

FINANSTILSYNET

THE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

ÅRSMELDING

2015

Finanstilsynet har tilsyn med bankar, finansieringsføretak, e-pengeføretak, betalingsføretak, forsikringsselskap, pensjonskassar og -fond, forsikringsformidlarar, verdipapirføretak, forvaltningsselskap for verdipapirfond, regulerte marknader (inkl. børsar), oppgjerssentralar og verdipapirregister, eigeidoms-meklingsføretak, inkassoføretak, rekneskapsførarar og revisorar. I tillegg har Finanstilsynet kontroll med prospekt, den finansielle rapporteringa til noterte føretak og marknadsåtferda i verdipapirmarknaden.

Finanstilsynsloven § 3

«Tilsynet skal se til at de institusjoner det har tilsyn med, virker på hensiktsmessig og betryggende måte i samsvar med lov og bestemmelser gitt i medhold av lov samt med den hensikt som ligger til grunn for institusjonens opprettelse, dens formål og vedtekter. Tilsynet skal se til at institusjonene under tilsyn i sin virksomhet ivaretar forbrukernes interesser og rettigheter.»

Finansielt utsyn 2016

Analysar av utviklingstrekk i finansmarknaden blir behandla i rapporten *Finansielt utsyn 2016*.

Nærmere om årsrapporteringen

Se side 90.

INNHold

	FORORD	4
1	FINANSTILSYNETS MÅL – STRATEGI 2015–2018	6
	MÅLOPPNÅELSE	6
2	VURDERING AV FRAMTIDSUTSIKTER	8
3	NOEN VIKTIGE HENDELSER I 2015	11
4	ORGANISASJON, RESSURSBRUK OG REKNESKAP	15
	SENTRALE TAL FRÅ TILSYNSVERKSEMDA	29
	INFORMASJON OG KOMMUNIKASJON	31
	RELASJONSKART	33
5	FORBRUKARVERN	34
6	KVITVASKING	36
7	RAPPORT FRA TILSYNSOMRÅDENE:	
	BANK OG FINANS	39
	SYSTEM FOR BETALINGSTENESTER	49
	FORSIKRING OG PENSJON	51
	VERDIPAPIROMRÅDET	56
	Verdipapirforetak	59
	Fond og kollektive investeringer	61
	Infrastrukturen i verdipapirmarkedet	63
	Atferdsreglene i verdipapirmarkedet	64
	Prospektkontroll – omsettelige verdipapirer	66
	Regnskapstilsyn – noterte foretak	68
	REVISJON	71
	REGNSKAPSFØRERVIRKSOMHET	75
	EIENDOMSMEGLING	79
	INKASSOVIRKSOMHET	82
8	INTERNASJONALT SAMARBEID	85
	ORGANISASJONSKART	89
	NÆRMERE OM ÅRSRAPPORTERINGEN	90

FORORD

Oljeprisen falt ytterligere gjennom 2015, og den lave oljeprisen har ført til betydelig lavere aktivitet og lønnsomhet i oljerelaterte næringer. Ringvirkningene til øvrige deler av norsk økonomi har så langt vært begrensede, selv om de deler av landet som har stort innslag av leveranser til oljevirksomheten, nå opplever en vesentlig svakere utvikling. En betydelig svekkelse av kronekursen har stimulert annen konkurranseutsatt virksomhet, og lav rente og ekspansiv finanspolitikk har bidratt til å holde innenlandsk etterspørsel oppe.

Selv om de fleste prognosemakere forventer at veksten i norsk økonomi gradvis skal ta seg opp, er det betydelig usikkerhet knyttet til den økonomiske utviklingen framover. Høye eiendomspriser og høy husholdningsgjeld gjør norsk økonomi sårbar. Et kraftig omslag i gjelds- og eiendomsmarkedene kan ramme norsk økonomi hardt. Utviklingen i internasjonal økonomi er usikker, blant annet som følge av risikoen for at ubalanser i gjelds- og eiendomsmarkedet i Kina skal føre til økonomisk tilbakeslag. Veksten i euro-området er fortsatt svak til tross for ekstraordinære stimulansetiltak i pengepolitikken.

Til tross for økt arbeidsledighet, lavere vekst og økt usikkerhet i norsk økonomi, fortsatte boligprisene og husholdningenes gjeld å øke mer enn husholdningenes inntekter i 2015. Bortsett fra i Stavanger-regionen, der boligprisene falt i fjor, er det fortsatt høy temperatur i boligmarkedet. Det samme gjelder markedet for nærings-eiendom. Rekordlav rente og forventninger om langvarig lav rente er en viktig drivkraft. Selv med en svakere utvikling i norsk økonomi, er det en fare for at den høye veksten i gjeld og boligpriser kan vedvare noe tid. En slik utvikling vil imidlertid gi økt risiko for et senere kraftig tilbakeslag.

For å bidra til en mer balansert utvikling i bolig- og kredittmarkedet, fastsatte Finansdepartementet, med utgangspunkt i et forslag fra Finanstilsynet, 1. juli 2015 en forskrift som regulerer bankenes utlånspraksis for lån med pant i bolig. Forskriften gir bankene fortsatt betydelig fleksibilitet. Dersom den høye veksten i boligpriser og gjeld fortsetter, bør det vurderes å stramme inn forskriftens krav til utlånspraksis.

Husholdningenes gjeld domineres av lån med pant i bolig. Selv om forbrukslån utgjør en liten del av husholdningenes samlede gjeld, vokser denne gjelden sterkt, og markedet er preget av meget aktiv markedsføring. Forbrukslån har høy rente, og manglende betjeningsevne kan påføre mange enkeltpersoner betydelige belastninger. Tapene på slike utlån kan øke betydelig i en nedgangskonjunktur. Kredittinstitusjonenes omdømme kan også bli svekket. Institusjonene bør derfor kjenne et særlig ansvar for å ivareta kundenes langsiktige interesser når de tilbyr slike lån.

Det norske obligasjonsmarkedet har vokst sterkt de siste årene, og investorers søken etter avkastning har bidratt til økte investeringer i obligasjoner med høy kreditt risiko. Svekket inntjening og økte nedskrivninger hos obligasjonsutstedere, særlig knyttet til olje- og offshore-næringen, vil påføre obligasjonseiere tap. Svekket økonomi hos obligasjonsutstederne kan også påføre andre långivere tap.

Fortsatt lave utlånstap bidro til at norske banker fikk gode resultater også i 2015. Norske bankers direkte engasjementer mot oljerelaterte næringer utgjør en forholdsvis liten andel av deres samlede engasjementer. Med en fortsatt svak utvikling i oljevirksomheten, må det påregnes økte utlånstap i dette segmentet. Dersom vi får et tilbakeslag som rammer norsk økonomi bredt, kan imidlertid bankene bli påført betydelige tap på flere deler av utlånsporteføljen.

Det er viktig at bankene har tilstrekkelig styrke til å kunne håndtere økte utlånstap og samtidig være i stand til å yte kredittverdige kunder lån. Hvis ikke, kan et tilbakeslag bli forsterket av kredittørke. God inntjening og økt egenkapital gjennom de siste årene gir bankene et godt utgangspunkt for å håndtere økte tap.

I løpet av 2016 vil de økte kapitalkravene for norske banker, som ble innført fra og med 2013, være fullt innfasert. Størstedelen av bankenes overskudd i 2015 vil bli holdt tilbake og bidrar til økt kapitaldekning. Selv om utlånstapene kan øke i 2016, har bankene et godt utgangspunkt for å styrke soliditeten ytterligere gjennom tilbakeholdte overskudd og samtidig kunne yte lån til kredittverdige kunder. Veksten i husholdningenes gjeld bør gradvis avta, og det må forventes moderat låneetterspørsel fra næringslivet etter oljeprisfallet.

Nye europeiske solvenskrav for forsikringsforetak, Solvens II, gjelder fra 1. januar 2016. De nye kravene gjenspeiler bedre den reelle risikoen i forsikringsvirksomheten. Samlet sett oppfyller norske skadeforsikringsselskaper de nye solvenskravene med god margin. Solvens II avdekker imidlertid et betydelig kapitalbehov i livsforsikringsselskapene knyttet til pensjonsforsikring. Siden forpliktelsene er langsiktige, har norske myndigheter, i tråd med reglene i EU, gitt omfattende overgangsregler for å gi selskapene noe tid til å styrke sin solvenskapital. Det er i tillegg innvilget overgangsordninger for å oppfylle økte krav til avsetninger som følge av økt levealder.

Samlet sett har norske livsforsikringsselskaper de siste årene vært i stand til å bedre sin solvensposisjon vesentlig, og de har dekket en stor del av behovet for økte avsetninger knyttet til økt levealder. Rekordlave renter og den store og voksende bestanden av fripoliser bidrar imidlertid til at rentegarantiene i pensjonsforsikringene krever mye kapital. Norske livsforsikringsselskaper har derfor behov for å bedre sin solvensposisjon ytterligere. For å gi pensjonskrav i pensjonskasser samme trygghet som i livsforsikringsselskaper, har Finanstilsynet forslått nye solvenskrav for pensjonskasser basert på prinsippene i Solvens II.

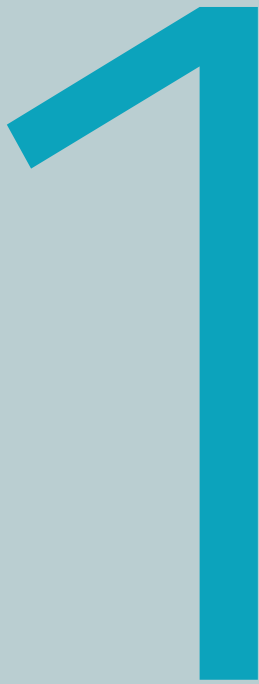
Finanstilsynets oppgaver er i sterk vekst, i hovedsak som følge av ny felles europeisk lovgiving og deltakelse i det europeiske tilsynssamarbeidet. Blant annet ble det i 2015 innført konsesjonsplikt for forvaltere av alternative investeringsfond. Finanstilsynet har derfor brukt betydelige ressurser på å behandle et stort antall konsesjonsøknader og må håndtere nye tilsyns- og rapporteringskrav knyttet til slike fond. I tillegg har tilsynet brukt betydelige ressurser på å gjennomføre nye og omfattende krav til rapportering til europeiske tilsynsmyndigheter for banker og forsikringsselskaper. Omfanget av nye oppgaver vil øke ytterligere i tiden framover.

For å håndtere nye oppgaver innenfor tildelte budsjettmidler, søker Finanstilsynet å effektivisere virksomheten gjennom digitaliserte rapporteringsløsninger og standardiserte arbeidsprosesser. Det viktigste bidraget til effektivisering er likevel å videreutvikle et risikobasert tilsyn. Finanstilsynet må i sin prioritering av tildelte ressurser legge stor vekt på virksomhetens bidrag til å nå hovedmålet, som er finansiell stabilitet og velfungerende markeder.

Oslo, 16. februar 2016

Endre Skjørestad
Styreleder

Morten Baltzersen
Finanstilsynsdirektør

FINANSTILSYNETS MÅL – STRATEGI 2015–2018

MÅLOPPNÅELSE

Finanstilsynet gjennomgår hvert fjerde år strategien for virksomheten. Strategien er et viktig grunnlag for løpende prioritering og styring av tilsynets virksomhet, og som inkluderer prioriteringer i årlige virksomhetsplaner. Strategien for perioden 2015–2018 ble fastsatt av Finanstilsynets styre 14. desember 2014.

Hovedmål

Finanstilsynets hovedmål er å bidra til finansiell stabilitet og velfungerende markeder.

Delmål 2015–2018

For lettere å kunne operasjonalisere hovedmålene og evaluere virksomheten, er det formulert fem delmål:

1. Solide og likvide finansforetak

Finanstilsynet skal

- vurdere risikoen for ustabilitet i det finansielle systemet og aktivt bruke virkemidler for å redusere systemrisiko.
- kombinere og utnytte informasjon fra tilsyn med enkeltinstitusjoner og informasjon fra den makro-økonomiske overvåkingen.
- gjennom konsesjonskrav og løpende tilsyn bidra til at foretak under tilsyn har egnet ledelse og betryggende virksomhetsstyring. Foretakene må ha gode systemer for å overvåke og styre kreditt-, likviditets- og markedsrisiko, samt operasjonell risiko.
- medvirke til at finansinstitusjonene har tilstrekkelig egenkapital, robust finansiering og nødvendig tillit i kapitalmarkedene. Bankene skal ha evne til å opprettholde en normal utlånsvirksomhet, også i perioder med svakt fungerende penge- og kapitalmarkeder.

2. Robust infrastruktur

Finanstilsynet skal bidra til

- en robust finansiell infrastruktur som sikrer betryggende betalingssystemer, handel, prissetting og oppgjør.
- at risiko og sårbarhet i systemene håndteres på en god måte gjennom krav til virksomhetens styring og kontroll.

3. Investorbeskyttelse

Finanstilsynet skal bidra til

- at løpende og periodisk informasjon fra noterte foretak er tilstrekkelig, pålitelig og rettidig.
- at revisjonen av årsregnskap holder en tilfredsstillende kvalitet.
- god markedsdisiplin og tillit hos investorer og utstedere gjennom effektiv og rask håndheving av atferdsreglene.

4. Forbrukervern

Finanstilsynet skal

- gjennom målrettet informasjon og tilsyn med produktleverandører og finansielle rådgivere bidra til at salg og formidling av finansielle produkter og eiendom foregår på en forsvarlig måte og tar behørig hensyn til kundenes forutsetninger for å forstå risikoen og andre egenskaper knyttet til produktene.

5. Effektiv krisehåndtering

Finanstilsynet skal ha beredskap for å

- håndtere kritiske situasjoner slik at skadelige ringvirkninger og varige problemer for finanssektoren og brukerne av finansielle tjenester unngås.
- møte både uforutsette problemer i enkeltinstitusjoner, markeder og infrastruktur så vel som mer omfattende kriser i det finansielle systemet.

Måloppnåelse

Finanstilsynet har tilsyn med en lang rekke institusjoner og markeder. Den løpende ressursbruken innen de ulike tilsynsområdene vil variere med utviklingen i markedene og rammebetingelsene for institusjonene nasjonalt og internasjonalt. Finanstilsynet utarbeider årlig en virksomhetsplan hvor tiltak og oppgaver utarbeides for hvert delmål fra strategien. Finansdepartementets prioriterte oppgaver blir også dekket av tiltakene og oppgavene.

Finanstilsynets strategi 2015–2018 inneholder hovedmål og delmål. Nærmere mål for virksomheten i det enkelte år er fastsatt i Finansdepartementets tildelingsbrev. Målene er i hovedsak kvalitative effektmål for institusjoner og markeder under tilsyn. Måloppnåelsen vil avhenge av flere beslutningstakere og forhold enn de virkemidlene som forvaltes av Finanstilsynet.

Gjennomføringen av de enkelte tiltakene og oppgavene som er beskrevet i virksomhetsplanen, er et viktig grunnlag for å vurdere måloppnåelsen. Dette rapporteres i en egen rapport til Finansdepartementet. Finanstilsynet har i hovedsak gjennomført de tiltakene og oppgavene som var planlagt for 2015.

2

VURDERING AV FRAMTIDSUTSIKTER

Erfaring fra de seneste årene har vist at forebygging av finansielle kriser ikke bare handler om å føre effektivt tilsyn med enkeltinstitusjoner. Makroøkonomisk stabilitet og godt gjennomtenkte rammebetingelser for aktørene er viktig for at tilliten til finansinstitusjonene skal opprettholdes, og at markedene for finansielle tjenester skal fungere godt. Et godt tilsyn må ta hensyn til den gjensidige påvirkningen mellom makroøkonomien og finansmarkedene.

Med dette som utgangspunkt, vil det være stort behov for en løpende vurdering av mulige konsekvenser for sentrale finansinstitusjoner og den norske realøkonomien av endringer i viktige makroøkonomiske faktorer. Særlig vil en mulig vedvarende lav oljepris ha betydning for det innenlandske aktivitetsnivået. Det er en risiko for at den høye husholdningsgjelden og de høye boligprisene i Norge kan utløse eller forsterke et tilbakeslag i økonomien.

Fortsatt lav økonomisk vekst i viktige internasjonale økonomier vil kunne skape fornyet uro i finansmarkedene. Det er derfor viktig at norske finansinstitusjoner som finansierer seg eller investerer i de internasjonale markedene, er tilstrekkelig robuste til å tåle økte kapitalkostnader eller verdifall i investeringsporteføljene.

En utfordring i det løpende tilsynsarbeidet er økende kompleksitet i prosesser og produkter både hos tilsynsenhetene og i den finansielle infrastrukturen. Kompleksiteten og sårbarheten øker i takt med utviklingen på IKT-området og påvirkes ytterligere ved at tjenester utkontrakteres. Utkontrakteringen knyttes både til IKT-utvikling og -drift og til rene produksjonsoppgaver. Det vil derfor fortsatt være en utfordring for Finanstilsynet å følge opp institusjonenes risikovurderinger og styringsprosesser ved utkontraktering.

Utviklingen stiller strenge krav til Finanstilsynets medarbeidere som skal evne å følge med på og forstå hvilke risikoer som er knyttet til de ulike løsningene og systemene. Den operasjonelle risikoen består på den ene siden av risiko for at økt kompleksitet kan medføre feil internt i tilsynsenhetene som følge av teknisk eller menneskelig svikt. På den annen side øker risikoen for at tilsynsenhetene eller infrastrukturene påvirkes utenfra gjennom ulike former for nettbaserte angrep.

Høyt kostnadsnivå og strenge krav til kundebeskyttelse og dokumentasjon har ført til at institusjonene i mindre grad finner det regningssvarende å tilby fysisk individuell kundebehandling. For Finanstilsynet vil det framover være en tilsynsmessig utfordring å påse at nettbaserte løsninger tilfredsstillende krav til forsvarlig kundebeskyttelse, identifikasjon, dokumentasjon og teknisk sikkerhet.

Den internasjonale organisasjonen for tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering, FATF, påpekte svakheter i norske myndigheters arbeid på dette området i sin vurdering av Norge i 2014. Finanstilsynet vil derfor videreutvikle og styrke tilsynet med tilsynsenhetenes etterlevelse av regelverket.

Pensjonssparing og livsforsikring må vies særlig oppmerksomhet de nærmeste årene. Selv om de nye pensjonsavtalene i hovedsak er innskuddsbasert, vil livsforsikringsselskapene i de nærmeste årene fortsatt ha betydelig restrisiko knyttet til etablerte ytelsesavtaler, herunder fripoliser med garantert avkastning. Økt levealder og et svært lavt rentenivå vil kreve at både livsforsikringsselskaper og pensjonskasser styrker solvenskapitalen for å kunne møte økte forpliktelser knyttet til inngåtte ytelsesavtaler. Den tilsynsmessige oppfølgingen av de nye og omfattende kravene til solvenskapital som trådte i kraft fra 2016, vil være utfordrende. Økt omfang av innskuddsbaserte pensjonsavtaler med investeringsvalg for kunden, stiller store krav til faglig forsvarlig og balansert rådgiving. Den tilsynsmessige oppfølgingen av interessekonflikter mellom kunde og foretak vil fortsatt være viktig.

De seneste årene har det skjedd en strukturell endring i det norske og de europeiske finansmarkedene, der store foretak og kommuner i større grad velger å finansiere seg ved direkte opplåning i obligasjonsmarkedene framfor å benytte tradisjonell bankfinansiering. Samtidig har kapitaloverskudd og et vedvarende lavt rentenivå med reduserte muligheter for avkastning, skapt økende interesse for investering i obligasjoner og andre renteinstrumenter med høyere risiko. Stor etterspørsel fra institusjonelle investorer har ført til at den effektive avkastningen i perioder har gitt begrenset meravkastning som kompensasjon for kredittrisikoen. Det økte aktivitetsnivået stiller krav til at markedene er velfungerende og har nødvendig tillit. Dette krever effektiv oppfølging fra Finanstilsynets side, både når det gjelder markedsadferd og institusjonenes risikoeksponering.

Svekket inntjeningssevne og anstrengt likviditet hos en del obligasjonsutstedere knyttet til olje- og offshorenæringen, skaper usikkerhet om evnen til å innfri eller refinansiere lån som forfaller de nærmeste årene. Dette vil kunne gi ringvirkninger i form av tap for institusjonelle så vel som private investorer og høyere tapsrisiko for en del banker.

I tillegg til å føre tilsyn med institusjonenes finansielle stilling og risikoeksponering, må Finanstilsynet ivareta forebyggende forbruker- og investorbeskyttelse. Finanstilsynet må i de nærmeste årene fortsatt legge stor vekt på forbrukerinteresser ved planlegging og gjennomføring av tilsyn med publikumsorienterte institusjoner og i oppfølgingen av krav til god forretningsikk. Ulike forebyggende informasjonstiltak og et fortsatt nært samarbeid med forbrukerorganisasjonene vil bli videreført.

Som et resultat av fortsatt høyt tempo i innføringen av nytt felleseuropeisk regelverk og tilsynsharmonisering de nærmeste årene, må det forventes at Finanstilsynet fortsatt må bruke store ressurser på regelverksutredning. Det vil i hovedsak være oppdrag fra Finansdepartementet knyttet til gjennomføring av direktiver og forordninger som en del av EØS-forpliktelsene. Dette vil fortsatt utgjøre en betydelig utfordring for ressursstyringen i Finanstilsynet.

En annen side av regelverksendringene, som vil kreve ytterligere systemutvikling og behandlingsskapitet, er økende krav til rapportering til EUs tilsynsorganer. Det dreier seg om relativt omfattende data innhentet fra norske finansinstitusjoner som skal inngå i den overordnede overvåkingen av finanssektoren i Europa, samt rapportering om Finanstilsynets etterlevelse av europeiske tilsynsstandarder.

Gjennomføring og oppfølging av EUs krisehåndteringsdirektiv (Bank Recovery and Resolution Directive), blant annet i form av krav til årlig utarbeidelse, og oppfølging av institusjonsspesifikke gjenopprettingsplaner og utviklingsplaner, vil kreve mye ressurser fra Finanstilsynet de nærmeste årene. Det nye regelverket vil kreve at alle banker skal utarbeide gjenopprettingsplaner med konkrete og gjennomførbare tiltak for håndtering av finansielle krisesituasjoner. Planene må kvalitetssikres og godkjennes av Finanstilsynet.

Nye EU-bestemmelser vil medføre at Finanstilsynets ansvarsområde utvides ved at virksomhet knyttet til handel i varederivater reguleres og underlegges tilsyn. På dette området vil Finanstilsynet få nye ikke-finansielle foretak under tilsyn. Foretak som handler med råvarer, herunder kraftselskap, vil eksempelvis kunne bli underlagt samme regulering som et verdipapirforetak, med krav til konsesjoner og medfølgende tilsynsoppgaver. Omfanget av Finanstilsynets oppgaver må her ses i lys av betydelige norske derivatmarkeder innen flere råvaresegmenter (eksempelvis fisk og energi), og tilhørende markedsplattformer for råvarederivater.

Fortsatt økning i tilsynets oppgaver vil kreve en streng prioritering mellom de ulike tilsynsområdene. Kravet til effektiv utnyttelse av tilgjengelige ressurser vil bli ytterligere skjerpet. En risikobasert tilnærming må fortsatt legges til grunn. Dette innebærer at antatte konsekvenser av hendelser og mulige brudd på regelverket må veie tungt ved allokering av ressursene. Finanstilsynet må også bidra til å effektivisere virksomheten ytterligere gjennom digitalisering av rapportering og arbeidsprosesser.

3

NOEN VIKTIGE HENDELSER I 2015

Tilsyn, overvåking og forvaltning

Finanstilsynets praksis for vurdering av risiko og kapitalbehov

I august 2015 publiserte Finanstilsynet et rundskriv som beskriver hovedelementene i Finanstilsynets metoder for å vurdere foretakenes samlede risikonivå og tilhørende kapitalbehov (SREP).

Støtter Baselkomitéens foreslåtte endringer i standardmetoden for kredittrisiko og ny gulvbestemmelse

Finanstilsynet støttet Baselkomitéens forslag i høringsbrev i mars 2015. Endringene i standardmetoden for kredittrisiko vil gjøre beregningene mer risikosensitive og risikovektene mindre avhengige av ratinger. Høringen gjelder prinsippene for de nye kravene. Anbefalingen om risikovekter og gulvkrav vil bli fastsatt senere.

Finanstilsynet understreker kravene til banker som søker om IRB

Erfaringer fra søknadsbehandlingen har vist at det er krevende for bankene å tilpasse seg kravene for IRB-tillatelse. Det er utfordrende å tilfredsstille kravene i regelverket, særlig for mindre banker som står uten samarbeid om data og metoder. Bankene er oppfordret om kritisk å vurdere kostnadene og utfordringene ved å søke om IRB-tillatelse.

Tematilsyn om praksis knyttet til etablering, vurdering og kontroll av sikkerheter i banker

Formålet med tematilsynet var å kartlegge og vurdere ulike forhold knyttet til bruken av sikkerheter i bankenes kredittgivning. Dette omfatter blant annet også bankenes interne retningslinjer for verddivurdering av sikkerheter, bankenes etterlevelse av retningslinjene, samt hvilke kvalitetskontroller som er etablert.

IMF gjennomgår Norges finansielle system

Det internasjonale valutafondet (IMF) gjennomfører regelmessig grundige vurderinger av medlemslandenes finansielle systemer etter sitt Financial Sector Assessment Program (FSAP). Fra sommeren 2014 har Norge vært gjenstand for en slik gjennomgang. Konklusjonene ble lagt fram i august 2015.

Skandiabanken blir norsk forretningsbank og børsnoteres

Finanstilsynet ga i mai 2015 tillatelse til at den svenske bankfilialen Skandiabanken NUF kunne etableres som norsk forretningsbank med navnet Skandiabanken ASA. Ved etableringstidspunktet var banken et heleid datterselskap av Livförsäkringsbolaget Skandia, ömsesidigt bolag (Skandia Liv). Finanstilsynet ga samtidig tillatelse til etablering av kredittforetaket Skandiabanken Boligkreditt AS. Skandiabanken ASA ble børsnotert 2. november 2015.

Pålegger vinningsavståelse i to selskaper

Etter overtredelse av verdipapirhandelloven knyttet til salg av aksjer i DiaGenic ASA, påla Finanstilsynet Guevoura Fund Limited og Credit Suisse Securities (Europe) Limited å avstå vinningen oppnådd ved overtredelsen.

Tematilsyn av aktivt forvaltede aksjefond

Finanstilsynet avdekket at enkelte verdipapirfond var forvaltet nært referanseindeksen, mens fondene var tilbudt og priset som aktivt forvaltede fond. Finanstilsynet påla DNB Asset Management å endre forvaltningen eller prisingen av Verdipapirfondet DNB Norge. Nordea Funds Ltd fikk kritikk for forvaltningen av Verdipapirfondet Nordea Avkastning.

Stedlig tilsyn med Oslo Børs

I den endelige rapporten framhevet Finanstilsynet viktigheten av at styret inntar en aktiv rolle i arbeidet for å sikre at foretaket håndterer potensielle interessekonflikter på en forsvarlig måte.

Tematilsyn – revisjon av verdsettelsesposter (estimer)

Finanstilsynet gjennomførte et tematilsyn rettet mot revisjon av verdsettelse av vesentlige eiendelsposter i årsregnskapet (estimatposter). Formålet var blant annet å undersøke den økte risikoen for feil i verdsettelsen av vesentlige eiendelsposter etter oljeprisfallet. Tematilsynet avdekket ikke vesentlige mangler i revisjonsbevisene for regnskapsestimatene.

Finansiell rapportering – DNB ASA

Finanstilsynet kontrollerte enkelte forhold ved den finansielle rapporteringen til DNB ASA. Kontrollen omfattet verdsettelse av bankens portefølje av utlån som er ført til virkelig verdi, i hovedsak fastrenteutlån, i delårsregnskapene og årsregnskapet for 2013.

Tematilsyn rettet mot revisjon av banker

Finanstilsynet etterlyste mer «skreddersøm» i revisjonen, som bidrar til å sikre revisors oppfølging av at banken etterlever lovgivingen, konsesjonsvilkår og pålegg. Særlig gjelder dette oppfølgingen av soliditets- og likviditetskrav.

Tematilsyn KPMG – revisors uavhengighet

KPMG fikk sterk kritikk for sin sponsoravtale med «Sjakk-OL» når de samtidig var revisor for selskapet. Sponsoravtale med revisjonsklient er i strid med revisorlovens uavhengighetsregler.

Regelverksutvikling

Boliglånsforskriften

Med utgangspunkt i et forslag fra Finanstilsynet, fastsatte Finansdepartementet forskrift om krav til nye utlån med pant i bolig (boliglånsforskriften) med virkning fra 1. juli 2015. Forskriften bygger på tidligere retningslinjer fra Finanstilsynet. Formålet med forskriften er å bidra til en mer balansert utvikling i bolig- og kredittmarkedet.

Endringer i soliditetsregler for finansielle grupper

Finansdepartementet fastsatte i desember 2015 ny forskrift om konsolidering mv. i tverrsektorielle grupper og endringer i CRR/CRD IV-forskriften og Solvens II-forskriften. Endringene trådte i kraft 31. januar 2016.

Offentliggjøring av pilar 2-vurderinger

Finanstilsynet anbefalte Finansdepartementet at Norge følger prosessen i EU og vurderer tilpasninger i rammene for pilar 2 i lys av utviklingen internasjonalt.

Nasjonalt krav til uvektet kapitalandel

Finanstilsynet anbefalte Finansdepartementet at det ikke fastsettes et nasjonalt minstekrav til uvektet kapitalandel før regelverket i EU er kjent. Tilsynet vil fortsatt legge stor vekt på betydningen av ren kjernekapital og uvektet kapitalandel i vurderingen av norske bankers soliditet.

Forskrift om nye solvenskrav for forsikringsselskap

Finansdepartementet fastsatte 25. august 2015 forskrift om gjennomføring av Solvens II-direktivet. Forskriften åpner for at livsforsikringsforetakenes økte krav til forsikringstekniske avsetninger kan fases inn over en periode på 16 år, samt at overgangsordningen kan brukes på enkeltporteføljer.

Finansforetaksloven trer i kraft

Finansforetaksloven trådte i kraft 1. januar 2016. Finanstilsynet har foreslått nødvendige tilpasninger i forskriftene som skal videreføres med hjemmel i ny lov. Finansdepartementet har sendt forslaget på høring.

4

ORGANISASJON, RESSURSBRUK OG REKNESKAP
SENTRALE TAL FRÅ TILSYNSVERKSEMDA
INFORMASJON OG KOMMUNIKASJON
RELASJONSKART

ORGANISASJON, RESSURSBRUK OG REKNESKAP

Styret

Styret i Finanstilsynet har etter lova det overordna ansvaret for verksemda i Finanstilsynet og behandlar mellom anna viktige fagsaker i samband med forskrifter og konsesjonar, budsjett og tiltaksplanar. Styret har fem medlemmer. Medlemmene og varamedlemmene blir oppnemnde av Finansdepartementet for ein periode på fire år. Finanstilsynet fekk nytt styre 1. mars 2014. Styreleiar Endre Skjørestad blei oppnemnd for ein ny fireårsperiode.

Styret slik det var sett saman ved oppnemninga i 2014:

Advokat

Endre Skjørestad

leiar

Professor

Giuditta Cordero-Moss

nestleiar

Professor

Mette Bjørndal

styremedlem

Professor

Lars Sjørgard

styremedlem

Pensjonist

Arne Skauge

styremedlem

Professor

Beate Sjøfjell

første varamedlem

Advokat

Kjetil Wibe

andre varamedlem

Direktør i Noregs Bank

Sindre Weme

observatør i styret

Assisterande direktør

i Noregs Bank

Ylva Sjøvik

varaobservatør

for observatør

frå Noregs Bank

To representantar som er valde av og blant dei tilsette, supplerer styret når administrative saker skal behandlast. Frå april 2015 har desse representert dei tilsette:

Tilsynsrådgivar

Anders S. Hole

Tilsynsrådgivar

Gry Evensen Skallerud

Vararepresentantar var spesialrådgivar **Inga Baadshaug Eide** og seniorkonsulent **Anne Nybohm**.

I 2015 hadde styret 11 ordinære styremøte. Styret behandla 25 administrative saker og 62 fagsaker til vedtak. I tillegg fekk styret 26 administrative saker og 52 fagsaker til orientering. Til saman behandla styret 165 saker. Styret får òg i kvart møte munnleg orientering om aktuelle saker.

Styret i Finanstilsynet i 2015:

Leiar

Endre Skjørestad

Advokat/partnar i HAVER Advokatfirma ANS

Nestleiar

Giuditta Cordero-Moss

Professor ved Institutt for privatrett, Universitetet i Oslo

Styremedlem

Mette Bjørndal

Professor ved Institutt for føretaksøkonomi, Noregs Handelshøgskole

Styremedlem

Lars Sørgard

Sjeføkonom i Konkurransetilsynet

Styremedlem

Arne Skauge

Pensjonist

Første varamedlem

Beate Sjøfjell

Professor ved Institutt for privatrett, Universitetet i Oslo

Andre varamedlem

Kjetil Wibe

Advokat i Advokatene Rege & Wibe

Observatør i styret

Sindre Weme

Direktør i Noregs Bank Finansiell stabilitet, Bankanalyse

Ylva Søvik

Varaobservatør for observatør frå Noregs Bank

Representant for dei tilsette

Anders S. Hole

Tilsynsrådgivar

Representant for dei tilsette

Gry Evensen Skallerud

Tilsynsrådgivar

Frå venstre:

Gry Evensen Skallerud

Giuditta Cordero-Moss

Mette Bjørndal

Sindre Weme

Arne Skauge

Lars Sørgard

Beate Sjøfjell

Endre Skjørestad

Kjetil Wibe

Anders S. Hole

Foto:

Jarle Nyttिंगnes

Leiargruppa i Finanstilsynet

Morten Baltzersen

Finanstilsynsdirektør

Emil R. Steffensen

Direktør for bank- og forsikringstilsyn

Anne Merethe Bellamy

Direktør for marknadstilsyn

Cecilie Ask

Juridisk direktør

Gun Margareth Moy

Administrasjonsdirektør

Kjetil Karsrud

Kommunikasjonsdirektør

Frå venstre:
Anne Merethe Bellamy
Kjetil Karsrud
Morten Baltzersen
Gun Margareth Moy
Emil R. Steffensen
Cecilie Ask

Foto:
Jarle Nyttिंगnes

Personale og organisasjon

Finanstilsynet arbeider fortløpande for å vidareutvikle organisasjonen i tråd med nasjonale føringar og eigne behov. Prioritering, effektiv saksbehandling, riktig kompetanse og fleksibel bruk av personalressursane er sentrale område.

Finanstilsynet legg vekt på tiltak for å rekruttere, behalde og vidareutvikle dyktige medarbeidarar og leiarar. Verksemda oppnår gode resultat på målingar av attraktivitet blant økonomi- og jusstudentar. Det blir lagt til rette for kompetanseutvikling av medarbeidarar, og i 2015 starta verksemda eit program for medarbeidarskap.

Verksemda til Finanstilsynet krev både tverrfagleg kompetanse og spisskompetanse på dei ulike tilsynsområda. Avdelingane har kompetente medarbeidarar med god bransjekunnskap. Meir enn 90 prosent har høgare akademisk utdanning, og fleire har doktorgrad. Dei største utdanningsgruppene er samfunns- og siviløkonomar, juristar og revisorar. Verksemda hadde i 2015 ei utskifting på 5,9 prosent, mot 4,8 prosent i 2014.

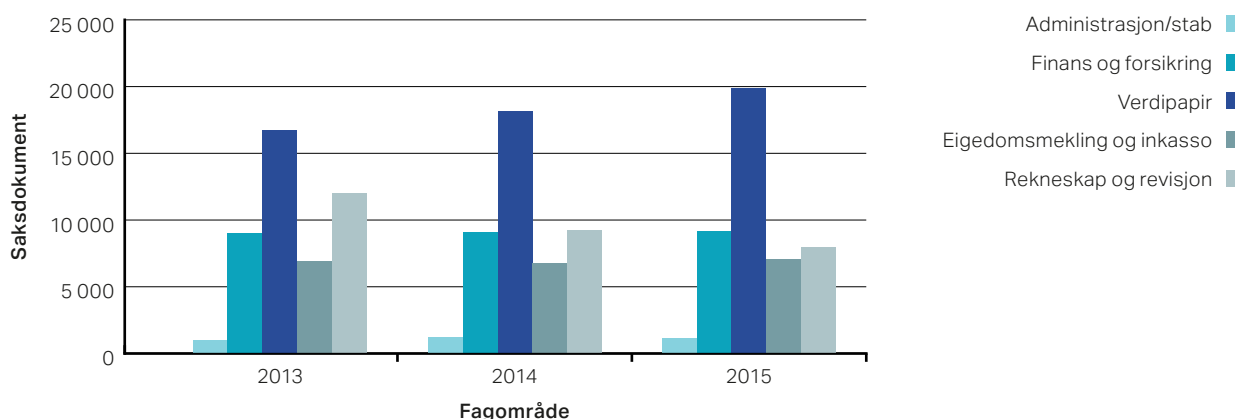
Finanstilsynet er ei IA-verksemd og legg vekt på å førebyggje sjukefråvær og arbeide for mangfald og ein god seniorpolitikk. Sjukefråværet var i 2015 på 3,9 prosent, mot 4,3 prosent i 2014. Det blei i 2015 gjennomført frivillige helseundersøkingar i regi av bedriftshelsetenesta med vekt på sunne livsstils- og aktivitetsvanar.

Tal og fakta om tilsynet

Talet på medarbeidarar har vore uendra det siste året, og talet på fast tilsette ved utgangen av 2015 var 270. Av dei fast tilsette er 52 prosent kvinner. I leiargruppa var det lik fordeling av kvinner og menn ved utgangen av 2015. Av alle som har leiaransvar, var 52 prosent kvinner.

Lønna til direktøren var 1 498 000 kroner ved utgangen av 2015. Fast årleg honorar til styreleiaren var 248 000 kroner, til nestleiaren 167 000 kroner og til styremedlemmene 145 000 kroner. Til første varamedlem var honoraret 122 000 kroner, og til andre varamedlem 102 000 kroner.

Figur 1: Registrerte saksdokument – fagområde

Tabell 1: Saksdokument – totalt

	2013	2014	2015
Saksdokument totalt	45 604	44 518	45 195

Talet på registrerte saksdokument til og frå Finanstilsynet gjekk litt opp frå 2014 til 2015. Årsaka til auken i dokument på verdipapirområdet er mellom anna at fondsområdet er utvida til òg å omfatte tilsyn med forvaltarar av alternative investeringsfond. 2015 er første året den nye lova om forvaltarar av alternative investeringsfond har fått verknad eit heilt kalenderår. I tillegg har talet på grensekryssande prospekt til Noreg auka. Nedgangen på rekneskaps- og revisjonsområdet i 2015 har samanheng med at dei føregåande åra var ein auke i dokumentmengda knytt til dokumentbasert tilsyn med rekneskapsførarar og rekneskapsførarselskap hausten 2013.

Dokumentinnsyn hos Finanstilsynet

I 2015 fekk Finanstilsynet førespurnader om innsyn i til saman 2 615 dokument. 520 dokument blei ikkje utleverte fordi dei var heilt unnatekne frå offentleg innsyn. Talet er noko lågare enn året før. Dei fleste innsynsbestillingane kjem via den offentlege elektroniske postjournalen (OEP), som er felles for statlege etatar.

Tabell 2: Innsynskrav – dokument

	2013	2014	2015
Bestillingar	2 759	2 737	2 615
Ikkje utleverte	503	480	520

Tryggleik og beredskap

Finanstilsynet legg vekt på å vere ei tillitvekkjande og påliteleg verksemd, og tilsynet er oppteke av at det har eit tryggleiksansvar både overfor føretak under tilsyn, dei tilsette og andre som tilsynet samarbeider med. Arbeidet med tryggleik og beredskap er derfor ein integrert del av verksemda.

For eigen del følgjer Finanstilsynet mellom anna tryggleiksreglementet til Noregs Bank, som omfattar fysisk sikring og beredskap knytt til kontorlokala. Finanstilsynet held fram arbeidet med informasjonstryggleik og har ein eigen policy for dette området. Den tekniske infrastrukturen har i tillegg eit eige tryggleiksreglement. Det gjeld både for tilsynsverksemda og Finanstilsynets eigen organisasjon. Verksemda gjennomfører jamleg tryggleikstestar og deltek i øvingar.

Styring og kontroll i verksemda

Finanstilsynet si verksemd er mellom anna regulert av finanstilsynslova, forvaltingslova og offentleglova. Desse reglane blir reflekterte i Finanstilsynet sine interne retningslinjer og rutinar og etiske retningslinjer. Dei interne retningslinjene og rutinane inneheld mellom anna informasjon om ansvarsforhold, tryggleik og beredskap, og reglar for saksbehandling. Det er ei klar organisering med linjestyring, og det er linjeleiinga som har ansvaret for at dei tilsette følgjer relevant regelverk og interne retningslinjer og rutinar.

Finanstilsynet er underlagt revisjon frå Riksrevisjonen, som gjennomfører forvaltings- og rekneskapsrevisjon. Det er etablert egne interne rutinar for budsjett-disponeringsmyndigheit, utbetalingar og innkjøp basert på dei statlege rammene.

Tilsynet har ein intern controllar med særskilt ansvar for å følgje opp manglande etterleving av informasjonstryggleik i dei interne retningslinjene og rutinane og i dei etiske retningslinjene. Controllaren rapporterer til finanstilsynsdirektøren og rapporterer kvart år til styret.

Med utgangspunkt i tildelingsbrevet frå Finansdepartementet og Finanstilsynets eigen strategi blir det kvart år utarbeidd planar for verksemda som beskriv aktivitetar og ressursbruk i dei organisatoriske einingane, og det blir utarbeidd ein fellesplan for heile verksemda. Som eit ledd i planlegginga for verksemda blir det utarbeidd risikovurderingar. Ein overordna plan blir vedteken i styret til Finanstilsynet og sendt til Finansdepartementet. Konkrete tiltak og oppgåver som skal bidra til at Finanstilsynet når måla sine, går fram av denne fellesplanen og dei enkelte einingane sine detaljerte planar. Einingane blir følgde opp jamleg med møte mellom finanstilsynsdirektøren og leiinga for dei ulike einingane. Det blir òg rapportert jamleg til styret og Finansdepartementet om verksemda.

Forenklingar og effektivisering

Finanstilsynet utviklar fortløpande IT-system som skal bidra til enklare arbeidsprosessar til nytte i tilsyns-arbeidet og for føretak under tilsyn. Døme er elektroniske konsesjonssøknader og løysingar for innrapportering og arbeid med å forbetre det interne saksarbeids- og dokumentforvaltningssystemet. Det blir òg lagt vekt på å leggje til rette informasjon på tilsynet sin nettstad, som blir utvikla og fornya til beste for brukarane. Auka krav til rapportering som følgje av EØS-regelverk og -tilsynssamarbeid fører likevel til at rommet for effektiviseringstiltak blir avgrensa.

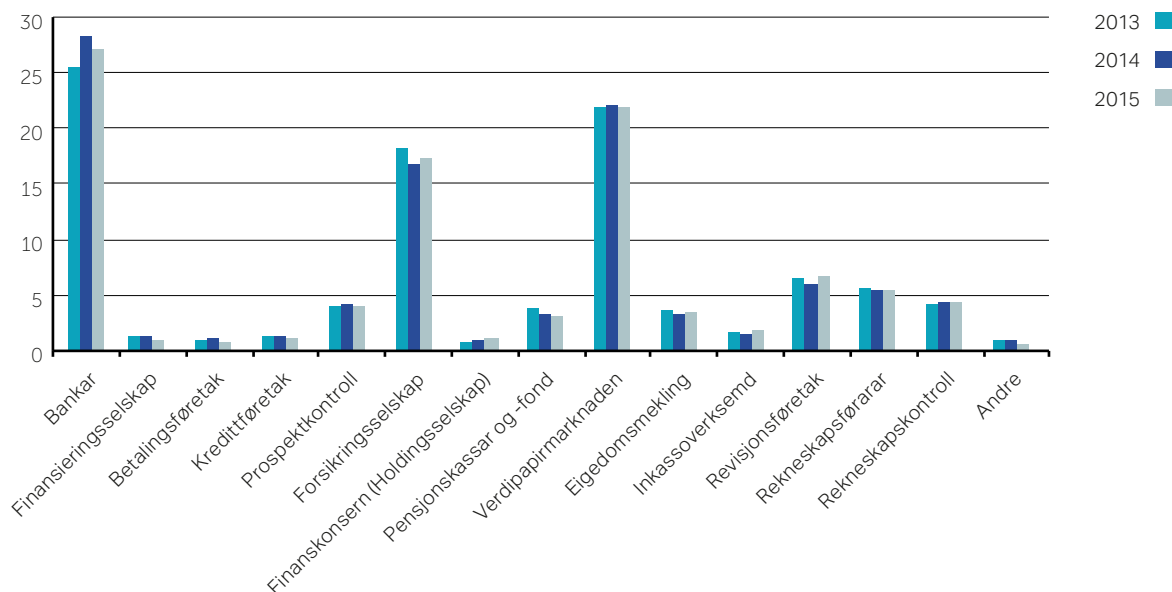
Det blir òg arbeidd fortløpande med å forbetre arbeidsprosessane ved å utvikle internt rammeverk og modellar, og gjennom standardisering og automatisering.

Utover dette har Finanstilsynet lagt fram følgjande forslag til endringar som kan auke effektiviteten for brukarane:

- integrere stadfesting frå revisor i halvårsoppgåva
- endre frå kvartals- til halvårsoppgåve for rapportering frå verdipapirføretak, forvaltningsselskap og AIF-forvaltarar
- etablere ny arbeidsflyt i samarbeid med Brønnøysund-registra med omsyn til endringar i vedtekter
- automatisk overføring frå system hos føretak under tilsyn til Altinn-skjema med omsyn til å stille tryggleik
- utvikle og ta i bruk Altinn-skjema i samband med søknad om og sletting av konsesjon
- oppgradere og modernisere nettstaden til Finanstilsynet
- etablere sikker digital post

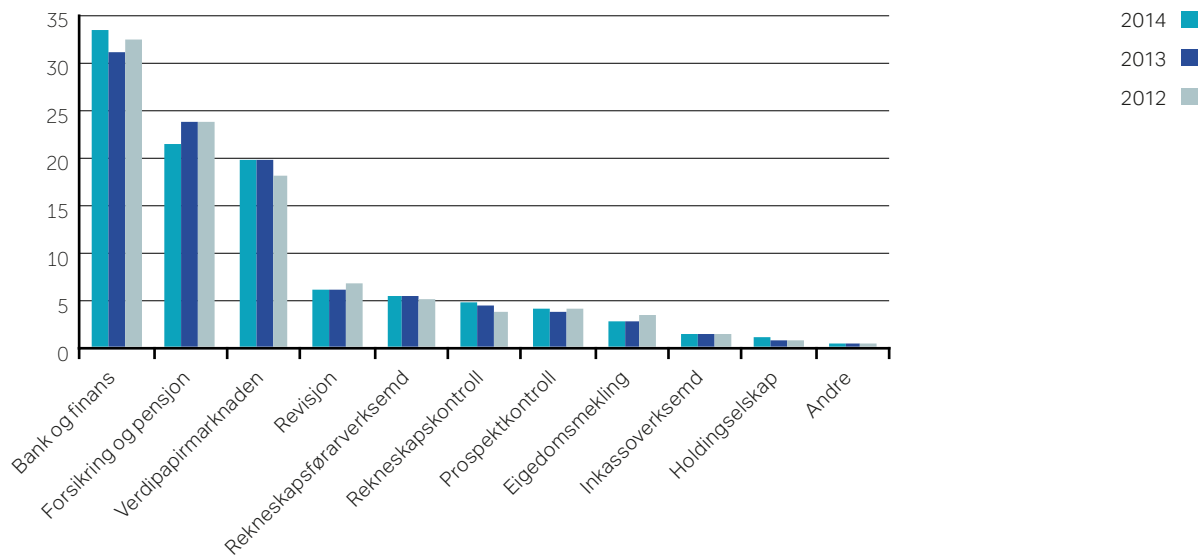
Dei fleste av forslaga er gjennomførte eller under arbeid, mens etableringa av digital post må utgreiast vidare i 2016. Når det gjeld forslaga som blei fremja i 2014 for å forenkle regelverk og prosedyrekrav, er den foreslåtte endringa i forskrifta om eigedomsmekling og den nye forskrifta om utlikning av Finanstilsynet sine kostnader blitt vedtekne i løpet av 2015.

Figur 2: Ressursinnsats i prosent fordelt på tilsynsområde

Administrasjon, leing, organisasjon og utvikling er fordelt på dei forskjellige tilsynsområda.

Figur 3: Utlitning i prosent fordelt på tilsynsgrupper

Årsrekneskap

Kommentar frå leiinga

Årsrekneskapen er avlagt i samsvar med reglement for økonomistyring i staten og er i tråd med grunnleggjande prinsipp for budsjettering og rekneskapsføring nedfelt i reglar om økonomistyring og i rundskriv frå Finansdepartementet. Avlagt årsrekneskap med notar gir eit dekkjande bilde av verksemda sine disponible løyvingar, og av rekneskapsførde utgifter, inntekter, eigedom og gjeld i Finanstilsynet i 2015.

Stortinget fastset utgiftsbudsjettet og inntektsbudsjettet til Finanstilsynet som ein del av statsbudsjettet. Budsjettet for 2015 til driftsutgifter (post 01) var opphavleg på 328,2 millionar kroner. Budsjettet auka med 1,6 millionar kroner som kompensasjon for lønnsoppgjere. Inkludert overførte midlar på 11,2 millionar kroner frå 2014 var den samla disponible utgiftsramma til drift 341,0 millionar kroner.

Delar av Finanstilsynets budsjett blir tildelt på post 45 *Større utstyrskjøp og vedlikehald*. Løyvinga er øyremerkt IT-utviklingsprosjekt, og ubrukte midlar kan overførast til seinare budsjettår uavhengig av driftsutgiftene. I budsjettet for 2015 blei det løyvd 10,2 millionar kroner, og saman med overførte midlar på 4,9 millionar kroner var den disponible utgiftsramma 15,1 millionar kroner.

Finanstilsynets utgiftsbudsjett blei i 2015 redusert med 11 millionar kroner som følgje av innføring av ein ny nettoføringsordning for meirverdiavgift i statsforvaltninga. Betalt meirverdiavgift på varer og tenester som inngår i ordninga skal utgiftsførast på ein sentral utgiftspost under Finansdepartementet. Betalt meirverdiavgift framgår likevel av Finanstilsynets bevilgningsrapportering, jf. tabell 3, og skal medrekna i tilsynsavgifta. Ny nettoføringsordning for meirverdiavgift er ei administrativ ordning i statsforvaltninga og ikkje ein del av meirverdiavgiftssystemet. Føremålet er å nøytralisere effekten meirverdiavgifta har ved samanlikningar av kostnader ved respektive kjøp av tenester og eigenproduksjon.

Utgiftene summerte seg totalt til 351,0 millionar kroner, ein auke på 0,4 prosent frå 2014. Mindreutgifter for post 01 *Driftsutgifter* blei 11,0 millionar kroner, som Finanstilsynet har søkt overført til 2016. Mindreutgifter for post 45 blei i underkant av 5,0 millionar kroner og er søkt overført til 2016. Berekning av mindreutgifter går fram av note B.

Dei samla lønnsutgiftene gjekk ned med 0,1 prosent frå 2014. Korriger for offentlege refusjonar var utbetalingane til lønn om lag lik utbetalingane i året før. Årslønnsveksten i staten er berekna til 2,7 prosent. Mindre vekst i lønnsutgiftene til Finanstilsynet enn årslønnsveksten i staten, kan forklarast med ei nedbemanning på 7 stillingar i denne perioden. Talet på årsverk var berekna til 263 ved utgangen av 2015, det same som ved utgangen av 2014. Utbetalingar til investering og andre utbetalingar til drift (jf. artskontorrapporteringa i tabell 4) viser også ein nedgang frå 2014. Desse må sjåast i samanheng med at meirverdiavgifta ikkje går fram av artskontorrapporteringa i 2015. Samla viser desse ein nedgang frå 2014 på 0,9 prosent.

Utgiftene til Finanstilsynet blir etter finanstilsynslova § 9 dekte av institusjonar som er under tilsyn i budsjettåret. Etter lova skal utgiftene fordelast på dei ulike institusjonsgruppene etter omfanget av tilsynsarbeidet. Utgiftene blir derfor kravde inn på etterskot. Stortinget vedtek ei inntektsløyving som er lik utgiftsløyvinga for fjoråret, men det er rekneskapstal som skal leggjast til grunn for utlikninga av tilsynsavgifta. Utgiftene for 2015 vil bli kravd inn i 2016. Stortinget vedtok i desember 2015 endringar i finanstilsynslova. Dette gir ein forenkla prosess og gir mindre grad av skjønnsvurderingar enn tidlegare ved at det samtidig blei fastsett utfyljande reglar i forskrift.

Statens innkrevingsentral krev årleg inn tilsynsavgift og andre gebyr på vegne av Finanstilsynet. Dette arbeidet omfattar òg rekneskapsføring og rapportering av innbetalingar i statsrekneskapen. Forklaring i notar er derfor vesentleg for å få eit fullstendig bilde av årsrekneskapen til Finanstilsynet.

19. juni 2015 godkjende Finansdepartementet forslaget til utlikning av Finanstilsynets utgifter for 2014 etter føregåande høyring hos dei aktuelle bransjeorganisasjonane. Samla krav til institusjonar under tilsyn utgjorde 335,3 millionar kroner i 2015, og 333,1 millionar kroner var betalt ved utgangen av året (jf. note C). I alt 14 480 tilsynseiningar blei omfatta av utlikninga. Av desse var 73 utanlandske filialar. Den største tilsynsgruppa er rekneskapsførarar med 11 545 einingar.

Riksrevisjonen reviderer Finanstilsynet si verksemd. Revisjonsmeldinga for 2015 er venta i andre kvartal 2016. Meldinga er unntatt offentlegheit fram til Stortinget har mottatt Riksrevisjonens rapport om den årlege revisjonen og kontrollen for budsjettåret 2015, Dokument 1 (2016–2017). Etter det vil revisjonsmeldinga bli publisert på Finanstilsynets sin nettsid.

Oslo, 16. februar 2016

Morten Baltzersen
Finanstilsynsdirektør

Rekneskapsprinsipp

Finanstilsynet fører rekneskap etter kontantprinsippet. Inntekter og utgifter blir rekneskapsførte når dei blir betalte. Rekneskapet følgjer kalenderåret og inneheld alle rapporterte utgifter og inntekter for rekneskapsåret. Utgifter og inntekter blir førte i rekneskapet med brutto beløp.

Finanstilsynet betaler inn pensjonspremie til Statens pensjonskasse. I 2015 er det berekna 16,6 prosent pensjonspremie av fast lønn. Av dette blir arbeidstakar trekt 2 prosent. Pensjonspremien blir betalt etterskotsvis i seks terminar i året. Siste termin for kalenderåret for fell til betaling året etter. Det blir derfor ei periodeforskyving for den siste terminen kvart år. Utgifter til arbeidsgivaravgift blir berekna og rekneskapsført for å vise dei totale lønnsutgiftene.

Finanstilsynet er knytt til statens konsernkontoordning i Noregs Bank og er gitt trekkrettar som svarer til Stortinget si løyving. Ved overgangen til nytt år blir saldoen på den enkelte oppgjerskontoen nullstilt.

Løyvingsrapportering

Løyvingsrapporteringa med notar viser løyvingar. Finanstilsynet har hatt til disposisjon, samanstilt med rekneskapsopplysningar som er rapporterte til statsrekneskapen.

Statens innkrevjingsssentral er gitt belastingsfullmakt på kapittel 4602, postane 03 og 86, forutan kapittel 5580, post 70. Resultata av gitte belastningsfullmakter er inkludert i samla løyving, men blir bokført og rapportert av Statens innkrevjingsssentral. Samla innkrevjing på Finanstilsynet sine kapittel og postar, går fram av note C.

Artskontorrapportering

Artskontorrapporteringa med notar viser Finanstilsynet si rapportering til statsrekneskapen i 2015 etter standard kontoplan i rekneskapsåret med samanlikningstal for 2014.

Note 8 viser forskjellen mellom avrekning med statskassen og mellomrekning med statskassen. Avrekning med statskassen viser summen av bokført beløp i fordringar og gjeld i Finanstilsynet sin kontospesifikasjon, mens mellomrekning med statskassen viser fordringar og gjeld som er rapportert til statsrekneskapet.

Tabell 3: Oppstilling av løyingsrapportering for rekneskapsåret 2015

Utgifts- kapittel	Kapittelnamn	Post	Posttekst	Note	Samla tildeling	Rekneskap 2015	Meirutgift (-) og mindreutgift
1602	Stillingar	01	Driftsutgifter	A, B	340 976 000	329 952 566	11 023 434
1602	Større nyanskaffingar og vedlikehald (IT)	45	Større utstyrskjøp og vedlikehald	A, B	15 116 000	10 145 472	4 970 528
1633	Nettoordning for mva. i staten	01	Driftsutgifter			10 900 228	-10 900 228
Sum utgiftsført					356 092 000	350 998 266	

Inntekts- kapittel	Kapittelnamn	Post	Posttekst	Note	Samla tildeling	Rekneskap 2015	Meirinntekt og mindreinntekt (-)
4602	Prospektkontrollgebyr	03	Ymse	A, C	9 990 000	0	-9 990 000
4602	Vinningsavståing og gebyr for regelbrot o.a.	86	Ymse	A, C	1 800 000	0	-1 800 000
5580	Bidrag frå tilsynseiningane	70	Avgift	A, C	335 900 000	3 302 460	-332 597 540
5700	Arbeidsgivaravgift	72	Arbeidsgivaravgift			31 352 210	
Sum inntektsført					347 690 000	34 654 670	

Statens innkrevjingsentral krev inn og inntektsfører tilsynsavgift og andre gebyr for Finanstilsynet, jf. note C. **340 332 408**

Netto rapportert til løyingsrekneskapen **316 343 596**

Kapitalkontoar

60050601	Noregs Bank KK / innbetalingar					10 933 584	
60050602	Noregs Bank KK / utbetalingar					-327 464 163	
716106	Endring i mellomverande med statskassen					186 983	
Sum rapportert						0	

Behaldningar rapporterte til kapitalrekneskapen (201512)

Konto	Tekst	2015	2014	Endring
6260	Aksjar	0	0	0
716106	Utestående med statskassen	-11 833 382	-12 020 365	186 983

Note A Forklaring av samla tildeling

Kapittel og post	Overført frå i fjor	Tildelingar i år	Samla tildeling
160 201	11 204 000	329 772 000	340 976 000
160 245	4 916 000	10 200 000	15 116 000
460 203		9 990 000	9 990 000
460 286		1 800 000	1 800 000
558 070		335 900 000	335 900 000

Note B Forklaring til brukte fullmakter og berekning av mogleg overførbart beløp til neste år

Kapittel og post	Stikkord	Meirutgift (-) / mindreutgift	Utgiftsført av andre i samsvar med avgitte belastingsfullmakter	Meirutgift (-) / mindreutgift etter avgitte belastingsfullmakter	Sum grunnlag for overføring	Maks overførbart beløp*	Mogleg overførbart beløp berekna av verksemda
160201		11 023 434		11 023 434	11 023 434	16 488 600	11 023 434
160245	«kan overførast»	4 970 528		4 970 528	4 970 528	22 500 000	4 970 528

* Maksimalt beløp som kan overførast er 5 % av årets løyving på driftspostane 01–29, med unntak av post 24 eller summen av dei siste to åras løyving for postar med stikkordet «kan overførast». Sjå rundskriv R-2/2016 for meir detaljert informasjon om overføring av ubrukte løyvingar.

Forklaring til bruk av budsjettfullmakter

Mottekne belastingsfullmakter

Finansdepartementet har gitt Finanstilsynet fullmakt til å gjere bestillingar utover gitte løyvingar på kapittel 1602, post 45 på 10 millionar kroner. Finanstilsynet har ikkje nytta denne fullmakta i 2015.

Stikkordet «kan overførast»

Finanstilsynet si løyving på post 45 er tildelt med stikkordet «kan overførast». Løyvinga på posten omfattar utviklingstiltak for IT-systema.

Avgitte belastingsfullmakter (utgiftsført av andre)

Finanstilsynet har gitt Statens innkrevjingssentral belastingsfullmakt på kapittel 4602, postane 03 og 86, og kapittel 5580, post 70.

Fullmakt til å bruke standard refusjonar av lønnsutgifter til å overskride utgifter

Refusjon av lønn skal rapporterast som ein utgiftsreduksjon frå og med rekneskapsåret 2015. Refusjon av lønn går fram av note 2.

Fullmakt til å overskride driftsløyvingar mot tilsvarande meirinntekter

Finanstilsynet er ikkje gitt meirinntektsfullmakt i 2015.

Mogleg overførbart beløp

Mindreutgifter på post 01 er berekna til 11 023 000 kroner. Beløpet er under grensa for overføring på 5 prosent av årets tildeling på post 01, og heile beløpet blir rekna som mogleg å overføre til 2016. Heile den ubrukte løyvinga på post 45 på 4 971 000 kroner kan overførast.

Note C Forklaring på inntekter

Kapittel og post	Samla tildeling	Rekneskapsført av Finanstilsynet	Rekneskapsført av andre	Samla inntekter	Meirinntekt og mindreinntekt (-)
460203	9 990 000		8 890 349	8 890 349	-1 099 651
460286	1 800 000		1 674 393	1 674 393	-125 607
558070	335 900 000	3 302 460	329 767 666	333 070 126	-2 829 874

Tabell 4: Oppstilling av artskontorrapporteringa, 31.12.2015

	Note	2015	2014
Driftsinntekter rapporterte til løyvingrekeskapen			
Innbetalinger frå gebyr	1	0	226 000
Innbetalinger frå tilskot og overføringar	1	0	0
Sals- og leigeinnbetalningar	1	0	0
Andre innbetalningar	1	0	0
<i>Sum innbetalningar frå drift</i>		0	226 000
Driftsutgifter rapporterte til løyvingrekeskapen			
Utbetalningar til lønn	2	254 511 881	254 864 057
Andre utbetalningar til drift	3	80 597 902	83 304 877
<i>Sum utbetalningar til drift</i>		335 109 782	338 168 934
Netto rapporterte driftsutgifter		335 109 782	337 942 934
Investerings- og finansinntekter rapporterte til løyvingrekeskapen			
Innbetaling av finansinntekter	4	-3 960	-1 482
<i>Sum investerings- og finansinntekter</i>		-3 960	-1 482
Investerings- og finansutgifter rapporterte til løyvingrekeskapen			
Utbetaling til investeringar	5	4 984 296	5 167 830
Utbetaling til kjøp av aksjar	5	0	0
Utbetaling av finansutgifter	4	0	0
<i>Sum investerings- og finansutgifter</i>		4 984 296	5 167 830
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter		4 988 256	5 169 312
Innkrevjingsverksemd og andre overføringar til staten			
Innbetaling av skattar, avgifter, gebyr o.a.	6	3 302 460	5 611 705
<i>Sum innkrevjingsverksemd og andre overføringar til staten</i>		3 302 460	5 611 705
Tilskotsforvaltning og andre overføringar frå staten			
Utbetalningar av tilskot og stønader	7	0	0
<i>Sum tilskotsforvaltning og andre overføringar frå staten</i>		0	0
Inntekter og utgifter rapporterte på felleskapittel			
Gruppelivsforssikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)		0	0
Arbeidsgivaravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)		31 352 210	32 105 841
Nettoføringsordning for meirverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)		-10 900 228	0
<i>Sum rapporterte utgifter på felleskapittel</i>		20 451 982	32 105 841
Netto rapportert til løyvingrekeskapen		316 343 596	305 394 700
Oversikt over uteståande med statskassen			
Eigedelar og gjeld		2015	2014
Fordringar		246 210	112 304
Kasse		0	0
Bankkontoar med statlege midlar utanfor Noregs Bank		0	0
Skyldig skattetrekk		-11 131 571	-11 190 454
Skyldige offentlege avgifter		-158 896	-172 959
Anna gjeld		-789 126	-769 257
Sum uteståande med statskassen	8	-11 833 382	-12 020 365

Note 1 Innbetalinger frå drift	31.12.2015	31.12.2014
<i>Innbetalinger frå gebyr</i>		
Gebyr (prospekttkontroll)	0	226 000
Sum innbetalinger frå gebyr	0	226 000
<i>Innbetalinger frå tilskot og overføringer</i>		
Sum innbetalinger frå tilskot og overføringer	0	0
<i>Sals- og leigeinnbetalinger</i>		
Sum sals- og leigeinnbetalinger	0	0
<i>Andre innbetalinger</i>		
Sum andre innbetalinger	0	0
Sum innbetalinger frå drift	0	226 000
Note 2 Utbetalinger til lønn		
	31.12.2015	31.12.2014
Lønn	195 567 634	197 896 637
Arbeidsgivaravgift	31 352 210	31 802 065
Pensjonsutgifter*	27 778 431	26 354 738
Sjukepengar og andre refusjonar (-)	-5 414 966	-6 379 991
Andre ytingar	5 228 572	5 190 608
Sum utbetalinger til lønn	254 511 881	254 864 057
<i>* Finanstilsynet betaler inn pensjonspremie til SPK.</i>		
Årsverk	263	263
Note 3 Andre utbetalinger til drift		
	31.12.2015	31.12.2014
Husleige	16 896 976	16 615 696
Vedlikehald egne bygg og anlegg	0	0
Vedlikehald og ombygging av leigde lokale	137 588	162 654
Andre utgifter til drift av eigedom og lokale	5 907 204	6 056 745
Reparasjon og vedlikehald av maskiner, utstyr o.a.	692 713	1 691 144
Kjøp av mindre utstyr	628 497	854 790
Leige av maskiner, inventar og liknande	8 676 009	8 452 282
Kjøp av framande tenester	24 067 851	24 936 193
Reiser og diett	6 041 814	6 547 309
Andre driftsutgifter	17 549 250	17 988 063
Sum andre utbetalinger til drift	80 597 902	83 304 877
Note 4 Finansinntekter og finansutgifter		
	31.12.2015	31.12.2014
<i>Innbetaling av finansinntekter</i>		
Renteinntekter	-3 960	-1 482
Valutagevinst	0	0
Anna finansinntekt	0	0
Sum innbetaling av finansinntekter	-3 960	-1 482
<i>Utbetaling av finansutgifter</i>		
Renteutgifter	0	0
Valutatap	0	0
Anna finansutgift	0	0
Sum utbetaling av finansutgifter	0	0

Note 5 Utbetaling til investeringar og kjøp av aksjar	31.12.2015	31.12.2014
<i>Utbetaling til investeringar</i>		
Immaterielle egedelar og liknande	805 196	2 022 462
Tomter, bygningar og annan fast eigedom	0	0
Beredskapsanskaffingar	0	0
Infrastruktureigedelar	0	0
Maskiner og transportmiddel	0	0
Driftslausøyre, inventar, verktøy og liknande	4 179 101	3 145 368
Sum utbetalt til investeringar	4 984 296	5 167 830
<i>Utbetaling til kjøp av aksjar</i>		
Kapitalinnskot	0	0
Obligasjonar	0	0
Investeringar i aksjar og partsdelar	0	0
Sum utbetalt til kjøp av aksjar	0	0

Note 6 Innkrevjingsverksemd og andre overføringer til staten	31.12.2015	31.12.2014
Bidrag frå tilsynseiningane	3 302 460	110 530
Lovbrotsgjeld	0	5 501 175
Sum innkrevjingsverksemd og andre overføringer til staten	3 302 460	5 611 705

Note 7 Tilskotsforvaltning og andre overføringer frå staten	31.12.2015	31.12.2014
Sum tilskotsforvaltning og andre overføringer frå staten	0	0

Note 8 Samanheng mellom avrekning med statskassen og uteståande med statskassen

Del A Forskjellen mellom avrekning med statskassen og uteståande med statskassen		31.12.2015	31.12.2015	
		Spesifisering av bokført avrekning med statskassen	Spesifisering av rapportert uteståande med statskassen	Forskjell
Finansielle anleggsmidler	Investeringar i aksjar og partsdelar*	0	0	0
	Obligasjonar	0	0	0
	<i>Sum</i>	0	0	0
Omløpsmidlar	Kundefordringar	568 373	0	568 373
	Andre fordringar	246 210	246 210	0
	Bankinnskot, kontantar og liknande	0	0	0
	<i>Sum</i>	814 583	246 210	568 373
Langsiktig gjeld	Anna langsiktig gjeld	0	0	0
	<i>Sum</i>	0	0	0
Kortsiktig gjeld	Leverandørgjeld	1 141	0	1 141
	Skyldig skattetrekk	-11 131 571	-11 131 571	0
	Skyldige offentlege avgifter	-158 896	-158 896	0
	Anna kortsiktig gjeld	-789 126	-789 126	0
	<i>Sum</i>	-12 078 451	-12 079 593	1 141
Sum	-11 263 868	-11 833 382	569 514	

* Verksamder som eig finansielle anleggsmidler i form av investeringar i aksjar og selskapsdelar, fyller òg ut note 8 B. Finanstilsynet eig ikkje aksjar og selskapsdelar, og note 8B er derfor ikkje utarbeidd.

SENTRALE TAL FRÅ TILSYNSVERKSEMDA

Tabell 5: Oversikt over tal på føretak under tilsyn per 31.12.2015

	2011	2012	2013	2014	2015
Banker og andre kredittinstitusjonar					
Sparebankar	111	109	106	105	104
Forretningsbankar	19	17	18	19	22
Finansieringsføretak	56	52	54	55	57
Filialar i utlandet av norske bankar og andre kredittinstitusjonar	14	16	17	18	7
Filialar i Noreg av utanlandske bankar og kredittinstitusjonar	42	42	42	40	41
Sparebank- og finansstiftingar					
Sparebank- og finansstiftingar	18	23	25	25	25
Betalingsføretak					
Betalingsføretak	17	22	21	14	15
E-pengeføretak					
E-pengeføretak	3	2	2	3	4
Forsikring					
Livsforsikringsselskap	12	12	12	13	13
Skadeforsikringsselskap	43	43	44	44	45
Sjøtrygdslag	13	12	11	10	9
Brannkassar	19	19	15	15	15
Filialar i utlandet av norske forsikringsselskap	12	16	15	15	13
Filialar i Noreg av utanlandske forsikringsselskap	37	36	34	31	32
Forsikringsformidlingsføretak ¹	99	96	97	102	102
Private pensjonskassar	63	56	51	52	49
Kommunale pensjonskassar	32	32	33	38	39
Pensjonsfond	7	5	5	4	4
Holdingselskap					
Holdingselskap	11	12	12	11	14
Verdipapirinstitusjonar					
Verdipapirføretak	143	136	129	106	114
Filialar i Noreg av utanlandske verdipapirføretak	19	23	21	22	22
Forvaltningsselskap for verdipapirfond og forvaltarar av alternative investeringsfond (AIFM)	29	32	31	30	44
Oppgjerssentrar	3	3	3	[4]	3
Verdipapirsentral	1	1	1	1	1
Regulerte marknader, inkl. børsar	4	4	4	[5]	5
Revisorar					
Revisorar	6 484	6 704	6 973	7 191	7380
Revisjonsselskap	674	600	563	533	516
Rekneskapsførarar					
Rekneskapsførarar	9 971	11 128	11 611	11 500	11 558
Rekneskapsførarselskap	2 817	2 862	2 853	2 858	2 835
Eigedomsmekling					
Eigedomsmeklarføretak	530	517	508	498	500
Advokatar med eigedomsmekling i eigen praksis	1 317	1 329	1 325	1 278	1 238
Inkassoverksemd					
Inkassoføretak	96	94	98	98	100
Oppkjøpsføretak	5	4	5	4	4

Finanstilsynet har i tillegg kontroll med den finansielle rapporteringa til 261 noterte føretak.

¹ Forsikringsagentføretak som distribuerer forsikringar berre for forsikringsselskap med kontorstad i Noreg, er ikkje inkluderte i denne oversikten. Aksessoriske forsikringsagentar, det vil seie føretak som har forsikringsformidling som ein bigeskjeft, er heller ikkje inkluderte.

Tabell 6: Tal på stadlege tilsyn fordelt på institusjonstypar (inkl. IT-tilsyn)

	2011	2012	2013	2014	2015
Bank/finans	53	51	63 ¹	67 ²	54³
Betalingsføretak ⁴	1	–	–	1	1
Forsikringsselskap	14	8	8	13	9
Forsikringsformidlingsføretak	7	3	5	3	2
Pensjonskassar og -fond	2	6	5	3	2
Verdipapirføretak	19	17	12	11	17
Andre verdipapirinstitusjonar ⁵	4	3	3	3	2
Infrastruktur	4	2	-	-	1
Revisorar	47	48	55	29	40
Rekneskapsførarar	56	60	46	50	43
Eigedomsmeklarar	93	43	43	32	37
Inkassoføretak	12	11	11	3	6
Datasentralar/IT-leverandørar	5	3	1	2	-

Dei stadlege tilsyna er i stor grad gjennomførte som planlagt. Aktiviteten har vore som planlagt på banksida. Forsikringsområdet har hatt nokre færre tilsyn enn planlagt, men fleire av dei gjennomførte tilsyna har vore meir omfattande og krevjande enn forventa.

IT-tilsyn, som er inkludert i tabell 6, omfattar ni stadlege tilsyn i kategorien bank/finans, eitt i betalingsføretak, to i forsikringsselskap, to i verdipapirføretak, eitt i verdipapirfond, to i revisjonsføretak og eitt i inkassoføretak.

¹ 47 ordinære tilsyn, 6 IT-tilsyn og 10 tilsyn knytte til IRB

² 45 ordinære tilsyn, 13 IT-tilsyn og 9 tilsyn knytte til IRB

³ 32 ordinære tilsyn, 11 IT-tilsyn og 11 tilsyn knytte til IRB

⁴ E-pengeføretak i 2014 og 2015

⁵ Inkluderer forvaltningsselskap for verdipapirfond

Tabell 7: Saker som er behandla etter delegasjon frå Finansdepartementet

	2013	2014	2015
Saker behandla etter lov av 24. mai 1961 nr. 1 om sparebanker	44	37	28
Saker behandla etter lov av 24. mai 1961 nr. 2 om forretningsbanker	19	12	36
Saker behandla etter lov av 10. juni 1988 nr. 40 om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner	201	188	176
Saker behandla etter lov av 6. desember nr. 75 om sikringsordninger for banker og offentlig administrasjon mv. av finansinstitusjoner	0	1	0
Saker behandla etter lov av 10. juni 2005 nr. 44 om forsikringsselskaper, pensjonsforetak og deres virksomhet mv.	77	95	94
Saker behandla etter lov av 29. juni 2007 nr. 75 om verdipapirhandel	19	22	17
Saker behandla etter lov av 29. juni 2007 nr. 73 om eiendomsmegling	6	5	6

INFORMASJON OG KOMMUNIKASJON

Informasjon og kommunikasjon er eitt av fire strategiske verkemiddel i tilsynsarbeidet, saman med tilsyn, overvaking og kontroll, forvaltning og regelverksutvikling. Informasjonstiltaka rettar seg i første rekkje mot føretaka og bransjane som Finanstilsynet har tilsyn med, men òg mot media og allmenta.

Finanstilsynet har mange ansvarsområde med omfattande regelverk og komplekse saksforhold som krev aktiv informasjonsverksemd. Arbeidet med informasjon og kommunikasjon følgjer prinsippa i den statlege kommunikasjonspolitikken, mellom anna ved at ansvaret følgjer leiaransvaret på dei ulike fagområda. Ein eigen strategi for ekstern kommunikasjon er òg ein del av grunnlaget for kommunikasjonsverksemda.

Kommunikasjon retta mot føretak og bransjar

Finanstilsynet er avhengig av tillit hos dei det blir ført tilsyn med, og i samfunnet elles. Det skjer først og fremst gjennom høg kvalitet på tilsynsverksemda, men òg ved tydeleg og konsekvent kommunikasjon. God kommunikasjon med marknadsaktørane, bransjeorganisasjonane, ulike myndigheiter, media og samfunnet elles er viktig for at Finanstilsynet skal kunne løyse samfunnsoppdraget sitt.

Ein av dei viktigaste kanalane for kommunikasjon med føretak og personar under tilsyn er brev frå Finanstilsynet. I 2015 blei det samla sendt ut 15 337 brev (utgåande dokument). Det er ei sentral målsetjing i all kommunikasjon og informasjon at språket skal vere klart og forståeleg for mottakarane.

Presiseringar av regelverk, rapporteringsvarsel og saker som føretaka og bransjane må ta omsyn til, blir oftast formidla gjennom rundskriv. I 2015 distribuerte Finanstilsynet 18 rundskriv. Finanstilsynet sine rundskriv blir òg publiserte på Lovdata Pro.

Seminar og foredrag

Ein viktig del av Finanstilsynet sin kommunikasjon med bransjane skjer gjennom seminar og foredragsverksemd. Mellom anna arrangerer tilsynet kvart år seminar for verdipapirføretaka og forvaltningsselskapa for verdipapirfond. I månadsskiftet november/desember inviterte Finanstilsynet til informasjonsmøte om rapporteringskrav etter AIFMD. Opptak av informasjonsmøta er tilgjengelege via nett-TV på *finansstilsynet.no*.

Samarbeid

Finanstilsynet har eit omfattande kontaktnett og har faste møte med mellom anna samarbeidande myndigheiter i Noreg og internasjonalt, og med ulike bransje- og interesseorganisasjonar. Sjå relasjonsskart, side 33.

Finanstilsynet gjennomfører brukarundersøkingar med jevne mellomrom, men det er ikkje gjennomført slike i 2015.

Generell informasjonsverksemd

I løpet av året distribuerte Finanstilsynet 16 presse-meldingar. Det blei arrangert tre pressekonferansar, som òg blei overførte på nett-TV. I april la tilsynet fram rapporten *Finansielt utsyn 2015* og i november *Finansielle utviklings-trekk 2015*. Desse rapportane analyserer og vurderer utviklinga og risikoen i finansmarknaden og moglege kjelder til framtidige stabilitetsproblem i den norske finanssektoren. I april la tilsynet òg fram rapporten *Risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS)* om bruken av informasjons- og kommunikasjonsteknologi i finanssektoren.

Mediedekninga av Finanstilsynet var i 2015 prega av krava frå styresmaktene til kapitaldekning i bankane. Omtalen av bankane sin utlånspraksis til bustadformål heldt fram etter at Finansdepartementet forskriftsfesta krav til utlånspraksis i bankane frå 1. juli 2015. Ulike saker som kastar lys over forbrukarrettane, fekk òg merksemd. Mellom dei var krav til fakturering av kredittkort og ulovlege produktpakkar. Medieovervakingsselskapet Opoint registrerte 4 677 oppslag i 2015 der Finanstilsynet var nemnt (5 207 oppslag i 2014).

Om årsrapporteringa

Direktoratet for økonomistyring (DFØ) har innført endringar i økonomiregelverket om årsrapporteringa, mellom anna med krav til rekkjefølgje og titlar i årsmeldinga. Finanstilsynet har etter søknad fått dispensasjon frå desse krava i tre år frå Finansdepartementet. Tilsynet tek sikte på å innrette årsrapporteringa etter desse krava frå og med rapporteringsåret 2016.

Nettbasert informasjon

Nettstaden til Finanstilsynet, *finansstilsynet.no*, er hovudkanalen for informasjon frå Finanstilsynet. Der finst det informasjon om regelverk, konsesjonskrav, rapportering o.a. som gjeld dei ulike verkeområda. På nettstaden blir ulike rapportar, analysar, regelverk og aktuelle saker publiserte, i tillegg til mellom anna rundskriv og pressemeldingar. Sentrale lover og forskrifter blir òg omsette til engelsk.

Den mest brukte tenesta på nettstaden er konsesjonsregisteret. Det er eit søkbart register over alle føretak og personar som Finanstilsynet har tilsyn med. Registeret har òg ein mobiltilpassa webapplikasjon. I tillegg har nettstaden ei oversikt over marknadsåtvaringar mot føretak som ikkje har løyve til å drive i Noreg.

I 2015 var det 545 000 besøk på nettstaden. Om lag 19 prosent av besøka kom frå brukarar utanfor Noreg. Finanstilsynet har òg i samarbeid med ØKOKRIM ansvaret for temanettstaden *hvitvasking.no*, som har informasjon om tiltak mot kvitvasking og terrorfinansiering.

I 2015 er det gjennomført eit forprosjekt med tanke på oppgradering av Finanstilsynets nettstad – *finansstilsynet.no*. Ny nettstad skal etter planen vere ferdig mot slutten av andre halvår 2016.

Finanstilsynets viktigaste relasjonar

5

FORBRUKARVERN

Forbrukarvern er eit viktig omsyn i utviklinga av regelverket for finansmarknaden og i tilsynet med aktørane som tilbyr finansielle tenester. Regelverksutviklinga og tilsynet skal tryggje forbrukarinteressene ved å kjøpe finansielle tenester. Kundens stilling ved kjøp av finansielle tenester er derfor ein viktig del av arbeidet i Finanstilsynet.

Finanstilsynet samarbeider nasjonalt med Forbrukarombodet, Forbrukarrådet og Konkurransetilsynet for å oppnå betre forbrukarvern i finansiell sektor. På oppdrag frå Finansdepartementet har Finanstilsynet oppretta eit konkurransepolitisk fagforum med medlemmer frå desse etatane. Forumet hadde to møte i 2015. Tema som blei drøfta, var konkurranse og stabilitet i bankmarknaden, spesielt konkurransen på bustadlånsmarknaden, den auka marknadsføringa og bruken av forbrukslån, pris- og transparens i marknaden, nye betalingsløyser, det auka tilbodet av produktpakkar og kundemobilitet og bytebarrierar.

Aktuelle forbrukarsaker

Bustadlånsundersøkinga

Finanstilsynet gjennomfører ei bustadlånsundersøking kvart år, siste gongen hausten 2015. Undersøkinga tok utgangspunkt i 8000 nye lån som det blei gitt tilsegn om i august 2015 i dei 30 største bankane. Dei fleste låna ligg innanfor krava som følgjer av den nye bustadlånsforskrifta. Les meir informasjon om undersøkinga på side 44.

Produktpakkar

Finansportalen har gjennomgått låneprodukt som er prisa i portalen. Gjennomgangen viser at dei fleste bankane krev at kundane må kjøpe ein produktpakke for å få det beste bustadlånstilbodet. Finanstilsynet har tidlegare skjerpa inn regelverket om produktpakkar. Gjennomgangen til Finansportalen viser at det er behov for ytterlegare oppfølging overfor bankane.

Marknadsåtvaringar

I 2015 publiserte Finanstilsynet åtte åtvaringar mot føretak som hadde ytt finansielle tenester i Noreg utan løyve, og 241 åtvaringar frå utanlandske tilsynsmyndigheiter. Svært ofte er dette føretak som driv svindel. Marknadsåtvaringane blir òg publiserte på Finansportalen. Sjå meir informasjon i kapitlet om verdipapiriområdet på side 59.

Tematilsyn om aktiv forvaltning av aksjefond

Finanstilsynet undersøkte i 2015 graden av aktiv forvaltning i enkelte norske aksjefond. Tilsynet konstaterer at ei rekkje fond blir forvalta nært opp til referanseindeksen, mens fonda blir tilbydde og prisa som aktivt forvalta fond. Det kan tyde på at parteigarane ikkje har nokon reell sjanse til å oppnå meiravkastning, sjå side 61.

Lovutval på verdipapiriområdet

I 2015 blei det nedsett eit lovutval for å foreslå føresegner som gjennomfører nye EØS-reglar på verdipapiriområdet. I tillegg skal utvalet greie ytterlegare ut om ny nasjonal regulering for å sikre forbrukarvernet, sjå side 57.

Sal av fondsobligasjonar og CFD-ar

Tilsynet har kartlagt salet av fondsobligasjonar og CFD-ar (Contracts for Difference) frå verdipapirføretaka til forbrukarane. Tilsynet meiner at slike instrument er lite eigna/formålstenlege for forbrukarane. Les meir om kartlegginga på side 59.

Eigedomsmekling

I kontrollen med eigedomsmeklarane blir dei forholda som er viktige for forbrukarane, prioriterte. I 2015 blei det lagt vekt på klientmiddelbehandlinga, god meklarskikk ved formidling av bustader i nye prosjekt, kontraktvilkår og rådgiving og informasjon. Les meir om dette på sidene 79–81.

6

KVITVASKING

Financial Action Task Force (FATF) fastset globale standardar med tiltak mot kvitvasking og terrorfinansiering og evaluerer landa etter desse standardane. Noreg blei evaluert i 2013/2014. Som eit ledd i oppfølginga av FATF-rapporten frå hausten 2014, har Finanstilsynet i 2015 brukt noko meir ressursar på dette området. Det er òg lagt vekt på å synleggjere Finanstilsynet sitt arbeid på området, inkludert den løpande tilsynsoppfølginga.

Finanstilsynet deltek i *Kontaktforum for kamp mot kvitvasking og terrorfinansiering*. Kontaktforumet blei oppretta av regjeringa i 2014 og skal koordinere det nasjonale arbeidet mot kvitvasking og terrorfinansiering. Sekretariatsfunksjonen i kontaktforumet er delt mellom ØKOKRIM og tilsynet.

Finanstilsynet har i samarbeid med ØKOKRIM ansvaret for temanettstaden *hvitvasking.no*, som informerer om tiltak mot kvitvasking og terrorfinansiering. Omfanget på informasjon og rettleiing som bør gå fram av nettstaden, blir vurdert løpande. I 2015 har Finanstilsynet hatt eit tett samarbeid med ØKOKRIM og Finans Norge, mellom anna gjennom eit fagforum for å diskutere sentrale problemstillingar knytte til kampen mot kvitvasking. Eit arbeid med å rettleie marknadsaktørane om praktiske problemstillingar i samband med pliktene dei har etter regelverket, vil bli vidareført i 2016. Det vil mellom anna bli gjort gjennom rundskriv på enkelte tilsynsområde.

Det er gjennomført ei risikovurdering knytt til kvitvasking på alle tilsynsområde. Ei samla risikovurdering, som mellom anna skal danne grunnlag for tiltak og tilsynsoppfølging, vil bli fullført i 2016. Finanstilsynet deltek òg i ei arbeidsgruppe som skal utarbeide ei nasjonal risikovurdering som skal behandlast i *Kontaktforum for kamp mot kvitvasking og terrorfinansiering*.

På stadleg tilsyn hos føretak som har plikt til å gjennomføre kundekontroll og rapportere mistenkjelege transaksjonar til ØKOKRIM, går Finanstilsynet gjennom korleis føretaka organiserer kontrollarbeidet, og den faktiske kontrollen til føretaka med etterleving av kvitvaskingsregelverket. I 2015 er det peikt på svak oppfølging av kvitvaskingsregelverket i ei rekkje bankar. Finanstilsynet har mellom anna peikt på at det er behov for å betre dei interne rutiane, skjerpe kundekontrollen, klargjere den interne organiseringa og ansvarsforholda, auke den interne opplæringa og styrkje rapporteringa til bankstyra. Det er peikt på svake sider i oppfølginga av kvitvaskingsregelverket hos verdipapirføretak og eigedomsmeklarar. I fleire tilsyn med revisjonsselskap og rekneskapsførarselskap har Finanstilsynet avdekt at oppfølginga av kvitvaskingsrutinar ikkje har vore god nok. I 2016 vil det bli gjennomført stadlege tilsyn i enkelte betalingsføretak. Eit tema i tilsyna vil vere kvitvasking.

6. februar 2015 sette Finansdepartementet ned eit lovutval som skal gå gjennom kvitvaskingsregelverket, slik at det samsvarer med EØS-regelverket og internasjonale standardar på området. Finanstilsynet er representert i utvalet. Den første delutgreiinga til utvalet blei levert 6. november 2015. Delutgreiing I tek for seg kven som skal ha tilsyn med tilbydarar av verksemdstenester, forhandlarar av gjenstandar og speltilbydarar. Utgreiinga ser òg på spørsmålet om det skal setjast ei øvre grense for kontantbruk. Utvalet skal levere den andre delutgreiinga innan 6. august 2016.

RAPPORT FRA TILSYNSOMRÅDENE:

BANK OG FINANS

FORSIKRING OG PENSJON

VERDIPAPIROMRÅDET

Verdipapirforetak

Fond og kollektive investeringer

Infrastrukturen i verdipapirmarkedet

Atferdsreglene i verdipapirmarkedet

Prospektkontroll – omsettelige verdipapirer

Regnskapstilsyn – noterte foretak

REVISJON

REGNSKAPSFØRERVIRKSOMHET

EIENDOMSMEGLING

INKASSOVIRKSOMHET

BANK OG FINANS

Bankene er sentrale for hele økonomien som tilbydere av finansiering og spareløsninger. Regulering og tilsyn er viktig for å bidra til finansiell stabilitet og tillit til det finansielle systemet. Tilsynet med bank- og finanssektoren skal bidra til solide foretak som har god risikobevisthet, styring og kontroll. Finansielle tjenester skal ytes etter gjeldende regelverk til det beste for samfunnet og brukerne.

Utviklingstrekk

Norske banker har hatt gode resultater i årene etter den internasjonale finanskrisen. Flere år med gunstig økonomisk utvikling innenlands, kombinert med synkende rentenivå, har bidratt til økte forretningsvolumer og inntekter, samtidig som utlånstapene har vært lave. Det har gitt et godt utgangspunkt for nødvendig styrking av soliditeten i norske banker, som er viktig for å ruste næringen mot eventuelle økonomiske tilbakeslag.

Bankene har stor andel markedsfinansiering, og mye av dette er tatt opp i utenlandsk valuta. En betydelig del av både norsk og internasjonal markedsfinansiering har løpetid kortere enn tre måneder. Som erfart under den internasjonale finanskrisen i 2008, er norske banker sårbare for uro i internasjonale penge- og kapitalmarkeder. Finansiering ved obligasjoner med fortrinnsrett (OMF) har bidratt til å redusere likvidetsrisikoen, men kan ha gjort bankene mer sårbare for et tilbakeslag i økonomien og boligmarkedet.

Oljeprisfallet preger norsk økonomi, og lavere etterspørsel fra petroleumsvirksomhet har ført til betydelig lavere aktivitet og svekket lønnsomhet i næringer som leverer varer og tjenester til denne virksomheten. Ringvirkningene til resten av norsk økonomi har så langt vært begrensede, men en varig lav oljepris kan få store, negative ringvirkninger på fastlandsøkonomien.

Det er fortsatt stor usikkerhet knyttet til utviklingen i internasjonal økonomi. Veksten er moderat i USA og svak i euroområdet. Flere av Norges handelspartnere i Europa opplever høy arbeidsledighet, samtidig som offentlig og privat gjeld er høy. Kvantitative lettelsener og svært lave styringsrenter i USA og Europa har stimulert økonomien, men kan også ha bidratt til finansielle ubalanser gjennom økt gjeldsbelastning, økte formuespriser og lavere risikopremier. Det er betydelig usikkerhet knyttet til de økonomiske virkningene når den ekstraordinære pengepolitikken skal fases ut.

Gjeldsbelastningen i norske husholdninger fortsatte å øke i 2015, og er dermed en betydelig og tiltagende risikofaktor for finansiell stabilitet i Norge. Husholdningens gjeld er i hovedsak boliglån med flytende rente. Gjeldsbelastningen og boligprisene er på historisk høye nivåer,

og husholdningene er mer sårbare for inntektsbortfall og økte utlånsrenter, gjennom for eksempel økte risikopåslag. Et brått omslag i boligprisene og fall i husholdningenes etterspørsel vil ramme norsk næringsliv bredt og dermed også påføre bankene økte utlånstap.

Tilsyn og overvåking

Overvåking og analyser

Finanstilsynet gjennomfører regelmessige analyser av utviklingen i finansnæringen, markedene og realøkonomien. I arbeidet med makroovervåking legges det vekt på både den risikoen som bankene står overfor som følge av den makroøkonomiske utviklingen, og risikoen for det finansielle systemet og økonomien som bankene samlet kan generere. Det utarbeides analyser av soliditet og kreditt- og likvidetsrisiko for finansieringsforetak, enkeltbanker og banksektoren som helhet. Pressemeldinger hvert kvartal oppsummerer disse analysene, som også publiseres i *Resultatrapport for finansinstitusjoner* på Finanstilsynets nettsted. Hver vår og høst publiserer Finanstilsynet analyser av utviklingen i finansinstitusjoner, markeder og realøkonomien og andre utviklingstrekk som kan utgjøre en risiko for den finansielle stabiliteten i det norske markedet. Rapporten *Finansielt utsyn* ble offentliggjort i april 2015, og rapporten *Finansielle utviklingstrekk* ble lagt fram i november. De offentlige rapportene med pressemeldinger er tilgjengelige på Finanstilsynets nettsted.

I *Finansielle utviklingstrekk 2015* viet Finanstilsynet spesiell oppmerksomhet til bankenes eksponeringer mot oljerelatert virksomhet. De direkte eksponeringene mot oljerelatert virksomhet utgjør en relativt liten del av norske bankers samlede utlån, men det er forskjeller mellom bankene. Det ble pekt på at dersom omslaget i norsk økonomi blir moderat, med en midlertidig svak vekst, må norske banker forventes å få noe økte tap og redusert inntjening, men ikke en dramatisk svekkelse av soliditeten. Tapene på enkeltengasjementer kan likevel bli betydelige. Det ble samtidig understreket at et kraftig tilbakeslag som rammer norsk økonomi bredt, kan påføre bankene betydelig tap på flere deler av utlånsporteføljen.

Rapportering

For å sikre en tett oppfølging av utviklingen i finansinstitusjoner og markeder, er Finanstilsynet avhengig av innrapporterte data fra institusjonene. Alle banker og finansieringsforetak i Norge rapporterer regnskapsinformasjon til finansdatabasen Offentlig regnskapsrapportering fra banker og finansieringsforetak (ORBOF), som er et samarbeid mellom Finanstilsynet, Norges Bank og Statistisk sentralbyrå. I tillegg rapporterer kredittinstitusjonene soliditets- og likviditetsinformasjon mv. til Finanstilsynet, med bakgrunn i EUs kapitaldekningsdirektiv og -forordning, henholdsvis Capital Requirements Directive (CRD IV) og Capital Requirements Regulation (CRR). Finanstilsynet innhenter også rapportering fra sparebank- og finansstiftelser, betalingsforetak og e-pengeforetak.

CRD IV-rapporteringen, som er en fullharmonisert rapportering, ble innført i Norge fra og med juli 2014. CRD IV-rapporteringen omfatter, i tillegg til kapitaldekningsrapportering, blant annet finansiell rapportering (FINREP), rapportering av likviditet (LCR og NSFR), store engasjementer, uvektet kjernekapitalandel (leverage ratio) og sikkerhetsstilte eiendeler. Rapporteringskravene er stadig i endring, samtidig som det også kommer til nye rapporteringsområder. Dette krever kontinuerlig tilpasning og videreutvikling av rapporteringsmaterialet.

De siste årene har de felles europeiske tilsynsmyndighetene i økende grad innhentet informasjon om utviklingen i de enkelte lands finansmarkeder. Informasjonen benyttes av den europeiske banktilsynsmyndigheten (EBA), både i egen tilsynsvirksomhet og i viderefremidlingen av informasjon til det europeiske rådet for systemrisiko (ESRB). Finanstilsynet henter inn data for norske institusjoner og har ansvaret for å rapportere videre til EBA.

Det blir gjennomført løpende beregningsstudier i regi av EU, der også norske institusjoner deltar. Formålet med studiene er å vurdere effekten av nytt regelverk og tilpasse de endelige kravene.

I løpet av 2015 har det blitt gjennomført møte med referansegruppen for CRD IV-rapportering, der nye krav og endringer i rapporteringene ble gjennomgått. Det ble også informert om at XBRL (extensible business reporting language) blir gjort obligatorisk som rapporteringsstandard for CRD IV-rapportering fra og med 2017.

I tabellen nedenfor er det satt opp en oversikt over de nye rapporteringsområdene som er innført siden 1. juli 2014. Det vil i nærmeste fremtid også komme rapporteringer på «Funding plans», «Additional Monitoring Metrics (AMM)» og en såkalt «Benchmarking Exercise», i tillegg til at det kommer endringer i blant annet LCR og FINREP.

Tabell 8: Rapporteringsområder

DRD IV-Rapportering	Første rapporteringsperiode	Første rapporteringsdato	Rapporteringsfrekvens	Referanse til CRR
Kapitaldekning	3. kvartal 2014	11. nov. 2014	Kvartalsvis	Art. 99
Store engasjementer	3. kvartal 2014	11. nov. 2014	Kvartalsvis	Art. 394
Uvektet kjernekapitalandel (Leverage)	3. kvartal 2014	11. nov. 2014	Kvartalsvis	Art. 430
Tap på utlån sikret i fast eiendom (IP losses)	2. halvår 2014	11. feb. 2015	Halvårlig	Art. 101
FINREP	3. kvartal 2014	11. nov. 2014	Kvartalsvis, halvårlig, årlig	Art. 99
Mislighold og betalingslettelser (Non-performing exposures and Forbearance)	3. kvartal 2014	31. des. 2014	Kvartalsvis	Art. 99
Sikkerhetsstilte eiendeler (Asset encumbrance)	1. kvartal 2015	12. mai 2015	Kvartalsvis, halvårlig, årlig	Art. 100
LCR – Liquidity Coverage Ratio	Juli 2014	30. aug. 2014	Månedlig	Art. 415
NSFR – Net Stable Funding Ratio	3. kvartal 2014	11. nov. 2014	Kvartalsvis	Art. 415

Fakta:

Ved utgangen av 2015 hadde 104 sparebanker, 22 forretningsbanker og 57 finansieringsforetak konsesjon til å drive virksomhet i Norge. I tillegg var det 7 filialer i utlandet av norske kredittinstitusjoner og 41 filialer i Norge av utenlandske kredittinstitusjoner. Videre hadde 24 sparebankstiftelser og 1 finansstiftelse, 15 betalingsforetak og 4 e-pengeforetak konsesjon ved utgangen av året.

Soliditet og lønnsomhet i norske banker

Lønnsomheten i norske banker var god også i 2015, og utlånstapene var fortsatt lave selv om utviklingen i norsk økonomi var noe svakere. Omfanget av misligholdte lån var lavt. Bankenes netto renteinntekter ble opprettholdt til tross for lavere utlånsrenter. Egenkapitalavkastningen var 12,2 prosent i 2015. Den gode lønnsomheten og moderate utbytter har bidratt til at bankene bygget kapital også i 2015, og den rene kjernekapitaldekningen økte. Den uvektede egekapitalandelen økte mindre enn den risikovektede kapitaldekningen. Bankene har kunnet bygge kapital og samtidig vært i stand til å yte lån til kredittverdige kunder.

Økningen av pilar 1-kravene i det europeiske kapitaldekningsregelverket (minstekrav og bufferkrav) begynte i 2013 og vil være fullt innfaset i 2016. Bankene ligger godt an til å tilfredsstille de økte kravene.

Likviditetsovervåking

Store norske banker og kredittforetak henter mye av sin finansiering i internasjonale penge- og kredittmarkeder. Forholdene i disse markedene kan endre seg raskt, og refinansiering ved en tillitskrise kan bli både dyr og vanskelig. Tilsynet har derfor stor oppmerksomhet rettet mot likviditetsrisiko. Økte likviditetsbuffer og mer langsiktig finansiering har gitt norske banker bedre forutsetninger for å møte en tilstramming i likviditeten. Utstedelse av obligasjoner med fortrinnsrett (OMF) har bidratt til dette. Norske banker har hatt god tilgang på både kortsiktig og langsiktig markedsfinansiering det siste året, men risikopremiene har økt som følge av noe uro i internasjonale penge- og kapitalmarkeder.

Finansforetakene rapporterer tall som er relevante for oppfølging av deres likviditets- og finansieringsrisiko både indirekte via Finansdatabasen (SSB) og direkte til Finanstilsynet.

Det innrapporteres også tall for sikkerhetsstilte eiendeler (asset encumbrance). Finansforetak med svake resultater på ulike likviditets- og finansieringsindikatorer blir fulgt opp av Finanstilsynet, også gjennom stedlige tilsyn i alvorlige tilfeller. Banker med svake resultater i 2015 ble etter nærmere vurdering enten fulgt opp direkte eller gjennom tilbakemeldinger til deres ICAAP¹/ILAAP².

Nye krav til likviditet i CRD IV / CRR

Med CRD IV innføres kvantitativ regulering av likviditet. Det innføres minstekrav til likviditetsdekning, Liquidity Coverage Ratio (LCR), og krav til langsiktig finansiering, Net Stable Funding Ratio (NSFR). Reglene om LCR ble gjort gjeldende i EU fra 1. oktober 2015, med en gradvis innfasing frem til 2018. Landene kan velge å fase inn kravet til likviditetsbuffer raskere enn det som følger av EUs minimumskrav til innfasing. Det er ikke besluttet hvordan et krav til stabil finansiering skal gjennomføres i EU. EU-kommisjonen skal legge fram et forslag om NSFR innen utgangen av 2016. Et eventuelt minstekrav til NSFR forventes å bli gjort gjeldende tidligst fra 2018.

Finansdepartementet fastsatte 25. november 2015 forskrift om endring av CRD IV-forskriften med regler om et krav til likviditetsreserve (LCR), med ikrafttredelse 31. desember 2015. Reglene gjelder på foretaksnivå for banker og kredittforetak, samt på delkonsolidert nivå og konsolidert nivå.

Foretakene kan innfase kravet til likviditetsreserve med minst 70 prosent fra og med 31. desember 2015, minst 80 prosent fra og med 31. desember 2016 og minst 100 prosent fra og med 31. desember 2017. Kredittforetak kan fase inn kravet med minst 70 prosent fra og med 30. juni 2016.

Systemviktige foretak skal oppfylle likviditetsreservekravet med minst 100 prosent fra 31. desember 2015. For kredittforetak som er datterforetak av et systemviktig foretak, skal likviditetskravet oppfylles med minst 100 prosent senest innen 30. juni 2016.

Med hjemmel i CRD IV-forskriften fastsatte Finanstilsynet 22. desember 2015, forskrift om beregning av likvide eiendeler, utbetalinger og innbetalinger i LCR. Forskriften inneholder regler om avkortningssatser for likvide eiendeler, samt uttaks- og inntaksfaktorer for utbetalinger og innbetalinger i likviditetsreserven. Reglene er basert på likviditetsregelverket i CRD IV.

Kravet til LCR skal oppfylles for alle valutaer samlet. Finansdepartementet har bedt om at Finanstilsynet vurderer om det skal stilles krav til LCR i signifikante valutaer, inkludert norske kroner, innen utgangen av august 2016.

Finansforetakene har rapportert inn LCR i flere år før det ble innført som et minstekrav fra og med 2016. Foretakene rapporterer også NSFR til Finanstilsynet.

¹ Internal Capital Adequacy Assessment Process

² Internal Liquidity Adequacy Assessment Process

Vurdering av bankenes risiko og kapitalbehov

Finanstilsynet har som en av sine oppgaver å vurdere om bankenes kapitalnivå og kapitalplaner er tilfredsstillende ut fra bankenes risikonivå. I august i år sendte Finanstilsynet i den forbindelse ut rundskriv 9/2015 Finanstilsynets praksis for vurdering av risiko og kapitalbehov. Rundskrivet bygger på retningslinjer fra den europeiske banktilsynsmyndigheten EBA publisert i desember 2014.

Finanstilsynet ber hvert år om kapitalvurderingsdokumentasjonen, ICAAP, fra de største bankkonsernene (17 i 2015), og fra et utvalg mindre og mellomstore banker valgt ut på grunnlag av høy risikoprofil eller lav kapitaldekning. På grunnlag av Finanstilsynets vurdering av risikosituasjonen mottar hver enkelt bank en skriftlig tilbakemelding, SREP¹. I tillegg vurderes bankenes kapitalsituasjon og ICAAP-dokument i forbindelse med de fleste generelle tilsynene. I 2015 ble det sendt tilbakemelding i form av separat SREP-brev eller tilsynsrapport til 40 banker og ett finansieringsforetak.

Med referanse til rundskriv 9/2015 ble det i SREP-tilbakemeldingene i 2015 understreket at bankenes samlede kapitalkrav vil bestå av tre deler: (i) minstekrav (pilar 1), (ii) pilar 2-tillegg som dekker risikoer som ikke er dekket eller bare delvis er dekket av minstekravet (pilar 1) og (iii) gjeldende bufferkrav. I den forbindelse er det presisert at Finanstilsynet opprettholder praksis om at pilar 2-risikoer skal dekkes av ren kjernekapital. I SREP-tilbakemeldingene som ble sendt ut i annet halvår i 2015, ble det dessuten opplyst at Finanstilsynet fra og med 2016 vil fastsette individuelle pilar 2-tillegg for den enkelte bank. Tilleggene vil ta utgangspunkt i Finanstilsynets beregninger og risikovurderinger og bankens kapitalbehovsvurderinger. Overfor flere banker ga Finanstilsynet i tillegg uttrykk for at banken måtte gjennomføre tiltak for å styrke kapitaldekningen.

Stedlig tilsyn

Det er gjennomført til sammen 32 stedlige tilsyn i banker og finansieringsforetak i 2015, hvorav fem tilsyn var tematisert om stresstester på likviditetsområdet. I 2014 ble det gjennomført 45 tilsyn. I tillegg er det i 2015 gjennomført 11 tilsyn knyttet til IKT-infrastruktur, katastrofeløsninger og beredskap og 10 tilsyn knyttet til oppfølging av IRB-godkjente banker.

Store banker som er gjenstand for samlet risikovurdering

For de 17 største bankkonsernene i Norge gjennomføres det en årlig, samlet risikovurdering (SRV) som inngår i grunnlaget for Finanstilsynets vurdering av bankenes kapitalbehov. Risikovurderingen anvendes også til å prioritere tilsynsaktiviteter mot disse bankene, som er gjenstand for jevnlig tilsyn knyttet til enkelte risiko-områder. Finanstilsynet har det siste året hatt stor oppmerksomhet mot kredittområdet for tidlig å avdekke svakheter knyttet til bankenes tapsvurderinger og engasjementsoppfølging. Oppmerksomhet har vært spesielt rettet mot bankenes eksponeringer mot utsatte næringer som offshore og supply.

Tilbakemeldingene i tilsynsrapportene til bankene knytter seg i flere tilfeller til svak dokumentasjon av nedskrivningsvurderinger og for lave gruppenedskrivninger i lys av endringene i det makroøkonomiske bildet. Høy konsentrasjon mot enkelt næringer, for svak engasjementsoppfølging og manglende gruppering av motparter er også momenter som er tatt opp i rapportene.

For øvrig har det for flere av bankene blitt påpekt svakheter knyttet til bankenes internkontroll og innretningen av risikokontrollfunksjonen spesielt.

Små og mellomstore banker og finansieringsforetak

Finanstilsynet har de siste årene brukt SEBRA-modellen i kombinasjon med offentlige regnskapsdata til å gjennomføre en analyse av bankenes næringsportefølje. Resultatet av analysen benyttes til å velge ut tilsynskandidater blant de små og mellomstore bankene.

Halvparten av de tolv tilsynene som har vært gjennomført i små og mellomstore banker, gjaldt kredittområdet. I flere av bankene er det påpekt indikasjoner på høy risiko i utlånsporteføljen, ofte knyttet til høyt mislighold eller høy sannsynlighet for mislighold. Bankene er i disse tilfellene blitt bedt om å gjennomføre tiltak for å redusere risikoen i utlånsporteføljen og skjerpe inn kredittpraksis. I enkelte banker er det også advart mot konsekvensen av høy utlånsvekst og geografisk ekspansjon. Flere banker er blitt utfordret på sin nedskrivningspraksis eller er blitt bedt om å konkretisere handlingsplaner for enkeltkunder.

Likviditetsrisiko var et sentralt tema i om lag halvparten av tilsynene i små og mellomstore banker. Finanstilsynet har i denne sammenheng lagt vekt på at bankene må sikre at de har en langsiktig finansieringsstruktur gjennom god innskuddsdekning og lang markedsfinansiering. I tillegg legges det vekt på at bankene har tilstrekkelige likviditetsbuffer.

Etter at det ble innført krav om risikokontrollfunksjon i alle banker i 2014, har overordnet styring og kontroll fått mer oppmerksomhet. I flere tilsynsrapporter i 2015 er det pekt på manglende uavhengighet mellom kontrollerende og utførende funksjoner.

¹ Supervisory Review and Evaluation Process

Tematilsyn om virksomhetsstyring i mindre banker

Finanstilsynet gjennomførte høsten 2014 tematilsyn om virksomhetsstyring i ti mindre banker. Formålet med tematilsynet var å vurdere bankenes arbeidsdeling i sentrale beslutningsprosesser på kreditt- og verdipapir-området og i tillegg vurdere bankenes løsninger og prosesser for å sikre tilfredsstillende virksomhetsstyring. Samlerapporten etter tematilsynet ble ferdigstilt og offentliggjort i juni 2015. Rapporten oppsummerer de viktigste observasjonene fra tematilsynet og viser hva Finanstilsynet forventer på ulike områder. Bankene har styrket sin internkontroll gjennom opprettelsen av risiko-kontrollfunksjoner, og bankene har generelt kommet langt i å etterleve det nye forskriftskravet om risiko-kontrollfunksjon. Mange banker har imidlertid fortsatt en vei å gå for å sikre at funksjonen har tilstrekkelig uavhengighet og kompetanse. Flere av bankene tilfredsstillende ikke beste praksis om arbeidsdeling («to par øyne»-prinsippet) i kredittprosessen, men har langt på vei sikret at minimum to personer er med i prosessen knyttet til handel med verdipapirer i banken. Imidlertid hadde kun én av bankene som var gjenstand for tematilsynet, etablert tredelingen i front, middle og back office som Finanstilsynet anbefaler når det gjelder verdipapirhandel.

Tematilsyn om bankkonsernernes stresstesting av likviditets- og finansieringsrisiko

Finanstilsynet gjennomførte høsten 2015 et tematilsyn om stresstesting av likviditets- og finansieringsrisiko i fem bankkonsern. Formålet med tematilsynet var å kartlegge bankenes praksis for bruk av stresstester på likviditets- og finansieringsrisikoområdet. Foreløpige rapporter ble sendt hvert av bankkonsernene i 2015, og endelige tilsynsmerknader og samlerapporten er planlagt ferdigstilt i løpet av første kvartal 2016.

IRB-tilsyn

De største bankene bruker interne modeller (IRB) til å beregne risikovekter som bestemmer hvor mye kapital som skal stilles bak utlån. Finanstilsynet gjennomførte i november og desember 2015 ti stedlige tilsyn i banker og finansieringsforetak med IRB-tillatelse. Slike tilsyn gjennomføres hvert år. Et viktig tema er selskapenes validering av IRB-modellene. Validering innebærer blant annet å undersøke om modellene gir forsvarlige estimater og om de rangerer godt mellom gode og dårlige kunder. Et annet hovedtema i 2015 var bankenes modellanvendelse og tilhørende kontroller og analyse. For eksempel er sikkerhetsverdier en sentral størrelse, og tilhørende verddivurderinger er derfor en viktig del av modell-anvendelsen. Som en del av tilsynene gjennomgikk Finanstilsynet utvalgte utlånsengasjementer.

Tilsyn av IT-infrastruktur, katastrofeløsninger og beredskap

I 2015 ble det gjennomført elleve tilsyn om IT-infrastruktur, katastrofeløsninger og beredskap i banker og finansieringsforetak eller hos tjenesteleverandører til banker. Tilsynene dekket blant annet styring og kontroll av IT-tjenester (operasjonell IT-risiko), utkontraktering av tjenester og overholdelse av lover og regler mer generelt. Dessuten ble foretakenes tilgangsstyring og styring og kontroll av kjerneløsninger for bank vurdert, i tillegg til kriseplanlegging og test av beredskapsløsninger. Det ble gjennomført et større felles nordisk IT-tilsyn i Nordea, hvor også representanter fra Single Supervisory Mechanism (SSM) i ECB deltok. Det ble også ytt bistand til IT-tilsynet som sentralbanken i Litauen og SSM gjennomførte i DNB Litauen.

Rapportering av lån med betalingslettelse («forbearance»)

Fra og med tredje kvartal 2014 ble bankene pålagt å rapportere eksponeringer med betalingslettelse («forbearance») som del av rapporteringen av finansiell informasjon (FINREP). Finanstilsynet har lagt til grunn at betalingslettelse omfatter endring av en kontrakts betingelser og vilkår som følge av økonomiske problemer og refinansiering av gjeld, som ikke ville blitt innvilget dersom skyldner ikke hadde hatt økonomiske problemer.

Finanstilsynet innhentet i løpet av 2015 informasjon fra åtte enkeltbanker for å kartlegge bankenes definisjoner av eksponeringer med betalingslettelse, og for å kartlegge hvordan bankene systemteknisk håndterer denne typen portefølje. Med utgangspunkt i kartleggingen vil Finanstilsynet vurdere om det er behov for å konkretisere kriteriene for hva som anses som betalingslettelse.

Oppfølging av boliglånsforskriften

Forskrift om krav til nye utlån med pant i bolig som ble fastsatt av Finansdepartementet i juni 2015, fastsetter minstestandarder for betjeningsevne, egenkapital og nedbetaling av boliggjeld. Den enkelte finansinstitusjon kan hvert kvartal innvilge lån som ikke oppfyller kravene til betjeningsevne, belåningsgrad og nedbetalingstak for inntil 10 prosent av verdien av innvilgede lån. Med samme frekvens skal institusjonene rapportere til styret, eller ledelsen for utenlandske filialer, om etterlevelsen av unntaksbestemmelsen. Som ledd i å følge opp denne bestemmelsen innhentet Finanstilsynet den interne rapporteringen fra de 16 største bankene og de tre utenlandske filialene som yter boliglån. Tredje kvartal 2015 var det første kvartalet bankenes utlånspraksis var regulert av den nye forskriften.

I tredje kvartal 2015 hadde tre institusjoner en høyere andel avvikende utlån enn forskriften tillater. Disse institusjonene ble bedt om å redegjøre for gjennomførte og planlagte tiltak for å redusere andelen avvik og pålagt månedlig rapportering i fjerde kvartal. Månedrapportene viser at avviksnivået er betydelig redusert i alle de tre bankene, men for fjerde kvartal 2015 under ett oversteget avvikandelen i én av de tre bankene likevel grensen på 10 prosent. Se mer om boliglånsforskriften under avsnittet Regelverksutvikling på side 46.

Boliglånsundersøkelsen 2015

Finanstilsynet har siden 1994 gjennomført en boliglånsundersøkelse. Formålet med boliglånsundersøkelsen er å fange opp utviklingstrekk i bankenes utlånspraksis, ikke å kartlegge etterlevelsen av boliglånsforskriften. Oppfølgingen av boliglånsforskriften skjer gjennom stedlig tilsyn og innhenting av styrerapportering.

Høsten 2015 rapporterte de 30 største bankene (norske og utenlandske) data om innvilgelse av nedbetalingslån og rammekreditter med pant i bolig. Bankene i utvalget har til sammen en markedsandel på 88 prosent av alle lån og rammekreditter med pant i bolig i Norge. Totalt ble det innhentet opplysninger om i overkant av 8000 nye nedbetalingslån og rammekreditter, innvilget etter 1. august 2015.

Boliglånsundersøkelsen tydet på at bankene samlet sett har strammet inn sin utlånspraksis. Både andelen nedbetalingslån over 85 prosent av boligens verdi, andelen lån med likviditetsunderskudd, og andelen lån med avdragsfrihet sank i 2015, se tabell 9. Unge låntakere (under 35 år) hadde høyest andel lån utover 85 prosent belåningsgrad, men andelen er redusert sammenlignet med året før. Andelen nedbetalingslån med avdragsfrihet ble også redusert sammenlignet med tidligere år.

Undersøkelsen viste at samtlige banker beregner kundenes gjeldsbetjeningssevne med et rentepåslag på 5 prosentpoeng. Bankene innvilget færre lån hvor kunden ikke hadde tilstrekkelig inntekt til å dekke gjeldsbetjening og normale livsoppholdsutgifter (likviditetsunderskudd), se tabell 9.

Innstrammingen av utlånspraksis gjaldt både for lån til kjøp av bolig og andre formål, også refinansiering av eksisterende lån. Innvilgelse av rammekreditter over kravet på 70 prosent av boligens verdi, sank også. Bankene innhentet tilleggssikkerhet for flere rammekreditter som gikk over grensen for belåningsgrad, slik at andelen ble redusert sammenlignet med i fjor, se tabell 10.

Boliglånsundersøkelsen viste at bankene har redusert andelen lån med høye belåningsgrader og kunder med likviditetsunderskudd. Også på andre områder har det vært en merkbart innstramming. Samtidig viste undersøkelsen at gjeldsgraden er høy for låntakerne som tok opp lån i 2015, særlig for yngre låntakere. Noe av årsaken til dette kan være at det historisk lave rentenivået isolert sett har bidratt til at låntaker kan betjene større gjeld, men med fare for å undervurdere sårbarheten knyttet til økte renter og inntektsbortfall.

Regnskapsmøter

Det er også i 2015 avholdt halvårslige møter med ledelsen for de største bankkonsernene der bankene har presentert resultatutviklingen og utviklingen i sentrale risikoforhold. I møtene orienteres det blant annet om sentrale utviklingstrekk i markedene, organisasjonsmessige forhold og strategiske avveininger. Møtene anses som nyttige som kommunikasjonskanal og som bindeledd mellom Finanstilsynets og bankkonsernenes ledelse.

Møter med filialer av utenlandske kredittinstitusjoner

Det er gjennomført møter med ledelsen i de største norske filialene av utenlandske banker i løpet av året.

Tabell 9: Andeler for nedbetalingslån, i prosent

	2013	2014	2015
Belåningsgrad over 85 prosent	15	19	16
Belåningsgrad over 85 prosent medregnet tilleggssikkerhet	8	10	7
Likviditetsunderskudd ved 5 prosentpoeng renteøkning	6	5	2
Avdragsfrihet	12	14	11

Tabell 10: Andeler for rammekreditter, i prosent

	2013	2014	2015
Belåningsgrad over 70 prosent	11	12	13
Belåningsgrad over 70 prosent medregnet tilleggssikkerhet	6	8	6
Likviditetsunderskudd ved 5 prosentpoeng renteøkning	2	2	1

Tilsynssamarbeid

Tilsynet med store banker med virksomhet i flere land i Europa koordineres gjennom tilsynskollegier der de ulike tilsynsmyndighetene kan være representert. Finanstilsynet er koordinerende myndighet for tilsynskollegiet i DNB-konsernet, der åtte andre tilsynsmyndigheter deltar. Arbeidet i kollegiet følger retningslinjer som er gitt av EBA. Hovedsaker i kollegiearbeidet i 2015 var å utarbeide en felles vurdering av risiko- og kapital situasjonen i DNB-konsernet og treffe beslutning om kapitalbehov og likviditet (SREP). Kollegiet har også vedtatt en vurdering av DNB-konsernets gjenopprettingsplan. Utarbeidelse av slike planer er et krav i EUs krisehåndteringsdirektiv, som senere vil bli gjennomført i norsk lovgivning.

Finanstilsynet deltar også i sju tilsynskollegier for utenlandske banker med virksomhet i Norge.

Forvaltning

Konsesjoner

Autobank AS fikk tillatelse til å drive virksomhet som forretningsbank i april 2015. Autobank skal være en nisjebank med virksomhet knyttet til bilfinansiering. Banken har foreløpig ikke startet sin virksomhet.

Finanstilsynet ga i mai 2015 tillatelse til at den svenske bankfilialen Skandiabanken NUF kunne etableres som norsk forretningsbank med navnet Skandiabanken ASA. Ved etableringstidspunktet var banken et heleid datterselskap av Livförsäkringsbolaget Skandia, ömsesidigt bolag («Skandia Liv»). Skandiabanken ASA ble børsnotert 2. november 2015. Bankens bruk av foretaksnavnet «Skandiabanken ASA» er begrenset til tre år etter børsnoteringen. Finanstilsynet ga samtidig tillatelse til etablering av kredittforetaket Skandiabanken Boligkreditt AS. Kredittforetaket skal være 100 prosent eid av Skandiabanken ASA.

Monobank ASA fikk tillatelse som forretningsbank i juni 2015. Forretningskonseptet er å være en nisjebank med virksomhet knyttet til forbruksfinansiering. Tillatelse til oppstart av virksomhet ble gitt 11. november 2015.

Safe Deposit Bank of Norway AS fikk tillatelse til oppstart av virksomhet i juli 2015. Konsesjonen ble gitt i juni 2013.

Ebanken fikk tillatelse som forretningsbank 31. august 2015. Ebanken skal være en nisjebank som tilbyr spare- og låneprodukter med hovedvekt på forbrukslån rettet mot privatmarkedet. Banken har ikke startet opp virksomheten.

Nordea-konsernet har varslet søknad om tillatelse til å omdanne datterbankene i Danmark, Finland og Norge til filialer av den svenske morbanken Nordea Bank AB. I Norge vil slik omdanning kreve Finansdepartementets godkjennelse i henhold til vilkår som ble oppstilt da MeritaNordbanken fikk tillatelse til å erverve samtlige aksjer i Christiania Bank og Kreditkasse ASA i 2000. Det følger av børsmelding fra juli 2015 at målet med endringen er å forenkle Nordeas juridiske struktur.

I 2015 mottok Finanstilsynet 21 søknader om konsesjon til å drive virksomhet som betalingsforetak. Av disse søkte to foretak om ordinær tillatelse, mens de øvrige gjaldt begrenset tillatelse til å drive pengeoverføring. Ett foretak ble i 2015 innvilget konsesjon som ordinært betalingsforetak, og ett foretak fikk begrenset tillatelse. I tillegg fikk ett foretak i 2015 fornyet sin begrensede tillatelse.

Regelverksutvikling

EUs krisehåndteringsdirektiv

EUs krisehåndteringsdirektiv (Bank Recovery and Resolution Directive, BRRD (2014/59/EU)) trådte i kraft i EU 1. januar 2015. Formålet med direktivet er å gi foretakene og myndighetene de nødvendige verktøyene for å forebygge og håndtere kriser på et tidlig stadium, og begrense kostnadene som følge av en krise for skattebetalerne. Direktivet legger til rette for at foretak kan avvikles uten å true den finansielle stabiliteten ved at kritiske funksjoner kan opprettholdes i kriser og at tap bæres av aksjonærer og kreditorer, såkalt «bail-in», framfor bruk av statlige midler. Krisehåndteringsverktøyet «bail-in» trådte i kraft i januar 2016.

I henhold til direktivet skal foretakene utarbeide gjenopprettingsplaner som inneholder tiltak for håndtering av finansielle krisesituasjoner. Planene skal godkjennes av tilsynsmyndighetene. Det skal opprettes krisehåndteringsmyndigheter som skal utarbeide krisetiltaksplaner for banker.

Det følger av direktivet at banken skal ha et minimumsnivå på ansvarlig kapital og gjeld som kan nedskrives eller konverteres (være gjenstand for «bail-in») når en bank er i krise. Det tillates bruk av midler fra krisehåndteringsfond til å dekke tap dersom det er fare for systemkrise. Ansvarlig kapital og gjeld tilsvarende minst 8 prosent av foretakenes forvaltningskapital skal være nedskrevet før det åpnes for bruk av krisefondet. Direktivet stiller krav til finansieringsordning for krisefond. Innen 31. desember 2024 skal krisefondet utgjøre tilsvarende 1 prosent av summen av garanterte innskudd.

Banklovkommisjonen har fått mandat til å utarbeide forslag til gjennomføring av direktivet i norsk rett, herunder forslag til hvem som skal være krisehåndteringsmyndighet.

Nibor

Regler for å fastsette pengemarkedsrenten Nibor og andre lands tilsvarende renter har stort sett vært overlatt til de involverte bankene og deres organisasjoner. Finansdepartementet la 19. juni 2015 fram en proposisjon med forslag til ny lov om fastsettelse av referanserenter. Loven trådte i kraft 1. januar 2016. Etter loven skal fastsettelsen av allment brukte referanserenter som Nibor organiseres forsvarlig. Administrator (den som er ansvarlig for fastsettelsen av referanserenten) og organisering av fastsettelsen skal godkjennes av Finansdepartementet. Finanstilsynet er pålagt å føre tilsyn med overholdelse av lovens krav. Finanstilsynet har fått i oppdrag fra Finansdepartementet å utarbeide et forslag til en forskrift som utfyller referanserenteloven.

Ny finansforetakslov og forskrift til ny finansforetakslov

Finansforetaksloven trådte i kraft 1. januar 2016. Loven erstatter sparebankloven, forretningsbankloven, finansieringsvirksomhetsloven og banksikringsloven, samt deler av forsikringsvirksomhetsloven. Loven viderefører i stor grad gjeldende regler om blant annet konsesjonsplikt, organisatoriske regler, generelle virksomhetsregler, samt regler om sikringsordninger og soliditetssvikt for banker, forsikringsselskaper og andre finansforetak. Finanstilsynet har på oppdrag fra Finansdepartementet gjennomgått forskrifter som er gitt i medhold av tidligere lover og vurdert i hvilken grad disse bør videreføres. Finanstilsynets forslag ble sendt på høring 21. desember 2015. Inntil slike forskrifter er vedtatt, vil gjeldende forskrifter til finansieringsvirksomhetsloven, sparebankloven og forretningsbankloven bli videreført.

Boliglånsforskriften

Finansdepartementet fastsatte forskrift om krav til nye utlån med pant i bolig (boliglånsforskriften) med virkning fra 1. juli 2015. Forskriften bygger på tidligere retningslinjer fra Finanstilsynet. Formålet med forskriften er å bidra til en mer bærekraftig utvikling i boligmarkedet. Alle finansinstitusjoner som yter lån med pant i bolig, er omfattet av forskriften. Forskriften har en tidsbegrenset varighet fram til 31. desember 2016.

Finansinstitusjonene må tilpasse sine interne rutiner til kravene som stilles etter boliglånsforskriften. Etter forskriften skal det foretas en beregning av kundenes evne til å betjene samlet gjeld ut fra inntekt og alle kostnader knyttet til livsopphold.

Forskriften åpner for fleksibilitet til å kunne yte boliglån til kredittverdige kunder som ikke oppfyller alle kravene¹ i forskriften. Kredittinstitusjonene kan innvilge lån som ikke oppfyller kravene i forskriften for inntil 10 prosent av volumet av innvilgede lån med pant i bolig per kvartal. For å opprettholde konkurransen i markedet skal lån som flyttes fra et foretak til et annet (refinansieringslån), ikke regnes med i kvoten på 10 prosent.²

Nye krav til likviditet i CRD IV/CRR

Finansdepartementet fastsatte 25. november 2015 forskrift om endring av CRD IV-forskriften med regler om et krav til likviditetsreserve (LCR), med ikrafttredelse 31. desember 2015. Finanstilsynet fastsatte 22. desember 2015, med hjemmel i CRD IV-forskriften, forskrift om beregning av likvide eiendeler, utbetalinger og innbetalinger i LCR. Forskriften inneholder regler om avkortningssatser for likvide eiendeler, samt uttaks- og inntaksfaktorer for utbetalinger og innbetalinger i likviditetsreserven. Reglene er basert på likviditetsregelverket i CRD IV. Se mer informasjon under *likviditetsovervåking* på side 41.

Finanstilsynet varsler om endringer i modeller for beregning av kapitalkrav

I rundskriv 3/2015 varslet Finanstilsynet om endringer i modeller for beregning av kapitalkrav (IRB-modeller). Endringene gjelder for forretningsbanker, sparebanker, holdingselskaper i finanskonsern og finansieringsforetak.

¹ Gjelder ett eller flere av vilkårene i § 3, 4 og 6 i forskriften.

² Forutsatt at det refinansierte lånet har samme pant, et lånebeløp som ikke er høyere, løpetiden ikke er lengre og at kravene til avdragsbetaling er de samme eller strengere.

FINANCIAL SECTOR ASSESSMENT PROGRAM (FSAP) I NORGE I 2014 OG 2015

En av oppgavene til det internasjonale valutafondet (IMF) er å vurdere utviklingen i medlemslandenes økonomi og den økonomiske politikken gjennom såkalte Artikkel IV-konsultasjoner. I tillegg gjennomføres det med jevne mellomrom en særskilt vurdering av finanssektoren og finansiell stabilitet gjennom Financial Sector Assessment Program (FSAP). Mens artikkel IV-konsultasjoner har blitt utført annet hvert år i Norge, er det ti år siden forrige gang Norge ble vurdert gjennom FSAP. IMF har vurdert Norge som et systemviktig land, og de systemviktige landene vil heretter bli vurdert gjennom Artikkel IV-konsultasjoner hvert år og FSAP hvert femte år.

IMF besøkte Norge i november 2014 og i mars og mai 2015. Under besøkene har IMF hatt møter med Finanstilsynet, Norges Bank og Finansdepartementet, samt norske finansinstitusjoner og andre aktører i finansiell sektor.

Det er to grunnleggende aspekter ved en FSAP-vurdering. Det første aspektet er en vurdering av forhold som har betydning for finansiell stabilitet. Dette gjelder risikoer og sårbarheter i det finansielle systemet, hvordan myndighetene arbeider med finansiell stabilitet og beredskap for krisehåndtering. Det andre aspektet er om et land oppfyller internasjonale standarder på utvalgte områder. Hvilke temaer som tas opp i en FSAP-vurdering, varierer fra land til land. Norge ble evaluert på følgende fem hovedtemaer:

- Etterlevelse av den internasjonale standarden for banktilsyn, Basel Core Principles for effective banking supervision (BCP)
- Makroøkonomisk analyse og makrovirkemidler
- Stresstester av bank og forsikring
- Infrastruktur for betalingssystemer og betalingsoppgjør
- Beredskap for krisehåndtering og kriseløsning

I Finanstilsynet var etterlevelsen av BCP og gjennomføring av bankstresstester de mest omfattende undersøkelsene og de gis derfor en grundigere omtale her.

Etterlevelsen av Basel Core Principles for effective banking supervision (BCP)

BCP er en internasjonal standard bestående av 29 kjerneprinsipper som land bør forsøke å etterleve i tilsynet med banksektoren. IMF undersøkte i hvilken grad Norge etterlever prinsippene. Undersøkelsen inkluderte en selvevaluering utført av Finanstilsynet, møter med Finanstilsynet og med banksektoren i Norge.

IMF konkluderte med at Norge i stor grad etterlever BCP og trakk fram at regelverket generelt er tilfredsstillende og at det eksisterer et godt risikobasert rammeverk for tilsyn. IMF mente videre at det finnes forbedringspotensial i etterlevelsen av prinsippene for uavhengighet, ressurser, transaksjoner mellom nærstående parter og misbruk av finansielle tjenester. Ifølge IMF er Finanstilsynet ikke tilstrekkelig uavhengig av Finansdepartementet og anbefalte at man undersøker om det er rom for å gi Finanstilsynet større uavhengighet med dagens lovverk. Videre var IMF kritisk til at Finanstilsynet har fått redusert budsjett i en periode hvor oppgavene har økt.

I forbindelse med prinsippet om transaksjoner mellom nærstående parter, mente IMF at de juridiske definisjonene i det norske lovverket var for smale, men at dette er bedre i den nye finansforetaksloven som trådte i kraft 1. januar 2016. IMF mente også at det var et forbedringspotensial i arbeidet mot hvitvasking i tilknytning til kriteriene som inngikk i kjerneprinsippet om misbruk av finansielle tjenester. Mange av tiltakene IMF anbefalte er iverksatt.

Stresstest banksektoren

Som en del av FSAP ble det i 2015 gjennomført stresstester av norske banker. Stresstestene ble gjennomført i perioden desember 2014 til og med mars 2015. Formålet var å teste det finansielle systemets robusthet for negative makroøkonomiske scenarier. De seks største norske bank-konsernene med IRB-modeller deltok i stresstesten. Stresstesten ble gjennomført av bankene selv med veiledning fra Finanstilsynet og Norges Bank. Stress-scenariet ga en økning i uveid gjennomsnittlig misligholdssannsynlighet for de seks bankene fra 1,87 prosent i 2015 til 2,94 prosent i 2017. Resultatene fra bankenes stresstester ble sett opp mot makrostresstester gjennomført av Finanstilsynet, IMF og Norges Bank. Metodologien i disse stresstestene var ulik, men de ble basert på det samme makroøkonomiske scenariet. IMF gjennomførte også en likviditetstresstest, der bankenes evne til å tåle svikt i tilgangen på kroner og utenlandsk valuta ble testet.

I tillegg vurderte IMF rammeverket for overvåking av og tilsyn med systemviktige finansielle infrastrukturforetak (FMI-er) i Norge. Konklusjonen var at den finansielle infrastrukturen i Norge er moderne og stabil. IMF foreslo likevel enkelte tiltak knyttet til utvikling av rammeverket og samarbeidet mellom relevante myndigheter. I tillegg ble myndighetene bedt om å vurdere ytterligere målinger/kontroller for å sikre robust operasjonalt i betalingssystemene.

Resultatene av stresstestene og IMF's vurderinger av Norge gjennom FSAP ble publisert i ulike temarapporter i september 2015. Rapportene kan lastes ned fra nettsiden til IMF (imf.org).

SYSTEM FOR BETALINGSTENESTER

Utviklingstrekk i 2015

Det var færre rapporterte driftshendingar og betre tilgang til finanstenester i 2015 enn året før. På den andre sida auka svindelangrepa mot finansinstitusjonane og betalingstenestene. Sjølv om dette i liten grad påverka tilgangen samla sett, var angrepa til stor ulempe for kundane og føretaka som blei ramma. I mange av svindelangrepa mot finansinstitusjonane var det eit element av utpressing med krav om løysepengar. Det var òg fleire trojanarangrep mot nettbankkundar. Bedriftsnettbankar med større transaksjonsbeløp var spesielt utsette. Dei fleste transaksjonane blei stoppa før dei blei gjennomførte, men tapa auka òg noko.

Finanstilsynet har sett at autentiseringskontroll, tilgangskontroll og vern av sensitive data er område som kan bli betre. Spesielt utsett er sensitiv informasjon i saksdokument, e-postar o.a. Desse har ofte ikkje det same vernet som data knytte til forretningsløyisingane.

Utkontraktering

Hausten 2015 inngjekk Evry ASA ein avtale med IBM om å utkontraktere basisdrifta. Serverar og data blir verande i Noreg, men driftsoperasjonane vil etter kvart bli utførte i operasjonssentera til IBM, hovudsakleg utanfor Noreg. Bankane har meldt om endring i utkontrakteringa i samsvar med ny føresegn i finanstilsynslova frå 1. juli 2014.

Nets filialiserte verksemda i 2015, og Noreg blei ein filial av Nets-konsernet i Danmark. Drifta blir verande i Noreg. Nets Norge Infrastruktur AS, som mellom anna driftar bankavrekningssystemet NICS, er framleis eit eige norsk selskap. Også her melde bankane om endring i utkontrakteringa, og det same gjorde dei då Nets flytta svindelovervakinga av korttransaksjonar til Danmark.

I 2015 behandla Finanstilsynet over 100 meldingar om utkontraktering frå føretak under tilsyn.

Ved vurdering av meldingane om utkontraktering legg Finanstilsynet vekt på om føretaket har gjort ein sjølvstendig risikoanalyse av utkontrakteringsforholdet. Finanstilsynet vurderer risikoen ved utkontrakteringa både i lys av risikoen for det enkelte føretaket og for finansverksemda samla sett. Finanstilsynet har følgd opp meldingar der avtalane ikkje tek godt nok omsyn til reguleringskrava, og har mellom anna påpeikt at føretaket skal ha rett til å inspisere og kontrollere aktivitetane til tenesteleverandøren som er knytte til avtalen.

Tilsyn og overvaking

Hendingsrapportering

Finanstilsynet fekk 150 hendingsrapportar i 2015. Det er vesentleg færre enn året før. Finansdepartementet blei varsla ved to høve. Begge gonger gjaldt det DDoS-angrep med element av utpressing. Finanstilsynet er ikkje kjent med at det i nokon tilfelle er betalt løysepengar, og heller ikkje med at angriparane har gjort alvor av truslane dersom løysepengane ikkje blir betalte. Finanstilsynet meiner at angrepa er relativt amatørmessig utførte, men med stigande grad av profesjonalitet. Finanstilsynet har etablert ein rutine med kvartalsvise møte med FinansCert for gjensidig oppdatering av hendingsbiletet.

Tilsyn med IT og betalingstenester

Det blei gjennomført 20 stadlege tilsyn med IT og betalingstenester i 2015 og to stadlege tilsyn knytte til prosjektoppfølgjing. Noreg deltok i eit felles nordisk tilsyn av IT-verksemda i Nordea Bank. DNBs betalingstenester Post/Bank i butikk var tema for eitt av tilsyna. Det same var betalingskorttenesta i ein bank, med vekt på kortproduksjon og overvaking. Finanstilsynet deltok i eit SSM¹-tilsyn av IT-verksemda i DNB sitt dotterselskap i Litauen. På forsikringsområdet var det tilsyn med to livsforsikringselskap og éin av systemleverandørane deira. Dette er eit område med skreddarsydde applikasjonar med høge krav til spesialkompetanse, mellom anna ved testing.

Fire av dei stadlege tilsyna var i år som i fjor i samarbeid med Bankenes sikringsfond, som undersøkte etterlevinga av forskrift om krav til datasystem og rapportering til Bankenes sikringsfond. Bankane har vore meir merksame på rapporteringsplikta sidan tilsvarende tilsyn i 2014.

Det var fleire tilsyn med verdipapirføretak med spesiell vekt på tilgangskontroll og vern av sensitiv informasjon.

Det internasjonale pengefondet IMF vurderte Finanstilsynet sitt tilsyn med og Noregs Bank si overvaking av dei finansielle infrastrukturane i 2015. IMF kom med ei rekkje tilrådingar, mellom anna knytte til samarbeidet mellom Noregs Bank og Finanstilsynet.

¹ Felles tilsynsmekanisme (Single Supervisory Mechanism – SSM) er eit nytt banktilsynssystem i Europa. SSM omfattar ECB og dei nasjonale tilsynsmyndighetene i dei deltakande landa.

System for betalingstenester

Finanstilsynet fekk i 2015 ni meldingar frå føretak under tilsyn om endra eller nye betalingstenester.

mCASH, som har konsesjon som e-pengeføretak, selde i 2015 den norske verksemda til SpareBank 1. Konsesjon som e-pengeføretak inkluderer tilgangen til å tilby betalingstenester. I tillegg har bankane gjennom konsesjonane sine tilgang til å tilby e-pengetenester og betalingstenester. Fleire bankar, som DNB med Vipps og Danske Bank med MobilePay, lanserte i 2015 betalingsstenester for person-til-person-betalingar der både betalaren og mottakaren må vere brukar av tenesta. E-pengereguleringa opnar for enklare kundekontroll for slike tenester utan krav til legitimering og lettar brukarregistreringa til tenestene. Kunden registrerer informasjon om eitt eller eventuelt fleire betalingskort som det skal trekkjast pengar frå, og eit kontonummer han/ho skal få inn pengar på. Sjølv om rapporterte svindlar med tenestene så langt er få, ser ikkje Finanstilsynet bort frå at kombinasjonane av kundedata som desse tenestene opnar for, kan føre til heilt nye svindelmetoder.

Risiko- og sårbarheitsanalyse (ROS)

Risiko- og sårbarheitsanalysen (ROS) 2014 blei redigert på ein annan måte enn tidlegare rapportar. Først blei funn og andre observasjonar på dei ulike forretningsområda beskrivne, deretter utviklingstrekk. Som kjelde til vurderingane frå føretaka sjølve nytta Finanstilsynet ei spørjeundersøking og færre intervju enn vanleg. Basert på tilbakemeldingar frå føretaka vil Finanstilsynet vidareføre både dei tradisjonelle ROS-intervjua og spørjeundersøkingar i kommande ROS-analysar. ROS-analysen blei presentert på ein pressekonferanse i april 2015. Saman med Noregs Bank arrangerte Finanstilsynet også i 2015 eit seminar i mai, der ROS-analysen og Noregs Banks rapport «Finansiell infrastruktur 2015» blei presenterte.

Forvaltning og regelverk

Ny forskrift om system for betalingstenester og endringar i IKT-forskrifta blei fastsett 17. desember 2015. Den førstnemnde inneheld generelle system- og tryggleikskrav til betalingsystem og skal mellom anna dekkje krava i retningslinjene frå den europeiske banktilsynsmyndigheita EBA (European Banking Authority).

Finanstilsynet utarbeidde på oppdrag frå Finansdepartementet høyringsnotat om regulering av formidlingsgebyr ved kortbaserte betalingstransaksjonar (Interchange Fee Regulation). Reguleringa set mellom anna tak på formidlingsgebyr og legg opp til større valfridom for kunden når det gjeld val av kort i betalings-situasjonen.

Finanstilsynet har i 2015 delteke i fleire arbeidsgrupper i regi av EBA. Arbeidet har omfatta både EBAs arbeid med risikobasert IT-tilsyn og EBAs arbeid med å implementere krava i det andre betalingstenestedirektivet til EU (PSD2). Det første arbeidet omfatta mellom anna utarbeiding av retningslinjer for vurdering av operasjonell risiko i Supervisory Review and Evaluation Process (SREP) og for utkontraktering/skytenester. Det andre arbeidet omfatta mellom anna å gi tilgang til tredjeparts betalingstenester, lage tekniske standardar for sikker autentisering og sikker kommunikasjon og retningslinjer for hendingsrapportering.

Beredskapsarbeid

Finanstilsynet har leiinga og sekretariatet for beredskapsutvalet for finansiell infrastruktur (BFI). BFI gjennomførte tre møte og to beredskapsøvingar i 2015. Finanstilsynet representerer finanssektoren i KIKS-prosjektet i regi av Direktoratet for samfunnstryggleik og beredskap. KIKS¹-prosjektet utarbeidde i 2015 rapporten *Samfunnets kritiske funksjoner*.

¹ Tryggleik i kritisk infrastruktur og kritiske samfunnsfunksjonar (KIKS).

FORSIKRING OG PENSJON

Forsikringselskaper og pensjonskasser er sentrale aktører i finansmarkedene gjennom sine betydelige plasseringer av kapital til forvaltning. Utviklingen i markedene har dermed stor innvirkning på institusjonenes resultater. Regulering av og tilsyn med forsikrings- og pensjonssektoren er viktig for å sikre kundenes rettigheter knyttet til kontraktene, og for å skape allmenn tillit til forsikringsmarkedet. Tilsynsvirksomheten skal bidra til at institusjonene er solide og risikobeviste, og at de har god styring og kontroll.

Utviklingstrekk

En stor andel av forvaltningskapitalen til livsforsikringselskaper og pensjonskasser er plassert i verdipapirmarkedene. Utviklingen i disse markedene har stor betydning for foretakenes resultater og soliditet. For pensjonsinnretningene er det lave rentenivået og utsikter til lave renter i lang tid framover, en stor utfordring. Selv om andelen innskuddspensjon med investeringsvalg er sterkt økende, består fremdeles hoveddelen av forpliktelsene kontrakter med årlig garantert avkastning. Den garanterte avkastningen er på et nivå som er høyere enn dagens markedsrente. I et lavrenteregime er det vanskelig å oppnå tilstrekkelig avkastning på pensjonsmidlene. I tillegg krever økende levealder høyere forsikringsavsetninger.

Innføringen av Solvens II reflekterer risikoen bedre enn det tidligere solvenskrav. De nye kravene er utfordrende for pensjonsinnretningene i mange land i en situasjon med lave risikofrie renter og svak utvikling i verdipapirmarkedene. Usikkerheten i internasjonal økonomi og markeder er betydelig. Utvikling i aksjemarkedene var svak i Norge og USA i 2015, mens det var en moderat vekst i euroområdet. Det har vært liten endring i lange statsrenter, både i Norge og internasjonalt, og lange statsrenter ligger fremdeles på et lavt nivå historisk sett.

Tilsyn og overvåking

Overvåking og analyser

Overvåking og analyser av utviklingen i økonomi og markeder danner bakgrunn for Finanstilsynets vurdering av den generelle tilstanden i finanssektoren og for tilsynet med enkeltinstitusjoner.

Finanstilsynet utarbeider kvartalsvise rapporter som viser lønnsomhet, soliditet og balansesammensetning i livsforsikringselskaper og skadeforsikringselskaper, mens rapporter for pensjonskasser utarbeides halvårlig. Pressemeldinger hvert kvartal oppsummerer disse analysene, som også publiseres i *Rapport for finansinstitusjoner* på Finanstilsynets nettsted. Samlede vurderinger av tilstanden i finanssektoren og ulike risikoelementer for norske finansinstitusjoner ble publisert våren 2015 i rapporten *Finansielt utsyn* og høsten 2015 i rapporten *Finansielle utviklingstrekk*.

Rapportering

Institusjonenes rapportering er et viktig grunnlag for analyser og stedlig tilsyn. En fullstendig oversikt over gjeldende krav til rapportering og oppdatering av endringer i rapporteringen er tilgjengelig på Finanstilsynets nettsted. Finanstilsynet samarbeider med Statistisk sentralbyrå om Forsikringselskaperens offentlige regnskaps- og tilsynsrapportering (FORT), som gjennomføres hvert kvartal, og om Pensjonskassenes offentlige regnskaps- og tilsynsrapportering (PORT), som gjennomføres årlig.

Solvens II er innført i Norge fra og med 2016. Med dette følger også ny rapportering. I 2015 er det gjennomført førtidig Solvens II-rapportering for et utvalg av forsikringselskaper. Hensikten er å teste om bransjen og Finanstilsynet er tilstrekkelig forberedt på den nye rapporteringen. Data fra den førtidige rapporteringen er kontrollert og sendt til EIOPA. Rapporteringen baseres på det felles europeiske rapporteringsformatet XBRL, der det blant annet ligger innebygde kontroller av innrapporteringen. Det forventes likevel et omfattende arbeid med innsamling, revisjon og tilrettelegging av data i 2016.

Den halvårlige rapporteringen av stresstester for pensjonskassene blir videreført. Stresstestene er et sentralt verktøy i tilsynet med pensjonskassenes risiko og soliditet, og spesielt når krav til kapitaldekning i henhold til Basel I bortfaller for pensjonskassene ved årsskiftet. Stresstest-scenarioene dekker alle deler av pensjonskassenes virksomhet og omfatter markedsrisiko, forsikringsrisiko, motpartsrisiko og operasjonell risiko.

Soliditet og lønnsomhet i norske forsikringsselskaper og pensjonskasser

Livsforsikringsselskapenes resultat før skatt for 2015, etter tildeling til kunder og overføring til kursreguleringsfondet, tilsvarte 0,7 prosent av gjennomsnittlig forvaltningskapital. Dette var noe bedre enn i 2014. Selskapene har økt reservene som følge av økt levealder, med i overkant av 7 mrd. kroner i 2015, med gjenværende oppreserveringsbehov i om lag samme størrelsesorden. Verdijustert avkastning i kollektivporteføljen var noe svakere enn året før, og utgjorde 4,2 prosent.

Selskapene har fremdeles en betydelig andel obligasjoner med forfall flere år fram i tid, og med høyere rente enn dagens markedsrente. Ved forfall vil disse reinvesteres til en lavere rente, noe som bidrar til å redusere renteinntektene også framover. Svingninger i aksjemarkedet påvirker inntektene i betydelig grad. I 2015 var livsforsikringsselskapenes urealiserte gevinster på aksjeporteføljen noe lavere enn i samme periode året før, da oppgangen i aksjemarkedet var vesentlig høyere.

Innføringen av Solvens II for forsikringsselskapene vil være krevende, både soliditets- og systemmessig. Utfordringene er særlig store for livsforsikringsselskapene, fordi forsikringsforpliktelsene etter det nye solvensregelverket diskonteres med den til enhver tid gjeldende risikofrie renten, og verdsettes til markedsverdi. Med dagens lave rentenivå innebærer det en til dels betydelig økning i verdien av forpliktelsene sammenlignet med dagens regelverk. Livsforsikringsselskapene er gitt mulighet til å benytte en overgangsordning for forsikringstekniske avsetninger over en periode på 16 år. Dette vil bidra til lettelse i solvenskravet for selskapene i en periode, selv om den underliggende risikoen ikke endres.

Pensjonskassene har høyere aksjeandel enn livsforsikringsselskapene. Over tid har dette resultert i større svingninger i avkastningen. I årene 2012 til 2014 bidro oppgangen i aksjemarkedene til betydelig høyere avkastning i pensjonskassene enn i 2011, da markedsutviklingen var negativ og avkastningen lav. Også i 2015 var det en viss økning i pensjonskassenes kursreserver, som sammen med tilbakeholdt overskudd bidro til en økning i bufferkapitalen. Avkastningen var imidlertid noe lavere enn i 2014, og om lag på samme nivå som for livsforsikringsselskapene. En del pensjonskasser avsatte også i 2015 midler til oppreservering for økende levealder, men flertallet av pensjonskassene er ferdig oppreservert.

Fakta:

Ved utgangen av 2015 hadde 13 livsforsikringsselskaper, 60 skadeforsikringsselskaper (inkludert 15 brannkasser) og 9 sjøtrygdslag konsesjon til å drive virksomhet i Norge. I tillegg var det 13 filialer av norske forsikringsselskaper i utlandet og 32 filialer av utenlandske forsikringsselskaper i Norge. 102 forsikringsformidlingsforetak¹, 49 private pensjonskasser og 39 kommunale pensjonskasser hadde konsesjon ved utgangen av året.

Skadeforsikringsselskapene hadde et svakere resultat i 2015 enn i 2014, hovedsakelig som følge av reduserte finansinntekter. Lønnsomheten, målt ved combined ratio, var noe lavere sammenlignet med 2014 som følge av økt skade- og kostnadsprosent. Skadeforsikringsselskapene har generelt god soliditet, og ser i hovedsak ut til å være godt rustet til å møte kapitalkravene i Solvens II.

Stedlig tilsyn

Det ble gjennomført tre stedlige tilsyn i livsforsikringsselskaper i 2015. Hovedtemaet i et av tilsynene var selskapets utsatte finansielle stilling. Hovedtemaet i det andre tilsynet var selskapets gjennomføring av forholdsmessighetsprinsippet i forhold til Solvens II-kravene. I det tredje tilsynet var hovedtemaet styrings- og kontrollsystemer på overordnet nivå samt på kapitalforvaltnings- og IT-området.

I 2015 ble det gjennomført stedlige tilsyn i to pensjonskasser. Tilsynene dekket pensjonskassenes styrings- og kontrollsystemer. Et av tilsynene ble gjennomført på bakgrunn av Finanstilsynets vurdering av pensjonskassens finansielle stilling. Formålet med tilsynet var dialog om tiltak for å bedre pensjonskassens finansielle stilling.

Det ble gjennomført stedlig tilsyn i fire skadeforsikringsselskaper. Tilsynene var rettet mot styring og kontroll, og omfattet særlig forberedelse til det nye Solvens II-regelverket.

Det ble gjennomført stedlig tilsyn i to forsikringsformidlingsforetak. Risikostyring og internkontroll var også her et sentralt tema, i tillegg til kompetent og god kundeveiledning.

Forbrukerbeskyttelse og -informasjon

Finanstilsynet har gjennomført et rent dokumentbasert tilsyn hvor temaet var tilsyn med informasjonskravene ved utstedelse av eller endring (konvertering) til fripolis med investeringsvalg. Undersøkelsen dekket også selskapenes interne kontroll med etterlevelse av dette regelverket. Tilsynet var ikke sluttført ved utgangen av 2015.

¹ Tallene for forsikringsformidlingsforetak inkluderer ikke agentvirksomhet for forsikringsselskap som fører egne agentregistre. Dette gjelder norske forsikringsselskaper og norske filialer av utenlandske forsikringsforetak.

Regnskapsmøter

Finanstilsynet har halvårlige møter med ledelsen i de største forsikringssselskapene. Formålet med møtene er selskapenes presentasjon av resultatutviklingen og utviklingen i sentrale risikoforhold. Det orienteres også om sentrale utviklingstrekk i markedene og om organisasjonsmessige og strategiske forhold.

Tilsynssamarbeid

Tilsyn med forsikringssselskaper som opererer i flere land gjennom datterselskaper eller store filialer, koordineres gjennom tilsynskollegier der de berørte landenes tilsynsmyndigheter er representert. Finanstilsynet leder tilsynskollegiet for Gjensidige Forsikring ASA og Storebrand ASA, og arrangerte møter i begge i juni 2015.

Videre deltar Finanstilsynet i tilsynskollegier for følgende forsikringssselskaper med virksomhet i Norge: Danica pensjonsforsikring, Tryg A/S og Alpha Forsikring A/S (Danmark) og If og Nordea Life and Pensions (Sverige) samt Help Forsikring (Arag) (Tyskland).

Gjennomføring av anbefalinger fra EIOPA

Finanstilsynet har fulgt anbefalingene fra den europeiske tilsynsmyndigheten for forsikring og tjenestepensjon (EIOPA) om forberedelser til Solvens II. Anbefalingene omfatter krav til selskapenes risikostyring og internkontroll, med egenvurdering av risiko og solvens (ORSA), krav til forhåndsdialogen for interne modeller og krav til innrapportering. Finanstilsynet ga skriftlig tilbakemelding til alle selskapenes ORSA i 2014, og har gitt tilbakemelding til et utvalg selskaper i 2015. Det er gjennomført omfattende tester av Solvens II-rapporteringen i 2015, og Finanstilsynet har gitt tilbakemelding til selskapene som var omfattet av prøverapporteringen.

Silver Pensjonsforsikring AS

Finanstilsynet har siden 2011 vært i dialog med Silver Pensjonsforsikring AS (Silver) om selskapets finansielle stilling, og gjennomførte stedlig tilsyn i selskapet i februar 2015 som et ledd i denne dialogen. Selskapet søkte i juli 2015 om dispensasjon fra de nye kapitalkravene for forsikringssselskaper (Solvens II). Selskapet ønsker å bli underlagt de lavere kapitalkravene som tilsvarende kravene i tjenestepensjonsdirektivet, og som i dag gjelder for pensjonskasser (Solvens I).

Finanstilsynet la i sin tilrådning til Finansdepartementet vekt på at selv om Silver oppfyller gjeldende kapitalkrav, er foretaket i en svært kritisk situasjon. Finanstilsynet viste til at dagens soliditetskrav ikke er risikobasert, og dermed ikke gir tilstrekkelig sikkerhet for at avtalte pensjonsbeløp kan utbetales i framtiden. Finanstilsynet vurderer det slik at det med dagens avkastningsutsikter er knyttet betydelig usikkerhet til Silvers evne til å oppfylle sine forpliktelser etter hvert som de forfaller. Finanstilsynet tilrådte at Silver ikke ble gitt dispensasjon fra Solvens II-kravene.

I sitt vedtak av 20. november 2015 slutter Finansdepartementet seg til Finanstilsynets vurdering av at kundene ikke har tilstrekkelig sikkerhet for at avtalte pensjonsbeløp kan utbetales i framtiden, og at det derfor er et sterkt behov for å styrke kapitalgrunnlaget i selskapet, i tråd med de nye Solvens II-kravene. Departementet konkluderer med at Silver ikke gis dispensasjon til å underlegges kapitalkravene som er basert på reglene i tjenestepensjonsdirektivet. Selskapet gis imidlertid en dispensasjon på ett år (fram til 1. januar 2017) fra kapitalkravene for forsikringssselskaper som fra 1. januar 2016 vil følge av finansforetakslovens kapittel 14. Dette forutsatt at Silver i denne perioden oppfyller nåværende krav til solvensmarginkapital og kapitaldekning, samt oppfyller de til enhver tid gjeldende krav til forsikringskapital. Departementet forutsetter i sitt vedtak at Finanstilsynet følger opp Silver særskilt i denne perioden.

Vardia Insurance Group ASA

Vardia Insurance Group ASA har som følge av svak soliditet blitt pålagt et tillegg til solvensmarginkravet siden årsskiftet 2012/2013. Selskapets soliditetsproblemer skyldes bl.a. at kapitalbasen ikke har vært tilstrekkelig stor til å møte den sterke premieveksten i perioden 2013–2015. I forbindelse med årsoppgjøret for 2014 ble det avdekket at selskapet hadde balanseført salgskostnader i konsernregnskapet i betydelig større omfang enn det regnskapsstandardene åpner for. I tillegg hadde selskapet undervurdert omfanget av oppsigelser av forsikringsavtaler. Som følge av krav om endring av regnskapsprinsipper og øvrige rettinger oppfylte ikke selskapet soliditetskravene på konsolidert basis ved utløpet av 2014. Selskapet ble innvilget dispensasjon fra soliditetskravene i flere omganger fram til 10. juni 2015. I første halvår 2015 gjennomførte selskapet to kapitalforhøyelser og tok i tillegg opp et ansvarlig lån. For å få bedre kontroll på kostnadsnivået solgte selskapet datterselskapene som drev distribusjonsvirksomheten i Norge og Sverige til den lokale ledelsen i de to selskapene.

Til tross for tiltakene, vedvarte selskapets problemer med å tilfredsstille solvensmarginkravet på konsolidert basis, og en ny kapitalforhøyelse måtte gjennomføres i løpet av høsten 2015. Med bakgrunn i dette påla Finanstilsynet selskapet å innhente en revisorbekreftelse av delårsregnskapet pr. 3. kvartal 2015. I selskapets børsmelding 30. november 2015 ble det opplyst at en formell revisjonsberetning om delårsregnskapet ikke kunne gis uten utbedringer av selskapets datasystemer og presisering av selskapets prognoser for kapitalbehov etter Solvens II-regelverket. Selskapet iverksatte deretter en rekke tiltak for å sikre etterlevelse av bokføringslovens krav til dokumentasjon av regnskapsposter og revisjonspor. Revisors beretning om delårsregnskapet ble oversendt selskapet 21. desember 2015, jf. selskapets børsmelding av samme dato.

På grunn av betydelige ekstraordinære kostnader i desember 2015 var selskapet ved årsslutt 2015 igjen i en situasjon der solvensmarginkravet ikke var oppfylt på konsolidert basis. Ved inngangen til 2016 opererer selskapet med en viss margin i forhold til det nye solvenskapitalkravet (Solvens II), som trådte i kraft 1. januar 2016.

Forvaltning

Konsesjonssaker

I januar 2015 ga Finanstilsynet tillatelse til at sjøtrygde-laget Vega Assuransforening overdrar virksomheten til Nordlys Forsikring Gjensidig. I oktober 2015 samtykket Finanstilsynet til at Trøndertrygd Gjensidig Sjøforsikringsforening slutter seg sammen med Bud og Hustad Forsikring Gjensidig, med Bud og Hustad Forsikring Gjensidig som overtakende selskap.

Finanstilsynet godkjente søknad om avvikling av Aker Insurance AS i mai 2015. Tillatelsen til å avhende forsikringsporteføljen til R&Q Insurance (Malta) LTD ble gitt i desember 2014. Avhendelsen er gjennomført, og R&Q Triton AS er utpekt som kontaktpunkt og skadebehandler på vegne av det maltesiske forsikringselskapet.

Finanstilsynet ga i august 2015 tillatelse til at Watercircles Forsikring AS kan etablere virksomhet som skade-forsikringselskap.

Etter tilrådning fra Finanstilsynet ga Finansdepartementet i september 2015 Garantiforsikring AS tillatelse til å drive kredittforsikringsvirksomhet. Tillatelsen er begrenset til å gjelde tegning av garantiforsikring overfor selskaper i Flying Elephant-konsernet.

Finanstilsynet har etter anmodning fra egenforsikrings-selskapet Industriforsikring AS foretatt en avklaring når det gjelder selskapets konsesjon. Selskapet kan overta direkte forsikring for Norsk Hydro ASA og for selskaper der Norsk Hydro ASA på grunn av avtale eller som eier av aksjer eller selskapsandeler har bestemmende innflytelse. Industriforsikring AS har videre tillatelse til å overta gjenforsikring for selskaper der Norsk Hydro ASA har eierinteresse på minst 33,4 prosent.

Finanstilsynet ga i juli 2015 Pensjon Pluss AS tillatelse til å drive virksomhet som innskuddspensjonsforetak.

Finanstilsynet ga i november 2015 BKK Pensjonskasse tillatelse til å utvide sin virksomhet slik at selskapet kan tilby livsforsikring med investeringsvalg.

Finanstilsynet gav i 2015 fem pensjonskasser tillatelser til å utvide virksomheten til å omfatte fripoliser. Fire av disse fikk også tillatelse til å utvide virksomheten til å omfatte fortsettelsesforsikring.

Beregningsrente i livsforsikring

Finanstilsynet skal fastsette den høyeste rentesatsen som livsforsikringselskaper og pensjonskasser kan benytte ved beregning av premier og tilhørende forsikringsmessige avsetninger i kollektive rente- og pensjonsforsikringer. Beregningsrenten ble redusert fra 2,5 prosent til 2,0 prosent 1. januar 2015. Finanstilsynets hjemmel til å fastsette høyeste tillatte beregningsrente er opphevet for livsforsikringselskaper fra 1. januar 2016. Bestemmelsen er imidlertid foreslått videreført for pensjonskasser.

Klagenemnd for forsikringsmegling

Finanstilsynet er sekretariat for Klagenemnda for forsikringsmeglingsvirksomhet og gjenforsikringsmeglingsvirksomhet. Klagenemnda behandler tvister som har oppstått mellom oppdragsgiver og megler. Det var ingen klager til behandling i nemnda i 2015.

Regelverksutvikling

Solvens II – det nye soliditetsregelverket for forsikringsselskaper

Solvens II-regelverket trådte i kraft 1. januar 2016, samtidig med finansforetaksloven der hovedreglene i Solvens II-direktivet er gjennomført. Finansdepartementet fastsatte 25. august 2015 en forskrift (Solvens II-forskriften) som gir nærmere regler, samt omfattende overgangsregler innenfor rammene som er fastsatt av EU. Solvens II-direktivet suppleres med gjennomføringsbestemmelser, tekniske standarder og anbefalinger.

Finanstilsynet fastsatte 21. desember 2015 forskrift med utfyllende regler til Solvens II-forskriften. Forskriften inneholder regler som tilsvarer kommisjonsforordning (EU) 2015/35, med tilpasning av kapitalkravet knyttet til eksponeringer mot norske kommuner og fylkeskommuner.

EU-kommisjonen har i alt vedtatt 16 EØS-relevante tekniske standarder. Tekniske standarder er i likhet med kommisjonsforordningen foreløpig ikke tatt inn i EØS-avtalen. Finanstilsynet legger til grunn at foretakene vil følge standardene.

EIOPA har publisert to sett av anbefalinger i 2015, som skal gjelde når Solvens II trer i kraft. De to settene inneholder 28 anbefalinger om ulike temaer innenfor alle hovedområder av regelverket. Finanstilsynet har bekreftet overfor EIOPA at anbefalingene vil bli fulgt i Norge.

Risikovektning av engasjement med norske kommuner under Solvens II

Engasjement med norske kommuner mv. skal etter Solvens II-regelverket enten behandles som engasjement med staten eller som engasjement med vanlige foretak uten kredittrating. Dette kan innebære vesentlig høyere kapitalkrav enn under gjeldende regelverk. Finansdepartementet har i brev 19. oktober 2015 bedt Finanstilsynet om å fastsette utfyllende regler til Solvens II-forskriften som oppnår en mellomløsning for investering i norsk kommunegjeld. Departementet varsler samtidig at det vil komme tilbake til saken etter at de aktuelle rettsaktene er innlemmet i EØS-avtalen. På bakgrunn av dette har Finanstilsynet fastsatt en tilpasning i forskriften som innebærer at eksponeringer mot uratede norske kommuner og fylkeskommuner skal behandles som eksponeringer mot AA-ratede motparter. Kapitalkravet for slike eksponeringer blir dermed vesentlig lavere enn for eksponeringer mot ordinære foretak, men likevel høyere enn for eksponeringer mot staten.

Forhåndsdialog om interne modeller

Solvens II åpner for at forsikringselskaper kan benytte egne modeller til å beregne solvenskapitalkravet. Finanstilsynet var i 2015 i dialog med tre selskaper som planlegger å søke om å få benytte slike modeller. Hensikten med dialogen er å få en felles forståelse av kravene i forkant, slik at selskapene kan sende en mest mulig komplett søknad.

Rapportering under Solvens II

Det har pågått et omfattende arbeid med å tilrettelegge rapporteringsmaterialet under Solvens II. Som ledd i forberedelsene, ble det fastsatt at et utdrag av rapporteringen skulle rapporteres førtidig. Finanstilsynet arrangerte et informasjonsmøte om den førtidige rapporteringen i 2015. Solvens II-rapportering er innført fra 1. januar 2016.

Regnskapsregelverk for forsikrings- og pensjonsområdet

Et forslag fra Finanstilsynet til endringer i årsregnskapsforskriften for forsikringselskaper som følge av innføringen av Solvens II-regelverket, ble sendt på høring av Finansdepartementet 5. mai 2015. Finanstilsynet foreslo å legge Solvens II-prinsippene til grunn for erstatningsavsetningen (beste estimat) og risikomarginen. Forslaget ble ikke tatt til følge. Departementet valgte å videreføre gjeldende regler for erstatningsavsetninger for regnskapsformål. Reglene om beregning av sikkerhetsavsetning videreføres ikke, verken for solvensformål eller regnskapsformål.

Solvensregulering av pensjonskasser

Det gjeldende solvenskravet (Solvens I) videreføres for pensjonskasser i 2016. I brev datert 25. august 2015 ba Finansdepartementet Finanstilsynet vurdere om hjemmelen til å la Solvens II-kravene gjelde helt eller delvis for pensjonskasser bør benyttes. Departementet ba videre om å bli holdt underrettet om den tilsynsmessige oppfølgingen av pensjonskassene med vekt på de pensjonskassene som får svekket regulatorisk krav som følge av at kapitaldekningskravet bortfaller. Finanstilsynet besvarte brevet tidlig i 2016, og foreslo et forenklet Solvens II-krav basert på en tilpasset versjon av stresstest I. Denne stresstesten tilsvarer hovedkravene i Solvens II, og er kjent for pensjonskassene. Dette vil innebære at pensjonskassene får nesten et like godt soliditetsvern som livsforsikringselskapene. Kravet forelås innført 1. januar 2018. Inntil 2018 videreføres en riskobasert oppfølging av pensjonskassene.

Utkast til ny lov om kollektiv tjenestepensjonsforsikring

Banklovkommisjonen har utredet et nytt skattefavorisert tjenestepensjonsprodukt i privat sektor i NOU 2015: 5 Pensjonslovene og folketrygdreformen IV. Utredningen inneholder utkast til nye lovregler om ytelsesbasert alderspensjon i tjenestepensjonsordninger tilpasset hovedprinsippene i ny alderspensjon i folketrygden. Lovutkastet innebærer årlig opptjening av rett til alderspensjon basert på et årlig beregnet pensjonsnivå som en prosent av lønn. Utredningen ble sendt på høring med høringsfrist 14. august 2015. En rekke høringsinstanser påpekte uheldige sider og uklareheter ved det foreslåtte produktet, samt at det ikke tilfører noe nytt utover eksisterende produkter.

Opplysningsplikt om forsikrings skjønn

Et forsikrings skjønn består i at partene (forsikrings-selskapet og sikrede) i et forsikringsoppgjør ønsker en uavhengig verdivurdering av beskadiget objekt for å kunne gjennomføre et skadeoppgjør. Adgangen til å kreve forsikrings skjønn er ikke nedfelt i lovgivningen eller i annet regelverk, men er en ren privatrettslig avtale mellom partene i en forsikringsavtale. For at forsikrings-kundene/skadelidte skal ha større muligheter til å forstå og vurdere ordningen med forsikrings skjønn, har Finanstilsynet fastsatt regler for forsikringselskapenes opplysningsplikt om forsikrings skjønn. Bestemmelsene trådte i kraft 1. januar 2016.

Anvendelse av risikoutjevningsfond i livsforsikring

Livsforsikringselskaper og pensjonskasser har adgang til å avsette halvparten av årets overskudd på risikoresultatet i et risikoutjevningsfond. Fondet inngår etter forsikringsvirksomhetsloven som en del av de forsikringsmessige avsetningene, mens det i finansregnskapet føres som egenkapital. Fondet skal i utgangspunktet benyttes til å dekke underskudd på risikoresultatet, og kan i tillegg anvendes til å øke premiereserven (kapitalverdien av framtidige forpliktelser) som følge av opppreservering til nytt dødelighetsgrunnlag i kollektiv pensjonsforsikring. Finanstilsynet kan pålegge en pensjonsinnretning å benytte hele eller en del av fondet til å øke premiereserven for kontrakter der dette anses nødvendig. Gjennom 2015 har Finanstilsynet vært i dialog med de fleste livsforsikringselskaper for å sikre at fondet brukes til å øke premiereserven i en tidlig fase av opptrappingsperioden til nytt dødelighetsgrunnlag.

Nye lovregler om uførepensjon i private tjenestepensjonsordninger

Nye regler om uførepensjonsordninger i skattefavoriserte private tjenestepensjonsordninger som er tilpasset hovedprinsippene i ny uføretrygd i folketrygden, ble vedtatt ved lov av 22. mai 2015 nr. 31 om endringer i tjenestepensjonsloven mv. Finanstilsynet har på oppdrag fra Finansdepartementet utarbeidet utkast til utfyllende forskrifter til de nye lovreglene. De nye reglene trådte i kraft 1. januar 2016. Uførepensjonsdelen av eksisterende pensjonsordninger skal avvikles innen 31. desember 2016.

VERDIPAPIROMRÅDET

Det overordnede målet for regulering av og tilsyn med verdipapirmarkedet er å bidra til pålitelig informasjon og en trygg, ordnet og effektiv handel med finansielle instrumenter, slik at verdipapirmarkedet kan fungere som kapitalkilde for næringslivet og som grunnlag for investeringsvirksomhet og sparing.

Tilsynet omfatter markedsplasser og oppgjørssystemer, verdipapirforetak, fond og forvaltningsselskaper, noterte utstederes finansielle rapportering og kontroll med prospekter. Tilsynet inkluderer verdipapirinstitusjonenes finansielle stilling og drift, samt kontroll med at virksomhetsreglene og de generelle atferdsreglene blir fulgt.

Utviklingstrekk

Aksjemarkedet

Ved inngangen til året lå hovedindeksen på Oslo Børs på 576 poeng. Årets høyeste notering var 661 poeng 15. april. Dette er tidenes høyeste notering. Årets laveste notering var 555 poeng 24. august. Ved utgangen av 2015 var hovedindeksen på 610 poeng, en økning på 5,9 prosent for året.

Selskaper som nyter godt av lav norsk kronekurs og lav oljepris har hatt et godt år på Oslo Børs. Dette gjelder for eksempel sjømatindustrien, der indeksen økte med 28,5 prosent i 2015. Oljeserviceaksjer har derimot hatt et utfordrende år, og indeksen for oljeservice gikk ned med 22,5 prosent. Som følge av lavere oljepris, har Oslo Børs blitt stadig mer uavhengig av olje den senere tiden. Ved utgangen av året utgjorde oljerelaterte aksjer kun 27 prosent av markedsverdien.

Omsetningen på Oslo Børs økte i 2015 sammenlignet med de siste årene. I 2015 ble det omsatt aksjer på Oslo Børs for 1 113 milliarder kroner, en økning på 5,4 prosent fra 2014 og 35,4 prosent fra 2013, da det ble omsatt aksjer for henholdsvis 1 056 milliarder og 822 milliarder kroner. I gjennomsnitt ble det gjennomført 102 000 handler hver dag. Dette er høyeste antall handler per dag noensinne.

Oslo Børs' markedsandelen av omsetningen i aksjer som også handles på andre markedsplasser (aksjer som inngår i OBX-indeksen) var 65,9 prosent, en økning fra 64,1 prosent i 2014¹.

I 2015 ble det innhentet 27 milliarder kroner i aksjekapital på Oslo Børs og Oslo Axess², og ca. 37 prosent av aksjekapitalen ble innhentet i forbindelse med nye noteringer. I alt ble 12 nye foretak notert på Oslo Børs/Oslo Axess i 2015, en nedgang fra 19 i 2014.

Obligasjonsmarkedet

Antallet nyutstedelser i det norske obligasjonsmarkedet³ gikk ned i 2015 sammenlignet med 2014. I 2015 ble det utstedt obligasjoner for 278 milliarder kroner (eks. statsobligasjoner). Obligasjoner utstedt av banker og andre finansinstitusjoner utgjorde 188 milliarder kroner, foretaksobligasjoner 62 milliarder kroner og kommunale/fylkeskommunale obligasjoner 28 milliarder kroner.

Totalt utestående volum i det norske obligasjonsmarkedet, inkludert statsobligasjoner, utgjorde 1 888 milliarder kroner ved utgangen av året. Av dette var 830 milliarder kroner utstedt av banker og andre finansinstitusjoner, 611 milliarder kroner av statlig sektor (hvorav 439 milliarder kroner statsobligasjoner) og 448 milliarder kroner av foretak⁴.

Det norske obligasjonsmarkedet er hovedsakelig notert på Oslo Børs eller Nordic ABM. Utestående volum i noterte obligasjoner ved utgangen av året var 1 580 milliarder kroner. Dette fordelte seg på 224 milliarder kroner i foretaksobligasjoner og 594 milliarder kroner i andre obligasjoner på Oslo Børs (eks. statsobligasjoner), og 63 milliarder kroner i foretaksobligasjoner og 361 milliarder kroner i andre obligasjoner på Nordic ABM. I 2015 ble det omsatt obligasjoner for 5 356 milliarder kroner på Oslo Børs og 303 milliarder kroner på Nordic ABM. Handlene på Oslo Børs skjer i utgangspunktet bilateralt, og meldes så inn for offentliggjøring i børsens systemer⁵.

¹ Kilde: Fidessa Fragmentation Index

² Kilde: Oslo Børs

³ Markedet er definert som ihendehaverobligasjoner med norsk identifikasjonskode (ISIN)

⁴ Kilde: Stamdata

⁵ Kilde: Oslo Børs

I 2015 var det kun 10 utstedelser av obligasjonslån innen olje og gass, sammenlignet med 35 i 2014. Gjennom året har kredittspreader økt, særlig i markedet for høyrente-obligasjoner.

De fem største eierne av noterte obligasjoner på Oslo Børs og Nordic ABM er livsforsikringsselskaper og private pensjonskasser, banker, utenlandske selskaper og trygdeforvaltningen.

Fondsmarkedet

Norske personkunder nettotegnet fond for 12,2 milliarder kroner i 2015. Av dette ble 3,0 milliarder kroner nettotegnet i aksjefond, 6,1 milliarder kroner i kombinasjonsfond og 2,8 milliarder kroner i rentefond. Nettotegningen i norske aksjefond var i 2015 på minus 3,9 milliarder kroner. Total nettotegning i fond forvaltet av norske fondsforvaltningsselskaper var i 2015 11,6 milliarder kroner, mens den i 2014 var 26,4 milliarder kroner. Total forvaltningskapital for norske forvaltningsselskaper var 904,3 milliarder kroner ved utgangen av 2015¹.

Regelverksutvikling på verdipaprområdet

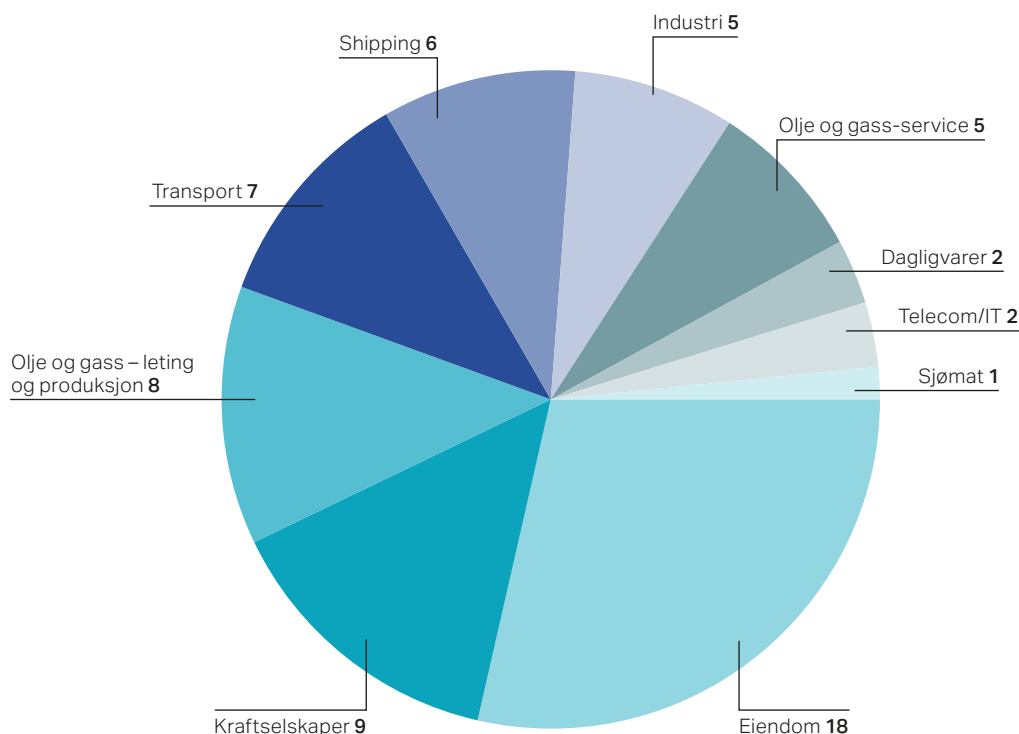
Utviklingen på verdipaprområdet preges av vesentlige endringer i regelverket.

Regjeringen har oppnevnt et lovutvalg som skal foreslå bestemmelser som skal gjennomføre nye EØS-regler på verdipaprområdet og regler som erstatter eller endrer investeringsdirektivet (MiFID), rapporteringsdirektivet og markedsmisbruksdirektivet. I tillegg skal utvalget utrede ytterligere nasjonal regulering for å sikre forbrukerbeskyttelse for kunder i verdipapirforetak. Utvalget skal også vurdere tilbudspliktsreglene og enkelte sider ved klagenemndbehandling.

På oppdrag fra Finansdepartementet leder Finanstilsynet en arbeidsgruppe som skal foreslå regler for gjennomføring av ventede EØS-regler som svarer til forordning om forbedring av verdipapiroppgjør og om verdipapirregistre (CSD-forordningen). Arbeidsgruppen skal i tillegg foreslå regler som gir obligasjonsutstedere rett til å avtale innsyn i hvem som eier vedkommendes obligasjoner. Finansdepartementet har bedt om at gjeldende norske rettsvernsregler og regler om innsyn i verdipapirregisterloven i størst mulig grad videreføres.

Figur 4: Utstedt volum for foretaksobligasjoner i 2015 (milliarder kroner)

Kilde: Stamdata.no

¹ Kilde: Verdipapirfondenes forening

Finanstilsynet utarbeidet i 2015 høringsnotat med forslag til regelendringer for å gjennomføre UCITS V-direktivet om kollektive investeringer i omsettelige verdipapirer. Formålet med direktivet er først og fremst å tilpasse reglene til markedsutviklingen og å harmonisere og styrke reglene om depotmottaker, godtgjørelsesordninger og sanksjoner.

Finanstilsynet utarbeidet i 2015 høringsnotat med forslag til gjennomføringsbestemmelser for EUs forordninger om enkelte standardiserte typer av alternative investeringsfond, inkludert forordning om europeiske langsiktige investeringsfond.

Finanstilsynet utarbeidet i 2015 også høringsnotat om enkelte andre lov- og forskriftsendringer på fondsområdet. Det ble blant annet foreslått at det fastsettes unntak fra særskilte krav som gjelder ved markedsføring av alternative investeringsfond til ikke-profesjonelle investorer, når fondet ikke skal markedsføres til andre ikke-profesjonelle investorer enn ansatte og styremedlemmer hos forvalteren.

Verdipapirforskriften er endret med virkning fra 1. oktober 2015. Verdipapirforetakenes rapportering til Finanstilsynet skal heretter være halvårlig i stedet for kvartalsvis. Finanstilsynet har utarbeidet ny halvårsoppgave med veiledning.

Verdipapirforetak

Tilsyn og overvåking

Finanstilsynets tilsyn med verdipapirforetakene skal bidra til at foretakene har et bevisst forhold til risiko. Tilsynet skal også se til at foretakene overholder kravene til god forretningsskikk slik at investorbeskyttelsen i verdipapirmarkedet holder et høyt nivå. Videre skal tilsynet bidra til å ivareta markedets integritet. Ved utgangen av 2015 var det 136 verdipapirforetak i Norge. 24 av disse var filialer av utenlandske verdipapirforetak.

Finanstilsynet gjennomførte i 2015 stedlig tilsyn i til sammen 15 norske verdipapirforetak og norske filialer av utenlandske verdipapirforetak. I tillegg ble det gjennomført ett dokumentbasert tilsyn. Det ble også gjennomført to tilsyn spesielt rettet mot verdipapirforetakets IKT-løsninger. Finanstilsynet varslet i 2015 også stedlig tilsyn hos et utenlandsk verdipapirforetak som drev grensekryssende virksomhet inn til Norge gjennom tilknyttet agent. Foretaket avvirket agentforholdet i Norge etter å ha mottatt varsel om tilsyn.

Ett verdipapirforetak valgte i 2015 å levere tilbake sine tillatelser etter at foretaket mottok varsel om tilbakekall av sine tillatelser fra Finanstilsynet. Varselet var begrunnet i alvorlige og systematiske brudd på verdipapirhandlevens krav til god forretningsskikk.

Foretakenes investorbeskyttelse og etterlevelse av bestemmelsene om god forretningsskikk var i 2015, som i foregående år, et sentralt tema på de stedlige tilsynene. Finanstilsynet har fulgt opp foretakenes investeringsrådgivning, blant annet om anbefalte investerings-tjenester og finansielle instrumenter var egnet for kundene. Tilsynet undersøkte også om foretakene hadde gitt kundene balansert, korrekt og forståelig informasjon om risiko og kostnader.

Finanstilsynet har også fulgt opp verdipapirforetakenes kontrollfunksjon, særlig oppbygging og organisering for å begrense interessekonflikter.

Finanstilsynet gjennomførte også dokumentbaserte undersøkelser av et lite antall verdipapirforetak med begrenset tjenestespekter for å bli bedre kjent med deres forretningsmodell. Til denne gruppen verdipapirforetak hører blant annet energiforvaltere, corporate finance-rådgivere og investeringsrådgivere.

Tematilsyn om CFD-markedet

«Contract For Difference» (CFD) er en avtale om å utveksle forskjellen i verdien på et underliggende finansielt instrument mellom tidspunktet kontrakten ble åpnet og tidspunktet den ble lukket. Slike instrumenter kan for eksempel være en indeks, råvare eller valuta. CFD er et finansielt instrument hvor det tilbys høy gearing, noe som gjør posisjonene risikable. Finanstilsynet gjennomførte i 2015 tilsyn med sju slike verdipapirforetak med hovedvirksomhet innen CFD. Arbeidet med dette tematilsynet videreføres i 2016.

Kartlegging av og uttalelse om salg av fondsobligasjoner til forbrukere

Finanstilsynet kartla i 2015 salg av fondsobligasjoner i det norske markedet. Fondsobligasjoner er den alminnelige norske betegnelsen på betinget nedskrivbare eller konvertible finansielle instrumenter som kan inngå i den ansvarlige kapitalen for banker og andre institusjoner som er underlagt kapitalkrav. Fondsobligasjonenes egen-skaper gjør det vanskelig å vurdere risikoen knyttet til produktet, og fondsobligasjoner må derfor regnes som komplekse finansielle instrumenter.

Kartleggingen ble utført ved at likelydende brev ble sendt til et utvalg verdipapirforetak og filialer av utenlandske verdipapirforetak. Kartleggingen viste at verdipapirforetak i en viss utstrekning selger fondsobligasjoner til forbrukere i det norske markedet. Basert på dette publiserte Finanstilsynet en uttalelse om at verdipapirforetak etter Finanstilsynets oppfatning bør legge til grunn at fondsobligasjoner i utgangspunktet er et lite egnet eller hensiktsmessig produkt for forbrukere.

Markedsadvarsler

Finanstilsynet publiserte 241 advarsler fra utenlandske tilsynsmyndigheter knyttet til foretak som yter investeringstjenester i EU/EØS uten tillatelse. På tilsynets nettsted er det også informasjon om investeringsbedragerier og råd om hvordan investorer kan beskytte seg mot bedrageriene. Finanstilsynets markedsadvarsler er også tilgjengelige på Finansportalen.no.

Finanstilsynet advarte i 2015, i likhet med flere andre tilsynsmyndigheter i Europa, mot aktiviteter fra foretak som tilbyr såkalte «binære opsjoner» uten å ha tillatelse til å yte investeringstjenester. Disse produktene er høyst spekulative, og investorer kan raskt tape hele investeringen.

Finanstilsynet ga i 2015 et verdipapirforetak etablert i et annet EØS-land pålegg om å fjerne informasjon på foretakets hjemmeside rettet mot norske investorer. Et annet EØS-foretak valgte selv å endre sin annonsering i Norge etter å ha mottatt brev fra Finanstilsynet med spørsmål knyttet til informasjonen som ble gitt. I begge tilfeller mente Finanstilsynet at annonseringen måtte anses som en urimelig forretningsmetode.

Overvåking av foretakenes økonomiske utvikling

Gjennom den periodiske rapporteringen overvåker Finanstilsynet utviklingen i verdipapirforetakenes lønnsomhet og soliditet. Rapporteringen gir også et bilde av eventuelle trender i inntektsfordelingen og hvilken risiko som er knyttet til virksomheten.

Finanstilsynet publiserer hvert halvår pressemeldinger basert på verdipapirforetakenes innsendte halvårsoppgaver der trekk ved foretakenes virksomhet blir presentert og kommentert. I 2015 utgjorde driftsinntektene i verdipapirforetakene som ikke er integrert i banker 9 prosent mindre enn året før. Driftsresultatet var 32 prosent lavere. Hovedårsaken til nedgangen er strukturelle endringer i bransjen etter AIF-lovens ikraft-tredelse, nærmere bestemt at en del verdipapirforetak har gått over til å være AIF-forvaltere. Som i de fleste tidligere år var corporate finance-virksomhet verdipapirforetakenes største inntektskilde i 2015. Deretter fulgte inntekter fra investeringsrådgivningsvirksomhet som den nest største inntektskilden, og deretter inntekter fra annenhåndsomsetning av aksjer og obligasjoner.

Finanstilsynet registrerte og avdekket totalt 8 foretak på ikke-konsolidert nivå og 6 foretak på konsolidert nivå som overtrådte kapitalkravene i 2015. De berørte foretakene ble fulgt opp, og varsel om mulig tilbakekall av tillatelser som følge av utilstrekkelig kapitaldekning ble sendt til flere av foretakene. Overtredelsene ble hovedsakelig rettet ved kontantinnskudd på ikke-konsolidert nivå eller ved konvertering av gjeld på konsolidert nivå. Ved utgangen av 2015 var 6 verdipapirforetak med svak kapitaldekning, negativ resultatutvikling og/eller dårlig kvalitet på rapporteringen pålagt hyppigere rapportering (månedlig) enn lovens minimumskrav (kvartalsvis).

Finanstilsynet registrerte og avdekket gjennomsnittlig ni foretak med brudd på regelverket om store engasjementer hvert kvartal i 2015. De berørte foretakene ble fulgt opp tett, og det ble sendt ut flere pålegg om å bringe overskridelser i samsvar med regelverket. I samtlige tilfeller ble forholdene brakt i samsvar med regelverket.

Forvaltning

Konsesjonssaker

Tre nye verdipapirforetak fikk tillatelse til å yte investeringstjenester i 2015. I tillegg fikk tre verdipapirforetak utvidet sin opprinnelige tillatelse med flere investeringstjenester.

Egnethetsvurderinger

I 2015 gjennomførte Finanstilsynet 176 egnethetsvurderinger av styremedlemmer og ledere av verdipapirforetak. Tilsynet vurderer kvalifikasjoner, yrkeserfaring og tidligere atferd. Vurderingene blir gjort i forbindelse med konsesjonssaker og ved endringer i ledelsen og styret. De fleste av sakene der en leder ikke ble ansett som egnet, gjaldt mangel på relevant erfaring. Foretakene innrettet seg etter Finanstilsynets vurderinger.

Rundskriv

Finanstilsynet utga i 2015 et rundskriv om etterlevelse (compliance) i verdipapirforetak. Formålet med rundskrivet er å gi foretakene veiledning om hvordan de bør innrette seg for å sikre at lovens krav om en effektiv og uavhengig compliancefunksjon ivaretas.

Finanstilsynet utga også et rundskriv om organisering av verdipapirforetak. Formålet med dette rundskrivet er å klargjøre Finanstilsynets tolkning og forvaltningspraksis knyttet til reglene om verdipapirforetakenes organisering.

Fond og kollektive investeringer

Ved utgangen av 2015 var det 30 norske forvaltningsselskaper for verdipapirfond, samt én norsk filial av forvaltningsselskap etablert i Finland. Av disse hadde 23 selskaper også tillatelse til å yte investeringstjenesten «aktiv forvaltning av investors portefølje av finansielle instrumenter». Ved utgangen av 2015 forvaltet selskapene 404 verdipapirfond med tillatelse fra Finanstilsynet, en nedgang fra 441 i 2014. UCITS-fond utgjør den største andelen av norske verdipapirfond.

Ved utløpet av 2015 hadde totalt 28 foretak tillatelse til å forvalte alternative investeringsfond, og 63 forvaltere var registrert i Finanstilsynets register over registrerte forvaltere av alternative investeringsfond. Fond forvaltet av disse forvalterne kan ikke markedsføres til ikke-profesjonelle investorer.

Tilsyn og overvåking

Som ledd i tilsynet med alle selskaper i Pareto-konsernet, avsluttet Finanstilsynet i 2015 stedlig tilsyn hos Pareto Forvaltning AS og Pareto Nordic Investments AS (nå Pareto Asset Management AS).

Forvaltningsselskapene har plikt til å rapportere mulige brudd på investeringsbegrensninger som følger av verdipapirfondloven og fondenes vedtekter. Omfanget av rapporterte brudd var i 2015 på linje med tidligere år. Depotmottaker har plikt til å orientere Finanstilsynet dersom det blir avdekket slike brudd i forvaltningsselskaper. Rapportering fra depotmottaker er et viktig supplement til det dokumentbaserte tilsynet.

Finanstilsynet overvåker forvaltningsselskapenes økonomiske utvikling og etterlevelse av regelverket for kapitaldekning og store engasjementer gjennom kvartalsrapporteringen. Det er ikke avdekket brudd på kapitalkravene til forvaltningsselskapene i 2015, og samlet sett er det god lønnsomhet i foretakene.

Finanstilsynet arbeidet i 2015 med å legge til rette for tilsynet med forvaltere av alternative investeringsfond. Tilsynet har fulgt opp enkeltforetak som har drevet ulovlig forvaltning av alternative investeringsfond. Det er utviklet rapporteringsløsninger via Altinn for innsending av opplysninger om forvalter og alternative investeringsfond. Det er også innført rutiner for rapportering om kapitaldekning.

Tematilsyn om aktiv forvaltning av aksjefond

Som ledd i den generelle overvåkingen av aksjefond i det norske markedet, undersøkte Finanstilsynet i 2015 hvor aktivt forvaltet enkelte utvalgte norske aksjefond var i perioden juni 2009 til juni 2014. Formålet var å undersøke om fond som markedsføres og prises som aktivt forvaltede fond, faktisk forvaltes aktivt, eller om de i realiteten ligger tett opp til referanseindeksen.

Undersøkelsen viste at enkelte verdipapirfond var forvaltet nært referanseindeksen, mens fondene ble tilbudt og priset som aktivt forvaltede fond. DNB Asset Management fikk i 2015 pålegg om retting knyttet til Verdipapirfondet DNB Norge, og Finanstilsynet kritiserte Nordea Funds Ltd for forvaltningen av Verdipapirfondet Nordea Avkastning.

Finanstilsynet tok ikke stilling til en bestemt nedre grense for risikotaking i aktivt forvaltede fond, men forutsetter at fondene forvaltes i samsvar med fondsdokumentasjonen og prises på en slik måte at andelseierne gis en reell mulighet til å oppnå meravkastning.

Tematilsyn om kombinasjonsfond

Det var en betydelig nettotegning fra personmarkedet i kombinasjonsfond første halvår 2015, og Finanstilsynet har påbegynt et arbeid med å undersøke forvaltningen av norske kombinasjonsfond og om kundenes interesser er tilstrekkelig ivaretatt. Arbeidet er ikke avsluttet.

Forvaltning

Nytt tilsynsområde – forvaltning av alternative investeringsfond

Lov om forvaltning av alternative investeringsfond trådte i kraft 1. juli 2014, og overgangsbestemmelsen for eksisterende virksomhet utløp 1. januar 2015.

I 2015 ble det gitt tillatelse til å forvalte alternative investeringsfond til 15 foretak. I alt fem søknader ble trukket i løpet av behandlingen, blant annet etter varsel om avslag fra Finanstilsynet. Intrinsic Forvaltning AS valgte å trekke sin søknad om konsesjon etter en dialog med Finanstilsynet om Intrinsic Oppkjøp AS' kjøpstilbud til aksjonærer i en rekke unoterte selskaper.

Obligo Investment Management AS' tillatelse til å forvalte alternative investeringsfond og til å yte aktiv forvaltning er begrenset til å gjelde tjenester overfor profesjonelle investorer. Foretaket kan ikke medvirke til at andeler i fond som foretaket forvalter, formidles til ikke-profesjonelle investorer. Vilkåret er begrunnet i overtredelser tidligere avdekket i tilsynet med andre selskaper i samme konsern, og som blant annet ledet til tilbakekall av konsesjonene til ACTA Asset Management AS og Navigea Securities AS.

Det er gitt tre godkjenninger som depotmottakere til foretak som ikke er kredittinstitusjon. Det er stilt minimumskrav til virksomheten om blant annet kapital, organisering, uavhengighet og rapportering.

Finanstilsynet har kun mottatt noen få søknader om tillatelse til å markedsføre alternative investeringsfond til ikke-profesjonelle investorer. Finansdepartementet har i vedtak i klagesak fra januar 2016 opphevet Finanstilsynets avslag på søknad om tillatelse til å markedsføre to irske alternative investeringsfond til ikke-profesjonelle investorer i Norge. Finansdepartementet la til grunn at fondene, som kategoriseres som «Qualifying Investor Alternative Investment Fund», kan markedsføres til den samme gruppen av ikke-profesjonelle kunder i Norge som de kan etter irsk rett.

Finanstilsynet har mottatt svært mange søknader om å markedsføre alternative investeringsfond til profesjonelle investorer i Norge, hvor enten forvalter, fondet eller begge er etablert utenfor EØS-området. I 2015 ble det gitt 113 slike markedsføringstillatelser, og ved årsskiftet var det 54 søknader til behandling.

En rekke alternative investeringsfond etablert i andre EØS-stater er meldt for markedsføring til profesjonelle investorer i Norge. Dette gjelder særlig fond etablert i Irland, Storbritannia eller Luxembourg. Enkelte av de norske forvalterne av alternative investeringsfond har meldt grensekryssende tjenester ut av Norge.

Forvaltning av verdipapirfond

I 2015 fikk ett nytt forvaltningsselskap tillatelse til å drive verdipapirfondsforvaltning. Finanstilsynet ga tillatelse til å etablere 19 nye verdipapirfond (14 UCITS-fond), mens 34 verdipapirfond ble avvirket. 12 av avvikingene ble gjennomført i forbindelse med fusjon.

Infrastrukturen i verdipapirmarkedet

Tilsyn og overvåking

Infrastrukturen på verdipapiriområdet omfatter markedsplasser som drives av Oslo Børs ASA; Fish Pool ASA, Norexco ASA, Nasdaq OMX Oslo ASA og verdipapirforetaket ICAP Energy AS. I tillegg omfattes Verdipapirsentralen ASA (VPS), som driver et verdipapirregister og er operatør av det sentrale verdipapiroppgjørssystemet i Norge (VPO NOK). De utenlandske oppgjørssentralene SIX x-clear AG, Nasdaq OMX Clearing AB, European Commodity Clearing AG (ECC) og LCH.Clearnet Ltd har tillatelse til å drive oppgjørsvirksomhet i Norge. Disse er også viktige deler av den norske infrastrukturen. De to førstnevnte oppgjørssentralene har en norsk filial, mens de øvrige driver grensekryssende virksomhet inn i Norge.

De utenlandske oppgjørssentralene med norsk tillatelse er under tilsyn både i hjemlandet og i Norge. Det er hjemlandsmyndigheten som fører det primære tilsynet med foretakene, mens Finanstilsynet følger opp virksomheten i Norge og etterlevelsen av norske regler. Foretakene som leverer infrastruktur i verdipapirmarkedet, driver ofte virksomhet over landegrensene. Derfor er tilsynskollegier med deltakere fra flere nasjonale tilsynsmyndigheter et stadig viktigere tilsynsverktøy. Finanstilsynet deltar i tilsynskollegiene som er etablert for Nasdaq OMX Clearing, EuroCCP, ECC og LCH.Clearnet.

Alvorlige IKT-hendelser skal umiddelbart rapporteres til Finanstilsynet. I 2015 var det enkelte tekniske problemer i infrastrukturforetakene, men ingen større alvorlige hendelser. Hendelser følges løpende opp av Finanstilsynet, og det blir lagt særlig vekt på å unngå negative konsekvenser for markedet og å påse at foretaket innfører relevante forebyggende tiltak.

Stedlig tilsyn hos Oslo Børs

Det ble gjennomført stedlig tilsyn hos Oslo Børs i 2015. Det stedlige tilsynet har ikke avdekket konsesjonskrisiske forhold. Virksomhetsstyringen, ivaretagelse av offentlige myndighetsoppgaver, markedsovervåkingen og driften av børsen framstår gjennomgående som forsvarlig. Børsens organisering og oppgaver gir imidlertid opphav til interessekonflikter, noe som var et sentralt tema ved tilsynet. Børsen har i etterkant av tilsynet gjennomført relativt omfattende endringer og forbedringer knyttet til identifisering, dokumentasjon og håndtering av interessekonflikter. Finanstilsynet har tatt dette til etterretning. Finanstilsynet har i tilsynsrapporten framhevet viktigheten av at styret inntar en aktiv rolle i arbeidet for å sikre at foretaket håndterer potensielle interessekonflikter på en forsvarlig måte.

Merkur Market lansert som ny markedsplass

Oslo Børs lanserte 13. januar 2016 en ny markedsplass for notering og elektronisk handel av aksjer og egenkapitalbevis. Markedsplassen omtales som Merkur Market, og skal være et tilbud til mindre og mellomstore selskaper som ønsker enklere tilgang til kapitalmarkedet. Oslo Børs har allerede tillatelse til å drive en såkalt multi-lateral handelsfasilitet etter verdipapirhandellovens regler. Merkur Market reguleres etter denne tillatelsen. Finanstilsynet har imidlertid gått gjennom markedsplassens eget regelverk mv. for å sikre at den nye markedsplassen vil opptre innenfor eksisterende tillatelse.

Irregulær avslutning av kontoførvirksomhet

Finanstilsynet fulgte i 2015 opp flere foretak som har vært registerførere i verdipapirregisteret og som ikke fulgte sentrale regler når de valgte å slutte å tilby VPS-kontoløsninger overfor sine kunder. Tilfellene var omfattende både på investor- og utstedersiden.

Forskeres innsyn i verdipapirregisteret

Finanstilsynet kan, etter en endring i verdipapirregisterloven i 2014, pålegge Verdipapirsentralen ASA å gi forskere taushetsbelagte opplysninger. Forutsetningen er at dette finnes rimelig og ikke medfører uforholdsmessig ulempe for andre interesser. Finanstilsynet innvilget i 2015 tre søknader fra forskere om tilgang til opplysninger.

Tidsfrist for eierkontrollsaker for regulerte markeder og verdipapirregistre

Reglene om eierkontroll for regulerte markeder og verdipapirregistre ble endret i 2014. Finansdepartementet kan nå tillate at en aktør erverver mer enn 10, 20, 30 eller 50 prosent av aksjene i disse institusjonene. Det gjelder imidlertid ingen konkret tidsfrist for myndighetenes behandling av slike saker, noe EFTAs overvåkingsorgan (ESA) har reagert på. Finanstilsynet utarbeidet derfor i 2015, på oppdrag fra Finansdepartementet, utkast til høringsnotat for tidsfrist ved behandling av eierkontrollsaker. Høringsnotatet omhandler blant annet regler for når fristen skal begynne å løpe, mulighet for å «fryse» løpetiden ved behov for innhenting av ytterligere informasjon og virkningen av at fristen oversittes.

Høringsuttalelse om gjennomføring av verdipapiroppjøret i de tilfellene der det innledes insolvensbehandling hos en deltaker i oppjøret

Finansdepartementet sendte i 2015 på høring et forskriftsforslag om gjennomføring av verdipapiroppjøret i de tilfellene der det innledes insolvensbehandling hos en deltaker i oppjøret. Formålet med forskriften er å klarlegge det rettslige grunnlaget for å gjennomføre papir- og pengesiden av verdipapiroppjøret i insolvenssituasjoner. Forslaget vil bidra til økt forutsigbarhet i behandlingen av en insolvent deltakers oppdrag i verdipapiroppjøret og redusere risikoen i verdipapiroppjøret. Finanstilsynet var derfor positiv til forslaget.

Atferdsreglene i verdipapirmarkedet

Tilsyn og overvåking

Det overordnede målet med tilsyn og overvåking av de generelle atferdsreglene er å bidra til å sikre det norske markedets omdømme og dermed dets funksjon som velfungerende kapitalkilde.

Reglene om ulovlig innsidehandel, markedsmanipulasjon og tilbørlig informasjonshåndtering er sentrale. Finanstilsynet følger også opp reglene om listeføring, undersøkelsesplikt, forbud mot urimelige forretningsmetoder, samt meldeplikt og flaggeplikt ved verdipapirhandel. Dette innebærer at virksomheten er rettet mot flere målgrupper: investorer, rådgivere, utstedere av finansielle instrumenter og deres samarbeidspartnere, inkludert verdipapirforetakene. Målet med tilsyns- virksomheten er å avdekke og forfølge ulovlige forhold i verdipapirmarkedet og, så langt atferdsbestemmelsene kommer til anvendelse, i markedene for varederivater. Tilsynsarbeidet skal gi både individuelle og allmenn- preventive virkninger i markedet. Finanstilsynet har et nært samarbeid med ØKOKRIM og Oslo Børs på dette området.

Finanstilsynet undersøkte et betydelig antall saker i 2015. De fleste sakene ble rapportert til Finanstilsynet fra verdipapirforetakene. Mange av sakene ble også oversendt fra Oslo Børs eller initiert av Finanstilsynet selv på bakgrunn av markedshendelser.

Flere av sakene Finanstilsynet behandlet, var tidkrevende. Dette gjaldt særlig innsidesaker der undersøkelsene måtte rettes mot utlandet. Slike undersøkelser innebærer ofte kartlegging av utenlandske investorer som har handlet i forkant av markedsbegivenheter. Arbeidet omfatter utstrakt kontakt med utenlandske forvaltere og tilsynsmyndigheter. Finanstilsynet bisto ved flere anledninger utenlandske tilsynsmyndigheter i deres undersøkelser, blant annet ved opptak av forklaring fra norske borgere.

Finanstilsynet undersøkte i 2015:

- 87 nye saker om ulovlig innsidehandel og/eller brudd på taushetsplikt
- 47 nye saker om markedsmanipulasjon/urimelige forretningsmetoder
- 24 nye saker om flaggepliktig verdipapirhandel
- 57 nye saker om meldepliktig verdipapirhandel

83 av disse sakene ble mottatt fra verdipapirforetak i henhold til bestemmelsen om rapporteringsplikt ved mistanke om innsidehandel eller markedsmanipulasjon knyttet til transaksjoner.

Overtredelsesgebyr

I løpet av 2015 ila Finanstilsynet 10 overtredelsesgebyrer for brudd på flaggeplikt og 5 overtredelsesgebyrer for brudd på meldeplikt. Finanstilsynet offentliggjør gebyrene som er ilagt foretak for brudd på flaggeplikten på tilsynets nettsted, og legger til grunn at dette har en preventiv virkning.

Vinningsavståelse

Finanstilsynet besluttet i mars 2015 vinningsavståelse på til sammen 259 271 kroner mot to utenlandske aktører. Bakgrunnen for beslutningen var overtredelse av forbudet mot udekket shorts salg ved salg av aksjer i DiaGenic ASA. Begge aktørene aksepterte og betalte vinningsavståelsen de ble ilagt.

Anmeldelser til påtalemyndigheten

I 2015 anmeldte Finanstilsynet 4 saker til påtalemyndigheten hvor det forelå mistanke om ulovlig innsidehandel, markedsmanipulasjon og/eller brudd på taushetsplikt.

Oppfølging av anmeldte saker

Samarbeidet mellom Finanstilsynet, ØKOKRIM og lokale politidistrikter om anmeldte saker bidrar til å effektivisere arbeidet mot kriminalitet i verdipapirmarkedet. Blant annet bisto Finanstilsynet i 2015 påtalemyndigheten med avhør og ulike analyser knyttet til aksjetransaksjoner. Finanstilsynet vitnet også i flere rettssaker.

Rapporteringsplikt ved mistanke om ulovlig innsidehandel mv.

Finanstilsynet gjennomførte i 2015 en undersøkelse om verdipapirforetakenes oppfølging av plikten til å rapportere til tilsynet ved mistanke om ulovlig innsidehandel og markedsmanipulasjon. Undersøkelsen omfattet 116 foretak. Undersøkelsen gav en god oversikt over foretakenes håndtering av rapporteringsplikten, og benyttes videre som grunnlag for å vurdere hvilke systemer og rutiner foretakene bør ha på plass.

Undersøkelse om investeringsanbefalinger og informasjonshåndtering

Finanstilsynet gjennomførte i 2015 en kartlegging av de store verdipapirforetakenes analysepraksis. Fokuset var særlig rettet mot informasjonshåndteringen ved distribusjon og offentliggjøring av investeringsanbefalinger som kan utgjøre innsideinformasjon. Undersøkelsen ble gjennomført hos 12 verdipapirforetak, og viste at det er høy bevissthet og god håndtering av dette i foretakene.

Automatisering

Finanstilsynet fikk i 2013 direkte tilgang til strukturerte transaksjonsdata og posisjonsdata fra VPS-registeret. Disse dataene har gjort det mulig å automatisere deler av overvåkingen knyttet til flaggebestemmelsene i verdipapirhandelloven. I 2014 utviklet Finanstilsynet et system som daglig kontrollerer alle noterte verdipapirer og alle verdipapirkontoer for passeringer av terskelverdiene som utløser flaggeplikt. Automatiseringen har økt sannsynligheten for oppdagelse, og ledet til 10 nye flaggesaker i 2015.

I 2015 ble det rapportert ca. 140 millioner transaksjoner til Finanstilsynet, hvorav 69 prosent fra utenlandske og 31 prosent fra norske verdipapirforetak. Det er viktig at det er god kvalitet på rapporteringen og at den er fullstendig. Det høye antallet transaksjoner gjør imidlertid kvalitetskontrollen vanskelig. Finanstilsynet har derfor utviklet programvare som analyserer og identifiserer de vanligste feilene i rapporteringen. Programvaren genererer en rapport til verdipapirforetakene, slik at de lettere kan identifisere problemer.

Rettsavgjørelser

Følgende rettsavgjørelser ble avsagt i 2015 i saker som Finanstilsynet undersøkte og anmeldte til påtalemyndigheten:

- Borgarting lagmannsrett avsa i februar 2015 dom i sak om innsidehandel. To ansatteaksjonærer handlet aksjer i selskapet i forkant av offentliggjøring av en oppkjøpsavtale. De to ansatte hadde før de handlet mottatt en e-post fra ledelsen i selskapet. E-posten omtalte ikke oppkjøpsavtalen eksplisitt. Begge de tiltalte la inn kjøpsordrer etter å ha mottatt e-posten. E-posten ble ansett for å inneholde innsideinformasjon, og begge tiltalte ble dømt for forsettlig innsidehandel, til henholdsvis 21 dagers betinget fengsel og bot på 50 000 kroner, og 90 dagers ubetinget fengsel, i tillegg til inndragning av utbyttet fra de straffbare handlingene. Dommen er rettskraftig.
- Oslo tingrett avsa i juni 2015 tilståelsesdom i sak om innsidehandel. En person som var ansatt i et oljeservice-selskap skaffet seg urettmessig tilgang til informasjon om resultater fra prøveboring, og handlet aksjer på bakgrunn av denne informasjonen. Informasjonen ble ansett for å være innsideinformasjon, og personen ble dømt til betinget fengsel i 38 dager og bot på 40 000 kroner, samt inndragning av nær 30 000 kroner. Tingretten la ved straffeutmålingen vekt på at domfelte tilsto innsidehandelen, erkjente straffeskyld og samtykket i at saken ble avgjort ved tilståelsesdom.
- Borgarting lagmannsrett avsa i oktober 2015 dom i sak som blant annet omhandlet markedsmanipulasjon. Tidligere konsernsjef i et selskap var tiltalt for å ha gitt uriktig og misvisende informasjon til markedet gjennom uriktige regnskapstall. Retten slår fast at det er alvorlig at konsernsjefen i et selskap bidrar til å tilsløre reelle forhold, og at et velfungerende aksjemarked er avhengig av at aktørene etterlever spillereglene og gir markedet korrekt og utfyllende informasjon om selskapets verdier, fordringer og omsetning. For dette, i tillegg til brudd på regnskapsloven, ble konsernsjefen dømt til to års fengsel, hvorav ett år ble gjort betinget. Dommen er anket.
- Gulating lagmannsrett avsa dom i sak som omhandlet innsidehandel, brudd på meldeplikt, markedsmanipulasjon og ulovlige aksjonærlån. Sju personer var tiltalt i saken som blant annet gjaldt handel av aksjer ved hjelp av stråmenn. Hovedmannen ble dømt til ni års fengsel, hvorav halvannet år av straffen ble gjort betinget, i tillegg til inndragning av 25 millioner kroner. En av de medtiltalte ble frifunnet, mens de øvrige fem ble dømt til mellom to og fem og et halvt års fengsel. Dommen er anket.

Prospekttkontroll

– omsettelige verdipapirer

Finanstilsynet skal godkjenne EØS-prospekter ved tilbud om tegning eller kjøp av omsettelige verdipapirer på minst fem millioner euro beregnet over en periode på tolv måneder, som rettes til 150 personer eller flere i det norske verdipapirmarkedet. Det samme gjelder ved opptak til notering av omsettelige verdipapirer på norsk regulert marked, inkludert kapitalforhøyelser på over ti prosent i selskaper med aksjer som allerede er notert på regulert marked.

Gjennomføring av prospekttkontrollen i 2015

I 2015 ble det godkjent noen flere aksjeprospekter enn foregående år. Antallet prospekter i forbindelse med første gangs notering av aksjer på Oslo Børs eller Oslo Axess var likevel lavere enn i 2014. Antall søknader om godkjenning av obligasjonsprospekter i 2015 var halvert i forhold til 2014. Årsaken til nedgangen er en betydelig reduksjon i antall nyutstedelser av obligasjoner, særlig høyrenteobligasjoner innen olje- og oljeservicebransjen. Disse bransjene har tidligere utgjort to tredjedeler av høyrenteobligasjonsmarkedet i Norge.

Finanstilsynet kontrollerte prospekter for flere store transaksjoner i 2015. Dette omfattet blant annet godkjenning av prospekt for offentlig emisjon og notering av Frontline, Europris og Multiconsult.

En oversikt over prospekter kontrollert av Finanstilsynet i 2015 er gjengitt i tabell 11.

Tabell 11: Kontrollerte dokumenter

	2011	2012	2013	2014	2015
Aksjer (noterte aksjer i parentes)	100 (85)	54 (45)	60 (52)	53 (47)	58 (55)
Obligasjoner	110	146	178	194	98
Warrants	14	–	–	–	–
Sum	224	200	238	247	157

Finanstilsynet avbrøt sju kontrollprosesser etter at kapitalinnhentinger og/eller noteringer ble avlyst. I tillegg ble en kontrollprosess for kapitalinnhenting og notering av aksjer, samt én kontrollprosess for notering av obligasjoner avbrutt etter Finanstilsynets initiativ. Det ble også notifisert et større antall dokumenter knyttet til grensekryssende prospekter til og fra andre prospektmyndigheter i EU/EØS-området.

Finanstilsynet startet kontroll av 13 prospekter for nye aksjenoteringer. Av disse ble ni prospekter benyttet i forbindelse med første gangs notering av aksjer på Oslo Børs eller Oslo Axess. Til sammen ble 55 prospekter for noterte aksjeselskaper kontrollert. I tillegg ble det kontrollert tre prospekter for aksjeemisjoner i unoterte selskaper.

EU's arbeid med kapitalmarkedsunion

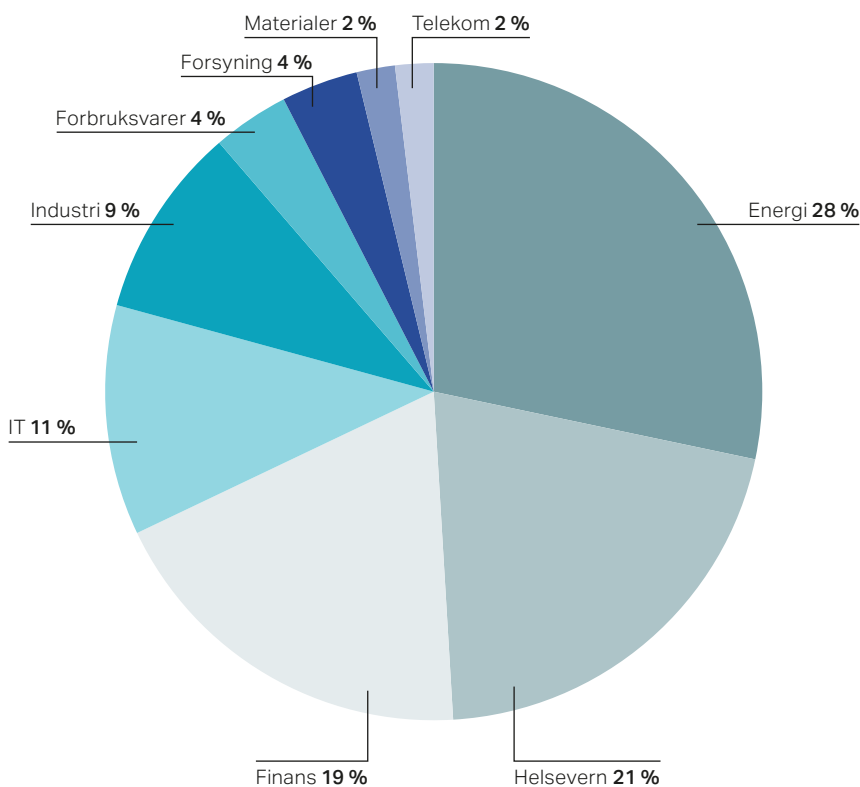
EU-kommisjonen har en ambisjon om å legge til rette for en europeisk kapitalmarkedsunion (CMU). Framtidige EU-regler som legger til rette for en felles kapitalmarkedsunion antas å være EØS-relevante, og vil kunne få betydning for det norske kapitalmarkedet. I denne forbindelsen har kommisjonen foreslått nye prospektregler tilpasset små og mellomstore bedrifter. De nye reglene omhandler spesielt omfanget av og unntak fra prospektkravene, grad av investorbeskyttelse og muligheter for å redusere den administrative byrden og kostnader.

Finanstilsynets veiledning for kontrollprosessen

Finanstilsynet har utarbeidet «Veiledning om prospektkontrollen» for å gjøre informasjon om prosessen med prospektkontroll lettere tilgjengelig for markedet. Veiledningen gir blant annet informasjon om saksbehandlingsfrister, krav til fullstendighet og kryptering.

Figur 5: Aksjeprospekter godkjent av Finanstilsynet i 2015 – fordelt på bransje

Kilde: Finanstilsynet

Regnskapstilsyn – noterte foretak

Noterte foretak skal bruke de internasjonale regnskapsstandardene (IFRS) når de avlegger konsernregnskap. Finanstilsynet kontrollerer den finansielle rapporteringen fra norskregistrerte foretak notert på regulert marked i Norge eller i annet EØS-land, og visse utenlandske foretak notert på regulert marked i Norge.

Ved utgangen av 2015 var 261 foretak underlagt regnskapskontroll. Av disse var 36 utenlandske foretak. 190 foretak var utstedere av aksje- og egenkapitalbevis. Flere utstedere av aksjer og egenkapitalbevis har også utstedt obligasjoner som er notert på Oslo Børs. I løpet av året ble det notert 20 nye foretak på Oslo Børs og to på Oslo Axess. Til sammen 21 foretak ble strøket, 18 på Oslo Børs og tre på Oslo Axess.

Kontroll med finansiell rapportering

Utvelgelse

Finanstilsynet bruker flere kriterier for å velge hvilke foretak som skal kontrolleres. Noen foretak velges ut som følge av signaler eller rotasjon, mens andre foretak plukkes ut på bakgrunn av risikovurderinger. Den risiko-baserte analysen bygger på rapportering av opplysninger fra foretaket via Altinn.

Resultater av kontrollen

Finanstilsynet gikk gjennom hele eller deler av den finansielle rapporteringen til 40 foretak. Kontrollen rettet seg særlig mot utstedere av aksjer og egenkapitalbevis, men også mot enkelte utstedere av obligasjoner. Tilsynet gikk også gjennom alle noterte foretaks revisjonsberetninger. Ni saker ble nærmere fulgt opp. Disse var fortsatt i arbeid ved utgangen av året.

Finanstilsynet mottok ingen meldinger fra foretakene, deres tillitsvalgte, ledende ansatte eller revisorer om at den finansielle rapporteringen fra utstederen ikke ga et riktig bilde basert på bestemmelser i verdipapirhandeloven.

Fire av sakene som ble påbegynt i 2014 og ferdigstilt i 2015, er beskrevet under. Alle offentlige brev er tilgjengelige på Finanstilsynets nettsted.

DNB ASA

Kontrollen omfattet verdsettelse av bankens portefølje av utlån som er regnskapsført til virkelig verdi, hovedsakelig fastrenteutlån. Ved utgangen av 2013 utgjorde disse ca. 123 milliarder norske kroner, det vil si omtrent ni prosent av DNBs totale utlån.

I sin verdsettelsesmodell har DNB brukt en diskonteringsrente som har vært lavere enn bankens egen og markedets utlånsrente for tilsvarende lån. Etter Finanstilsynets vurdering hadde banken dermed tilordnet utlånene en for høy verdi i enkelte perioder.

DNB tok Finanstilsynets vurdering til etterretning og vil i framtidige perioder påse at diskonteringsrenten ved verdsettelse av utlån til virkelig verdi ikke avviker vesentlig fra markedets utlånsrente. Banken vil også utbedre noteopplysningene om verdsettelsen og regnskapsprinsippene for dag-1-gevinster og -tap.

Solør Bioenergi Holding AS

Solør Bioenergi Holding hadde i årsregnskapet for 2013 inntektsført et suksesshonorar på 71,6 millioner kroner. Suksesshonoraret var basert på avtale om leveranse av transaksjonstjenester til et svensk selskap, som tidligere var et søsterselskap, og nå er morselskapet til Solør Bioenergi Holding. Etter Finanstilsynets vurdering ga ikke avtalen grunnlag for inntektsføring, og Finanstilsynet påla selskapet å reversere inntekten.

Solør Bioenergi Holdings opprinnelige halvårsregnskap for 2014 inneholdt i tillegg til den feilaktige inntekten på 71,6 millioner kroner, en rekke andre vesentlige feil og mangler. Finanstilsynet påla foretaket å avlegge nytt halvårsregnskap for 2014 hvor feil og mangler ble rettet opp.

Austevoll Seafood ASA

Finanstilsynet vurderte om Austevoll Seafood har faktisk kontroll over Brødrene Birkeland AS (Br. Birkeland), og om Br. Birkeland derfor skal konsolideres som et datterselskap i Austevoll Seafood sitt konsernregnskap.

Austevoll Seafoods eierandel i Br. Birkeland er 49,99 prosent, og selskapet er representert med tre av fem medlemmer i Br. Birkelands styre. I tillegg er det enkelte andre forhold som også indikerer at Austevoll Seafood har faktisk kontroll over Br. Birkeland. Etter Finanstilsynets samlede vurdering har Austevoll Seafood faktisk kontroll over Br. Birkeland. Austevoll Seafood har tatt dette til etterretning og vil konsolidere Br. Birkeland som et datterselskap.

Scana Industrier ASA

Kontrollen omfattet foretakets rapportering om forutsetningen for fortsatt drift og tilknyttede opplysningskrav.

Scana Industrier hadde sviktende lønnsomhet over lengre tid. Kombinert med relativt høy belåningsgrad ga dette en betydelig usikkerhet knyttet til forutsetningen om fortsatt drift. Foretaket hadde brutt med flere lånevilkår, og likviditetssituasjonen var utfordrende.

Etter Finanstilsynets vurdering var opplysningene knyttet til fortsatt drift mangelfulle og upresise. Foretaket måtte blant annet gi mer informasjon om ledelsens utøvelse av skjønn i forbindelse med forutsetningen om fortsatt drift. I tillegg måtte foretaket gi opplysninger om hvordan tiltakene selskapet gjennomfører for å bedre driften påvirker den videreførte virksomheten. Scana måtte også gi mer konkret informasjon om hvordan selskapet vil møte likviditetsbehovet framover.

Scana tok dette til etterretning og har utbedret opplysningene i senere avlagt finansiell rapportering. I forbindelse med behandling av saken framstod det som en mulighet at selskapet også hadde overtrådt den løpende informasjonsplikten. Dette ble Oslo Børs varslet om, og børsens oppfølging resulterte i at selskapet fikk et overtredelsesgebyr.

Tematilsyn for oppdrettsforetak

Finanstilsynet har kartlagt utvalgte sider ved den finansielle rapporteringen til oppdrettsforetak. Kartleggingen inkluderte innhenting av informasjon fra seks utvalgte noterte foretak. Finanstilsynet har presentert sine observasjoner fra denne kartleggingen i en egen rapport som er tilgjengelig på Finanstilsynets nettsted.

Målsettingen med kartleggingen var å oppsummere gjeldende praksis og framheve områder med behov for forbedringer. Tematilsynet omhandlet i hovedsak innregning, måling og presentasjon av oppdrettslaks i resultatregnskap og balanse, samt tilhørende noteopplysninger. Oppdrettsforetakene rapporterer sine resultater basert på en måling av oppdrettslaksen til virkelig verdi i henhold til IFRS. I tillegg presenterer oppdrettsforetakene også alternative («non-GAAP») resultatmål basert på en historisk kostmodell. For begge disse rapporteringsmodellene viste kartleggingen en betydelig uensartet praksis. Konsekvensen er en dårligere sammenliknbarhet mellom foretakene, også for EBIT/kg, nøkkeltallet som oppfattes å være det viktigste for regnskapsbrukerne.

I tillegg omhandlet tematilsynet noteopplysninger knyttet til oppdrettslisenser og anleggsmidler.

Overtredelsesgebyr ved forsinket offentliggjøring av periodisk finansiell rapportering

Finanstilsynets kontroll av den periodiske rapporteringen omfatter også kontroll av at rapporteringen blir offentliggjort innenfor fristene. Overtredelse av fristene sanksjoneres normalt med et overtredelsesgebyr.

Tre utstedere ble ilagt overtredelsesgebyr i 2015 for å ha offentliggjort årsrapporter for sent. Dette gjaldt blant annet Solør Bioenergi Holding, som offentliggjorde årsregnskapet for 2013 mer enn to måneder etter utløp av fristen i verdipapirhandelloven og årsregnskapet for 2014 mer enn tre måneder etter utløpet av samme frist.

Etter børsloven kan Finanstilsynet beslutte at et regulert marked skal suspendere eller stryke et finansielt instrument dersom «særlige grunner» for øvrig tilsier det. Finanstilsynet ga Oslo Børs pålegg om å stryke obligasjonene til Solør Bioenergi Holding fra notering på Oslo Børs grunnet vesentlige mangler i selskapets finansielle rapportering. Foretaket påklaget vedtaket. Finansdepartementet opphevet vedtaket med den begrunnelse at foretaket ikke var gjort til part i saken, og sendte saken tilbake til Finanstilsynet for ny behandling. Finansdepartementet tok ikke stilling til det materielle i saken. Foretaket følger nå opp sine rapporteringsforpliktelser, og Finanstilsynet mener det ikke lenger er grunnlag for strykning.

Regnskapsfaglig ekspertutvalg

Det regnskapsfaglige ekspertutvalget er en viktig del av Finanstilsynets ressurser. Utvalget ble oppnevnt av Finansdepartementet i 2005. Finanstilsynet er sekretariat for utvalget.

I 2015 hadde ekspertutvalget fire møter. Saker som tas opp kan enten være til diskusjon eller til uttalelse. Uttalelsene blir sendt sammen med brev til foretakene, og brevene blir publisert på Finanstilsynets nettsted.

Ekspertutvalget i perioden 1. januar – 31. desember 2015

Stig Enevoldsen
(leder)

Aase Aa. Lundgaard
(nestleder)

Frøystein Gjesdal
(medlem)

Signe Moen
(medlem)

Kjell Magne Baksaas
(medlem)

Nina Rafen
(medlem)

Geir Moen
(medlem)

Karina Vasstveit Hestås
(varamedlem)

Roar Inge Hoff
(varamedlem)

Reidar Jensen
(varamedlem)

REVISJON

Finanstilsynets tilsyn med revisorer omfatter godkjenning av enkeltpersoner og foretak, registerføring og tilsyn med virksomheten. Tilsynet kontrollerer at revisor ivaretar sin uavhengighet, samt utfører arbeidet på en tilfredsstillende måte og i samsvar med lovgivningen og god revisjonsskikk.

Det er sentralt for et velfungerende marked at aktørene har tillit til den finansielle rapporteringen fra næringslivet. Dette gjelder spesielt for foretak av allmenn interesse, som banker og andre kredittinstitusjoner, forsikrings-selskaper og noterte foretak. God kvalitet på revisjonen bidrar til å styrke denne tilliten. For å ivareta rollen som allmennhetens tillitsperson, må revisor være uavhengig og utføre revisjonen i samsvar med kravene i revisorloven.

Utviklingstrekk

Tall fra dokumentbasert tilsyn i 2014 viser at de fem største revisjonsselskaperens markedsandel har økt til 67,6 prosent målt i honorar fra lovpliktig revisjon. Det er fortsatt en rekke små revisjonsselskaper som bare har en oppdragsansvarlig revisor. Antallet revisjonsselskaper som reviderer foretak av allmenn interesse, er fortsatt synkende og utgjorde ved årsskiftet 15 selskaper.

Tilsyn og overvåking

Tilsyn blir gjennomført på bakgrunn av Finanstilsynets risikovurderinger, innrapporteringer og andre signaler, som for eksempel medieoppslag. Forhold som blir avdekket på andre tilsynsområder, vil også kunne føre til nærmere vurdering av revisors arbeid. I tillegg skal det minimum hvert sjette år gjennomføres periodisk kvalitetskontroll av revisorer som reviderer årsregnskap for revisjonspliktige. Revisorer som reviderer foretak av allmenn interesse, skal kvalitetskontrolleres minst hvert tredje år.

Den periodiske kvalitetskontrollen er samordnet med Revisorforeningens kontroll av egne medlemmer. Dersom Revisorforeningen finner forhold som kan gi grunnlag for vedtak om tilbakekall av godkjenning som revisor, blir saken sendt til Finanstilsynet for videre oppfølging. Revisorforeningens rapport om kvalitetskontrollarbeidet i 2015 er gjengitt på side 74. Samordningen gjelder ikke revisorer som reviderer foretak av allmenn interesse. For disse gjennomfører Finanstilsynet den periodiske kvalitetskontrollen.

I 2015 mottok Finanstilsynet 72 signaler om mulige svakheter i revisjonen. Signalene mottas fra Revisorforeningen, skattemyndighetene, konkursbo og andre. Alle signaler blir gjennomgått og vurdert med hensyn til videre oppfølging fra Finanstilsynet. Saker som Finanstilsynet ikke prioriterer å følge opp med stedlig tilsyn kan bli avsluttet med at revisor blir bedt om å foreta en egevaluering. Svakheter i revisjonsutførelsen som framkommer av signalet skal vurderes og tiltak som er nødvendig for å øke revisjonskvaliteten må komme fram i evalueringen. Evalueringen skal dokumenteres.

I 2015 gjennomførte Finanstilsynet 38 stedlige tilsyn. Noen av sakene avsluttes i 2016.

Tabell 12: Tilbakekall av godkjenning som revisor

	2011	2012	2013	2014	2015
Tilbakekall statsautoriserte revisorer	1	19	0	0	2
Tilbakekall registrerte revisorer	2	17	0	2	0
Tilbakekall revisjonsselskaper	0	0	0	0	0

Antall vedtak om tilbakekall av godkjenning er høyere de årene det har vært dokumentbasert tilsyn.

Dokumentbasert tilsyn

I 2015 har Finanstilsynet publisert en rapport etter det dokumentbaserte tilsynet som ble gjennomført høsten 2014.

Selskapstilsyn

Under selskapstilsynet kontrollerer Finanstilsynet at lovkrav som gjelder revisjonsselskapet er oppfylt, blant annet at det er etablert forsvarlige systemer for intern kontroll av revisjonsvirksomheten, retningslinjer og rutiner for uavhengighet, taushetsplikt og etterlevelse av hvitvaskingsregelverket. Det gjøres også stikkprøvekontroller av revisjonsoppdrag for å kontrollere om revisorlovgivningen og revisjonsselskapets interne retningslinjer og rutiner etterleves.

I 2015 gjennomførte Finanstilsynet sju selskapstilsyn. Fire av tilsynene gjaldt selskaper som reviderer foretak av allmenn interesse. Revisjonsselskaper som kan påta seg revisjon av foretak notert på børs i USA, er også underlagt tilsyn av revisortilsynsmyndigheten i USA, Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB). Det gjennomføres felles tilsyn som ledes av Finanstilsynet. To av tilsynene i 2015 ble gjennomført som felles tilsyn med PCAOB.

I flere av selskapstilsynene har Finanstilsynet avdekket svakheter i revisjonsselskapenes rutiner for egen overvåking av revisjonskvaliteten. På oppdragsnivå har Finanstilsynet avdekket at oppdragsansvarlig revisors kvalitetssikring og oppdragskontrollørens kvalitetskontroll før revisjonsberetning blir avgitt ikke har vært tilfredsstillende.

I tilnærmet alle tilsynene hadde Finanstilsynet merknader til vurderingen av om et revisjonsoppdrag skal aksepteres eller videreføres. Merknadene gjelder både revisjonsselskapets retningslinjer for dette og konkrete oppdragsvurderinger i enkeltsaker. At revisor oppfylder sine plikter på dette området, er sentralt for tilliten til revisjonsinstituttet.

Ved kontroll av enkeltoppdrag ble det også avdekket svakheter i revisors dokumentasjon av virksomhetsforståelse, utførte revisjonshandlinger og bruk av analyse i planlegging, utførelse og avslutning av revisjonen. Svakheter i revisjonen av vesentlige områder ble påpekt i flere av tilsynene. Finanstilsynet avdekket svakheter på dette området gjennom tematisynet om inntektsrevisjon og virksomhetsforståelse i 2012.

Andre enkeltsaker

Finanstilsynet hadde også i 2015 saker der revisor flere år på rad har tatt forbehold i revisjonsberetningen knyttet til en regnskapspost og presisering knyttet til fortsatt drift. Hvis foretaket ikke innretter seg, skal revisor avgi negativ revisjonsberetning og vurdere å fratruke. Finanstilsynet har kontrollert akseptvurderinger som er gjort av ny revisor, der tidligere revisor har fratrudd på grunn av vedvarende kritikkverdige forhold i revisjonsklientens virksomhet. Finanstilsynet har gitt uttrykk for at ny revisor ikke skal akseptere oppdraget med mindre klienten har rettet opp i forhold som begrunnet tidligere revisors fratredelse. Finanstilsynet mente at revisorloven var brutt.

KPMG fikk sterk kritikk for sin sponsoravtale med «Sjakk-OL» når de samtidig var revisor for selskapet. Sponsoravtale med revisjonsklient er i strid med revisorlovens uavhengighetsregler.

Tematisyn

Finanstilsynet gjennomfører hvert år tematisyn på revisjonsområdet. I 2015 ble tematisynet om revisjon av bank gjennomført. I tilsynsrapporten framheves viktigheten av at revisor påser at banken etterlever regulatoriske krav, blant annet knyttet til kapitaldekning, likviditet og hvitvasking.

I 2015 gjennomførte Finanstilsynet et tematisyn rettet mot revisjon av verdsettelse av vesentlige poster i balansen hvor det benyttes estimater. Finanstilsynet fant ikke vesentlige mangler i revisjonsbevisene for regnskapsestimaterne. Det ble avdekket svakheter i dokumentasjonen for hvordan revisor har benyttet uttalelser fra spesialister som er engasjert av foretakets ledelse. Tilsvarende gjelder for dokumentasjon av revisors vurdering av ledelsens objektivitet ved fastsettelse av estimatene. Revisor må være oppmerksom på om ledelsens vurderinger kan tenkes å være påvirket av om foretaket står i fare for å bryte finansielle krav fra långivere eller andre, eller om andre grunner kan være av betydning for ledelsens objektivitet.

Annen tilsynsaktivitet

Finanstilsynets tilsynsvirksomhet avdekker fortsatt at mange tilsynsenheter som er underlagt risikostyringsforskriften, ikke innhenter nødvendig bekreftelse fra revisor i samsvar med forskriften. I slike saker gjør Finanstilsynet revisor oppmerksom på plikten til å sende nummerert brev til klienten.

Tabell 13: Antall godkjente revisorer og revisjonsselskaper per 31.12.2015

	2011	2012	2013	2014	2015	Godkjenninger i 2015
Statsautoriserte revisorer	3 165	3 339	3 544	3 729	3 888	167
Registrerte revisorer	3 319	3 365	3 429	3 462	3 492	54
Herav ansvarlige revisorer	1 891	1 840	1 799	1 625	1 584	76
Revisjonsselskaper	674	600	563	533	516	27

Forvaltning

Finanstilsynet godkjenner revisorer enten som registrert eller statsautorisert revisor. I tillegg til lovpålagt minstekrav til utdanning, må vedkommende bestå en praktisk prøve. I 2015 var det 226 kandidater, og 218 besto prøven. I forbindelse med søknad om revisorregisternummer, som er nødvendig for å bli ansvarlig revisor, kontrollerer Finanstilsynet blant annet at revisor har lovpliktig etterutdanning og sikkerhetsstillelse.

Internasjonale oppgaver

Utover arbeidet som drives i regi av EU-kommisjonen, har europeiske tilsynsmyndigheter etablert en gruppe for å utvikle og harmonisere gjennomføring av tilsyn, European Audit Inspection Group (EAIG). EAIG henter inn og koordinerer medlemslandenes syn på forslag til nye bransjefastsatte revisjonsstandarder. EAIG har også etablert en europeisk database for tilsynsmerknader. Databasen gir et nyttig grunnlag for kommunikasjon med standardsettere og i tilsynet med de fem store revisjonsselskapene. Det er etablert europeiske tilsynskollegier for EY, PwC, Deloitte og KPMG. I tillegg har EAIG i 2015 etablert et tilsynskollegium for bank/finans.

Det globale samarbeidet mellom revisortilsynsmyndighetene skjer gjennom International Forum of Independent Audit Regulators (IFIAR). 51 land, inkludert Norge, er representert i IFIAR. IFIAR utgir blant annet en årlig rapport om utvikling i revisjonskvalitet.

Regelverksarbeid

Regjeringen oppnevnte i oktober 2015 et utvalg som skal vurdere å foreslå endringer i regelverket for revisjon, revisorer og regnskapsførere. Utvalget skal gjennomgå det norske revisjonsregelverket, og skal blant annet foreslå regler for gjennomføring av nytt EØS-regelverk. Lovutvalget skal også gjennomgå regnskapsførerlovgivningen og vurdere en sammenslåing av reglene. Utredningen om endringer i revisorlovgivningen skal avgis innen 30. september 2017. Finanstilsynet har ett medlem i lovutvalget i tillegg til en sekretær.

Finanstilsynet
Postboks 1187 Sentrum
0107 Oslo

Oslo, 29. januar 2016
Vår ref.: NR/TR

ÅRSRAPPORT OM KVALITETSKONTROLL AV REVISORER I ÅRET 2015

I henhold til "Retningslinjer for periodisk kvalitetskontroll av revisorer og revisjonsselskaper" er Den norske Revisorforening (DnR) utpekt av Finanstilsynet til å gjennomføre periodisk kvalitetskontroll av medlemmer som reviderer revisjonspliktiges årsregnskap, med unntak av de som reviderer foretak av allmenn interesse. DnR gir med dette en oversikt over organisering, utvelgelse og resultater av gjennomført kvalitetskontroll i 2015.

ORGANISERINGEN AV ÅRETS KONTROLLER

Organiseringen av kontrollen er beskrevet i «Detaljert opplegg for kvalitetskontrollen av oppdragsansvarlige revisorer 2015» som er lagt ut på revisorforeningens nettside. Opplegget tar sikte på å kontrollere etterlevelse av revisorlovgivningen og god revisjonsskikk, herunder revisjonsstandardene, og har i tillegg spesiell oppmerksomhet på bestemmelser i revisorloven om revisorenes økonomiske forhold, uavhengighet, sikkerhetsstillelse og etterutdanning. Videre er etterlevelse av hvitvaskingslovgivningen særskilt kontrollert.

Kontrollørkorpset har bestått av 30 statsautoriserte og registrerte revisorer, alle oppdragsansvarlige med bred faglig bakgrunn.

UTVELGELSE FOR KONTROLL

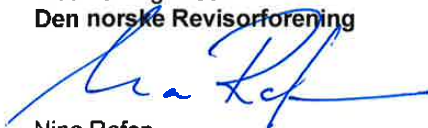
Kvalitetskontrollordningen i 2015 omfattet 854 oppdragsansvarlige medlemmer. Det ble valgt ut 141 medlemmer for ordinær kontroll. 10 av disse gav beskjed om at de skulle avvikle sin virksomhet eller slutte som oppdragsansvarlige revisorer i løpet av 2015. Ytterligere 4 har fått utsatt kontroll på grunn av andre forhold. Det ble således gjennomført 127 ordinære kontroller. Inklusive 43 oppfølgingskontroller, ble det totalt gjennomført 170 kontroller i 2015.

RESULTAT AV KONTROLLENE

	Antall	%
Godkjent	155	91,2
Mangler ved revisjon – handlingsplan og oppfølgingskontroll*	6	3,5
Oversendes Finanstilsynet for videre oppfølging	9	5,3
Sum utførte kontroller	170	100,0

*) En av de som har mangler ved revisjonen følges i tillegg opp av Finanstilsynet for egne forhold.

Med vennlig hilsen
Den norske Revisorforening

Nina Rafen
Styreleder

REGNSKAPSFØRERVIRKSOMHET

Finanstilsynets tilsyn med regnskapsførere omfatter godkjenning av enkeltpersoner og foretak, samt registerføring og tilsyn med virksomheten. Tilsynet kontrollerer at regnskapsfører utfører arbeidet på en tilfredsstillende måte og i samsvar med lovgivningen, herunder god regnskapsførings-skikk.

Tilsyn og overvåking

Finanstilsynet kontrollerer at regnskapsfører- virksomhetene oppfyller kravene som stilles i regnskaps- førerlovgivningen. Regnskapsføringen skal skje etter kravene som stilles i regnskapsloven, bokføringsloven og skatte- og avgiftsregelverket.

Regnskap Norge (tidligere NARF), Revisorforeningen (DnR) og Økonomiforbundet har fastsatt ny standard for god regnskapsførings-skikk. Den nye standarden trådte i kraft 1. januar 2015. Finanstilsynet legger denne standarden til grunn i vurderingen av om regnskaps- føringsoppdrag er utført i samsvar med god regnskaps- førings-skikk.

Samarbeid med bransjeforeninger

Med til sammen rundt 14 500 regnskapsførere og regnskapsførerselskaper er det en utfordring å oppnå tilstrekkelig tilsynsdekning, selv om tilsynsarbeidet i hovedsak rettes mot regnskapsførerselskaper og regnskapsførere som er ansvarlige for regnskaps- føreroppdrag.

Regnskap Norge gjennomfører kvalitetskontroll med sine medlemmer minst hvert sjuende år. Revisorforeningen gjør det samme for de av medlemmene som driver med regnskapsførervirksomhet. Det er utarbeidet retnings- linjer for Finanstilsynets samarbeid med Regnskap Norge og DnR. Rapportene fra kvalitetskontrollene som Regnskap Norge og DnR utførte i 2015, er gjengitt på side 77 og 78.

Finanstilsynet har en risikobasert tilnærming i det løpende tilsynsarbeidet. I tillegg til innrapporteringer fra bransje- foreningene, gjennomfører Finanstilsynet kontroller basert på innrapporteringer fra politiet, Skatteetaten, konkursbo, medieomtale og andre kilder. Kontroller gjennomføres også uten at det er mistanke om regelverks- brudd. I vurderingen av hvilke regnskapsførere som skal kontrolleres, legger Finanstilsynet vekt på om de er under- lagt kvalitetskontroll av en bransjeforening. Tilsynet har også særlig oppmerksomhet på de største regnskaps- førerselskapene og grupperingene.

Signaler og stedlige tilsyn

Finanstilsynet registrerte til sammen 99 signaler om mulige svakheter som kan indikere feil i oppdrags- utførelsen hos regnskapsførere i 2015.

I 2015 ble det gjennomført 45 stedlige tilsyn. Noen av sakene avsluttes i 2016.

Mange av tilsynene ble avsluttet med kritiske merknader eller vedtak om tilbakekall av autorisasjon som regnskaps- fører. Finanstilsynet opplever også at regnskapsførere sier fra seg autorisasjonen når de blir varslet om stedlig tilsyn.

Høsten 2014 ble det påbegynt et tematisyn rettet mot regnskapsførerselskaper med foretak av allmenn interesse som oppdragsgivere. Det ble blant annet kontrollert om det var foretatt en særlig vurdering av risikoen knyttet til disse oppdragene, om det var iverksatt særlige rutiner for å sikre at oppdragene ble utført på en tilfredsstillende måte og om det forelå oppdragsavtaler som var dekkende for arbeidsoppgavene som faktisk ble utført. Finanstilsynets konklusjon i tilsynsrapporten fra juni 2015 er at regnskapsførerselskapene i for liten grad har tatt hensyn til den særlige risikoen det innebærer å påta seg regnskapsføringsoppdrag for selskaper av allmenn interesse.

Finanstilsynet gjennomførte i 2015 et tematisyn rettet mot risikoen knyttet til regnskapsførerselskapenes bruk av IKT-systemer. Bakgrunnen er at regnskapsfører- selskaper i stor grad benytter maskin- og programvare- teknologi i sin virksomhet. Svikt i disse systemene vil kunne få stor betydning for regnskapsførerselskapenes oppdragsgivere, for eksempel at de ikke får oppdatert regnskapsinformasjon når de trenger det eller at opp- dragsgiver benytter regnskapsførerselskapets systemer til daglige oppgaver som ordre og fakturering. IKT- risikoen er derfor en sentral risiko i regnskapsfører- selskapenes virksomhet. Tilsynsrapporten ferdigstilles i første kvartal 2016.

Tabell 14: Tilbakekall og suspensjon av autorisasjon som regnskapsfører

	2011	2012	2013	2014	2015
Tilbakekall regnskapsførere	170	10	11	200	10
Tilbakekall regnskapsførerselskaper	25	45	2	10	16
Suspensjon	0	0	1	2	1

Antall vedtak er høyere de årene det gjennomføres dokumentbasert tilsyn.

Tabell 15: Antall autoriserte regnskapsførere og regnskapsførerselskaper per 31.12.2015

	2011	2012	2013	2014	2015	Godkjenninger i 2015
Regnskapsførere	9 971	11 128	11 611	11 500	11 558	330
Regnskapsførerselskaper	2 817	2 862	2 853	2 858	2 835	179

I flere saker der en daglig leder i et regnskapsførerselskap har fått tilbakekalt sin autorisasjon som regnskapsfører, drives virksomheten videre med en ny daglig leder. Selv om ny daglig leder er autorisert regnskapsfører, er det viktig at ny daglig leder rydder opp i lovbruddene i selskapet som ligger til grunn for vedtaket om tilbakekall. Som et bidrag til å sikre dette har Finanstilsynet i 2015 utarbeidet et standardbrev som sendes til ny daglig leder. I brevet gjøres vedkommende oppmerksom på feilene og manglene Finanstilsynet avdekket i virksomheten og pliktene og ansvaret som påhviler daglig leder i autoriserte regnskapsførerselskaper, både etter selskapslovgivningen og regnskapsførerloven.

Ulovlig regnskapsførervirksomhet

Når Finanstilsynet mottar signaler om ulovlig regnskapsførervirksomhet, gjøres tilbyderne oppmerksomme på autorisasjonsplikten og at virksomheten må opphøre. Videre oppfølging veies løpende opp mot behov for ressurser til annet tilsynsarbeid. I enkelte alvorlige tilfeller anmeldes forholdet til politiet. Brukere av regnskapsførertjenester bør selv kontrollere at regnskapsføreren som benyttes har autorisasjon og er registrert i Finanstilsynets konsesjonsregister.

Forvaltning

Særlige oppfølgingsområder

Kontroll med oppfølgingen av ulike lovkrav skjer løpende. Dette gjelder særlig kravet om at daglig leder i regnskapsførerselskaper skal være autorisert regnskapsfører, og at regnskapsførerselskaper er økonomisk vederheftige. Finanstilsynet følger også opp manglende etterutdanning.

Regelverksutvikling

Regjeringen oppnevnte i oktober 2015 et utvalg som skal vurdere og foreslå endringer i regelverket for revisjon, revisorer og regnskapsførere. Se nærmere omtale i kapitlet Revisjon på side 73.

Informasjon og kommunikasjon

I 2015 holdt Finanstilsynet foredrag på fem seminarer i regi av Norges Bondelag og Økonomiforbundet. Seminarene dekket sentrale områder og bidrar til å sikre etterlevelsen av regnskapsførerlovgivningen, risikostyringsforskriften og hvitvaskingsregelverket. Det har også vært holdt andre foredrag, blant annet på kvalitetskontrollseminaret til Regnskap Norge.

Finanstilsynet
 Postboks 1187 Sentrum
 0107 Oslo

Oslo, 29. januar 2016

Årsrapport om kvalitetskontroller gjennomført i 2015

Regnskap Norge viser til «Retningslinjer for kvalitetskontroll av autoriserte regnskapsførere og regnskapsførerselskap» og vil med dette gi en oversikt over organisering, utvelgelse og resultater for gjennomførte kontroller for året 2015.

Ut fra en målsetting om å forbedre medlemmenes kvalitet, ble det i 2015 gjennomført 9 kurs i «Forberedelse til kvalitetskontroll» med totalt 468 deltager. I tillegg har 384 gjennomført nettutgaven av kurset.

Med fokus på å utvikle og igangsette kvalitetshevende tiltak for å heve kvaliteten blant Regnskap Norge sine medlemmer, ble det i 2015 igangsatt et kvalitetsprosjekt. Tiltaksplan er fremlagt for foreningens styre og er i implementeringsfasen.

Organisering og utvelgelse av årets kontroller

Det er gjennomført totalt 356 stedlige kvalitetskontroller, hvorav 37 kontroller gjaldt oppfølgingskontroller fra tidligere år. Totalt er 103 kontorbaserte kontroller av små virksomheter gjennomført.

Stedlige kvalitetskontroller baserer seg på tidligere års kontrollopplegg. Endringer i GRFS, etterlevelse av nye krav i forbindelse med den teknologiske utviklingen, dokumentasjon av intern kvalitetskontroll og etterlevelse av hvitvaskingsloven har vært fokusområder. De kontrollerte sendte også i 2015 inn dokumenter i forkant av kontrolldagen. Kontrollen inkluderer alle autoriserte regnskapsførere som på kontrolltidspunktet er ansatt i regnskapsførervirksomheten.

Kontorbaserte kontroller er gjennomført ved at kontrollobjektet svarer på enkelte spørsmål og sender inn nærmere angitte rutiner for vurdering. I 2015 var 33 kontrollører engasjert i kontrollvirksomheten.

Kontrollresultater 2015

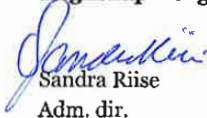
	Ordlnære kontroller				Oppfølgingskontroller			
	Personer	%	Byrå	%	Personer	%	Byrå	%
Godkjente kontroller	776	90	267	84	52	72	28	76
Oppfølgingskontroller	88	10	52	16	20	28	9	24
Sum	864	100	319	100	72	100	37	100

Andelen som har behov for stedlig oppfølgingskontroll er på samme nivå som fjoråret. Av de 9 oppfølgingskontrollene som fortsatt ikke har fått godkjent kontroll i tabellen over, er 5 oversendt til Disiplinærutvalget for vurdering av fortsatt medlemskap i foreningen.

Gjentagende mangler avdekket under kontrollene er av formell karakter, slik som manglende dokumentasjon av gjennomført overordnet intern kvalitetskontroll samt gjennomgang av kundens interne rutiner. Det er registrert avvik mellom teori og praksis og foreningen vil for fremtiden ha fokus på hjelpemidler som kan forenkle regnskapsførers arbeid.

Det ble for 2015 oversendt 11 saker til Finanstilsynet for videre oppfølging.

Med vennlig hilsen
Regnskap Norge

 Sandra Riise
 Adm. dir.

Finanstilsynet
Postboks 1187 Sentrum
0107 Oslo

Oslo, 27. januar 2016
Vår ref.: NR/TR

ARSRAPPORT OM KVALITETSKONTROLL AV AUTORISERTE REGNSKAPSFØRERE I 2015

Det vises til "Retningslinjer for kvalitetskontroll av autoriserte regnskapsførere og regnskapsførerselskap", punkt 2.3 (b). Styret i Den norske Revisorforening (DnR) gir med dette en oversikt over organisering, utvelgelse og resultater av gjennomført kvalitetskontroll i 2015.

ORGANISERINGEN AV ÅRETS KONTROLLER

Organiseringen av kontrollene er beskrevet i "Detaljert opplegg for kvalitetskontrollen av autoriserte regnskapsførere 2015", som er lagt ut på DnRs nettsider. Opplegget tar sikte på å kontrollere etterlevelse av regnskapsførerloven med tilhørende forskrift og god regnskapsføringsskikk, herunder bransjefastsatte standarder, og har i tillegg spesiell oppmerksomhet på bestemmelsene om de autoriserte regnskapsførernes etterutdanning. Videre er etterlevelse av hvitvaskingslovgivningen særskilt kontrollert.

Kontrollørkorpset som har gjennomført de stedlige kontrollene, har bestått av 7 personer, alle autoriserte regnskapsførere med erfaring fra egen regnskapsførervirksomhet.

UTVELGELSE FOR KONTROLL

De av våre medlemmer som ble valgt ut for kvalitetskontroll av revisjon og som også drev regnskapsførervirksomhet, fikk kvalitetskontroll av regnskapsførervirksomheten i 2015. Alle autoriserte regnskapsførere i den kontrollerte virksomheten som var involvert i regnskapsføreropdrag ble omfattet av kontrollen, også de som ikke er medlemmer av DnR. I tillegg ble noen av våre medlemmer som er autoriserte regnskapsførere og som ikke driver med revisjon, valgt ut for kontroll.

Vi har i 2015 gjennomført stedlige kontroller av 26 autoriserte regnskapsførere i 9 regnskapsfører-virksomheter. For regnskapsførervirksomheter med liten aktivitet målt i tidsbruk, har vi gjennomført dokumentbaserte kontroller. De dokumentbaserte kontrollene omfatter 33 regnskapsførervirksomheter med til sammen 59 autoriserte regnskapsførere. Tre av de stedlige kontrollene og syv av de dokumentbaserte kontrollene var oppfølgingskontroller fra 2014.

RESULTAT AV KONTROLLENE

De kontrollerte regnskapsførerne som har hatt stedlige kontroller, etterlever i det alt vesentligste regnskapsførerloven og god regnskapsføringsskikk. En er oversendt til Finanstilsynet for videre oppfølging grunnet manglende etterutdanning. For de autoriserte regnskapsførerne som har hatt dokumentbaserte kontroller, er tre oversendt Finanstilsynet grunnet manglende etterutdanning.

Resultater	Stedlige kontroller		Dokumentbaserte kontroller	
	Antall	%	Antall	%
Godkjent	22	84,6	56	94,9
Mangler/avvik – handlingsplan og ny kontroll	3	11,5	0	0,0
Oversendt Finanstilsynet for videre oppfølging	1	3,9	3	5,1
Sum utførte kontroller	26	100,0	59	100

Med vennlig hilsen
Den norske Revisorforening

Nina Rafen
Styreleder

EIENDOMSMEGLING

Tilsynet med eiendomsmegling omfatter foretak som har bevilling til å drive eiendomsmegling og advokater som har stilt sikkerhet for eiendomsmegling, samt boligbyggelag som driver eiendomsmegling med foretaksbevilling. Det blir ført kontroll med at foretakene, advokatene og boligbyggelagene driver meglingen i samsvar med kravene som følger av lov og forskrift, blant annet at virksomheten drives i samsvar med god meglerskikk.

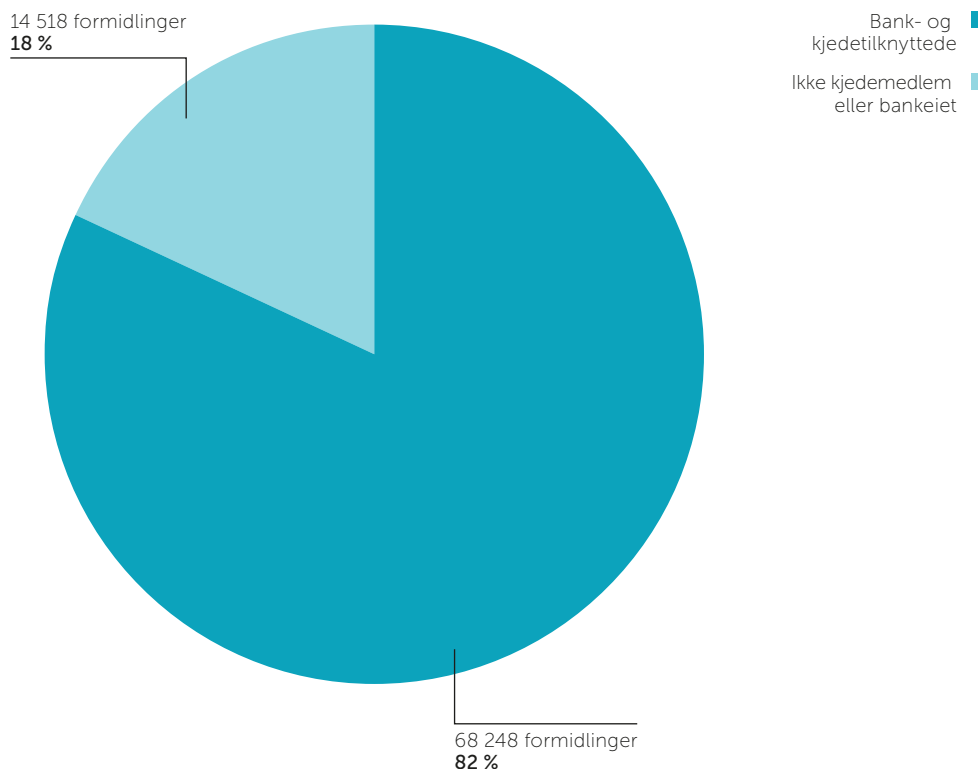
Utviklingstrekk

Aktiviteten i bransjen har vært stabil de siste årene. Det var 142 646 eiendomsformidlinger i 2014, om lag tilsvarende nivå som i 2012 og 2013. Antall formidlinger i første halvår 2015 økte med i 11,5 prosent fra første halvår 2014.

Gjennomsnittsprovisjonen ved salg av boligeiendom i Norge sett under ett har ligget jevnt på om lag 1,9 prosent fra 2012 til første halvår 2015. Den gjennomsnittlige provisjonssatsen har holdt seg stabil, på tross av en sterk konkurransesituasjon hvor stadig flere meglerkontorer må konkurrere om et relativt konstant antall oppdrag. Særlig i sentrale områder er det en høy meglereablering.

Figur 6: Markedsandeler (antall formidlinger)

Tall per 30.06.2015
Kilde: Finanstilsynet

Tall og fakta om bransjen

Antall foretak med tillatelse til å drive eiendomsmegling har vært stabil de siste årene. Ved utgangen av 2015 var det registrert 500 foretak, mot 499 i 2014 og 508 i 2013. Antall filialer var 524 ved utgangen av 2015. I alt ble det drevet eiendomsmegling i totalt 1024 meglerkontorer i Norge ved inngangen til 2016.

I tillegg var det 1238 advokater som var registrert med eiendomsmegling i egen praksis. Imidlertid er det mange av advokatene som kun sporadisk påtar seg eiendomsmeglingsoppdrag og/eller oppgjørsoppdrag. Basert på innrapporterte omsetningstall for 2014 var det bare 284 advokater som hadde ti eller flere formidlinger og/eller oppgjørsoppdrag i løpet av året.

Kjededominans

Kjededannelse og sentralisering av funksjoner har pågått i mange år og er i stadig utvikling både konseptuelt og i omfang. Bankene er størst og står sammen med noen få bankuavhengige kjedeforetak for ca. 82 prosent av det totale antallet formidlinger i bransjen. Dette er en liten oppgang fra 2014, hvor andelen utgjorde 80 prosent. I de senere årene er det etablert en sterkere sentral styring av kjedeenhetene/avdelingskontorene gjennom retningslinjer for saksbehandlingen og krav til dokumentasjon av meglingen. Ledelsen i kjedene gjennomfører også kvalitetskontroller for å påse at kravene blir fulgt opp i praksis.

Finanstilsynet anser kontrollen innad i kjedene som viktig for at det skal være et høyt nivå på megler-tjenestene som tilbys gjennom kjedens meglerkontorer. Som et supplement til tilsynets øvrige kontrollvirksomhet, har Finanstilsynet regelmessige møter med ledelsen i de større meglerkjedene, blant annet for å drøfte ledelsens kontrolloppfølging av meglerkontorene som inngår i kjeden.

Tilsyn og overvåking

I 2015 ble det gjennomført 37 stedlige tilsyn i eiendomsmeglingsforetak og hos advokater. Finanstilsynet mottar regelmessig tips og henvendelser fra publikum om mulige lovbrudd i bransjen. I tillegg mottar Finanstilsynet opplysninger gjennom virksomhetenes rapportering. Sammen med erfaring fra tidligere tilsyn danner dette grunnlaget for en risikobasert utvelgelse av hvilke virksomheter som skal underlegges en nærmere tilsynsmessig oppfølging. Dette har resultert i at Finanstilsynet de siste par årene særlig har prioritert tilsyn hos mindre, frittstående foretak og hos advokater.

Prioriterte kontrollområder har vært klientmiddelbehandling, foretakenes etterlevelse av reglene om internkontroll og ivaretagelse av god meglerskikk ved formidling av boliger i nye prosjekter. Finanstilsynet undersøker om kontraktsvilkårene er balanserte og at viktig informasjon og rådgivning er gitt og dokumentert, samt at garantistillelser etter bustadoppføringslova er stilt.

Finanstilsynet prioriterer den delen av eiendomsmeglingsbransjen som driver med boligformidling. Det er særlig viktig at forbrukere i dette markedet kan ha nødvendig tillit til eiendomsmegleren.

Finanstilsynet vektlegger å kontrollere formidlingen av nye boliger i prosjekter og hvordan megler praktiserer den lovbestemte plikten til å ivareta begge parters interesser ved salg av bolig fra profesjonell utbygger til forbrukerkjøper. Kontroll av klientmiddelforvaltningen er også en svært viktig del av Finanstilsynets oppfølging.

Overtredelser av regelverket

I 2015 ble det tilbakekalt totalt sju tillatelser på grunn av grove overtredelser. Det ble tilbakekalt to foretakstillatelser, og fem advokater ble fratatt retten til å drive eiendomsmegling. I tillegg tilbakekalte Finanstilsynet en personlig meglingstillatelse på bakgrunn av at det ble avdekket at vedkommende hadde gitt uriktige opplysninger om praksistid i søknaden.

I de to foretakene var det gjennomgående svikt i rutiner og kontroll av virksomheten, samt svak økonomi og manglende oppfyllelse av pålegg som gjorde at Finanstilsynet fant det utilrådelig å la virksomhetene drive videre.

I tre av sakene som gjaldt advokater, var det særlig uforsvarlig oppgjørsgjennomføring som begrunnet vedtakene. Det fjerde tilfellet gjaldt misligheter knyttet til håndtering av klientmidler, noe som kort tid etter også medførte tilbakekall av advokatbevillingen. I ett tilfelle var det overtredelse av forbudet mot å drive handel med fast eiendom som medførte at advokaten mistet retten til å drive eiendomsmegling.

Regelverk

Kravene til eksamen for eiendomsmeglere

Med virkning fra 1. juli 2015 ble bestemmelsen i eiendomsmeglingsforskriften om nærmere krav til studieplan og eiendomsmeglereksamen opphevet. Dette innebærer blant annet at kravene til antall eksamensforsøk følger høgskolenes forskrifter, og Finanstilsynet behandler ikke lenger søknader fra studenter om dispensasjoner fra slike krav.

Formidling av kontraktsposisjoner

Med virkning fra 1. juli 2015 ble det i eiendomsmeglingsforskriften tatt inn særskilte regler om meglers plikter ved oppdrag om salg av kontraktsposisjoner som gjelder bolig under oppføring.

Økning i kravet til garanti for eiendomsmeglingsvirksomhet m.m.

Med virkning fra 1. juli 2015 ble det generelle kravet til sikkerhetsstillelse for eiendomsmeglingsvirksomhet hevet fra 30 til 45 millioner kroner. Videre ble adgangen for sikkerhetsstiller til å begrense tapsansvaret i den enkelte handel hevet fra 10 til 15 millioner kroner per formidling per skadelidt. Samtidig trådte det i kraft enkelte endringer i eiendomsmeglingsforskriftens regler om klientkonto for å forebygge uautoriserte uttak.

INKASSOVIRKSOMHET

Tilsynet med inkassovirksomhet omfatter foretak med bevilling til å inndrive forfalte pengekrav for andre (fremmedinkasso) og foretak som kjøper opp forfalte pengekrav og selv driver inn disse (oppkjøpsinkasso). Kontrollen omfatter foretakenes soliditet, behandling av klientmidler og at virksomheten drives i henhold til god inkassoskikk.

Utviklingstrekk

Ved utgangen av første halvår 2015 hadde inkassoforetakene 4,3 millioner saker til behandling. Disse sakene representerte misligholdte forpliktelser på 70,5 milliarder kroner. Av dette utgjorde hovedstolen (opprinnelig gjeldsbeløp) 41,8 milliarder kroner, hvorav 25,2 milliarder kroner var knyttet til saker som ble registrert hos inkassoforetakene for mer enn 18 måneder siden. Selv om én av tre nye saker de siste årene er blitt avsluttet før inkassators utsendelse av betalingsoppfordring – et kravbrev som normalt sendes 30–45 dager etter at betalingsfrist i faktura er oversittet – er det likevel slik at samlet hovedstol som har vært til inndrivelse i mer enn 18 måneder, viser en økning i løpet av de siste årene.

Et fåtall foretak dominerer inkassobransjen, både i andel av fordringsmassen til inndrivelse og andel av inkassosaker under utførelse. Basert på tall fra foretakenes rapportering per 30. juni 2015, hadde de ti største foretakene 75,5 prosent av alle inkassosaker til behandling. De ti største inkassoforetakene har i lengre tid hatt en betydelig samlet andel av inkassomarkedet målt i fordringsmasse til inndrivelse så vel som i inkassosaker til behandling.

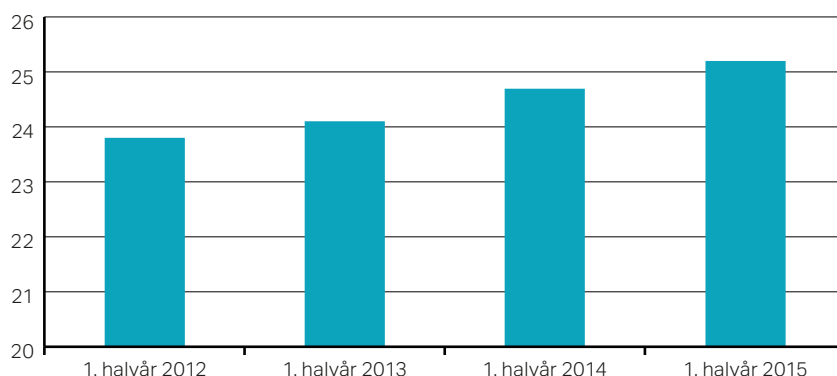
Tall og fakta om inkassobransjen:

Antall foretak som har bevilling til å drive inkassovirksomhet har i mange år ligget på samme nivå. Ved utgangen av 2015 var det 100 inkassoforetak og fire foretak med bevilling til å drive virksomhet med oppkjøp av forfalte pengekrav for selv å drive inn disse.

Mens innkasserte midler i første halvår 2014 utgjorde 13,64 milliarder kroner, økte dette til 14,01 milliarder kroner i første halvår 2015. Dette representerer en oppgang på 2,7 prosent. I samme periode mottok inkassoforetakene 3,9 millioner nye saker, noe som representerer en økning på to prosent (76 000 saker) sammenlignet med første halvår 2014. Per 30. juni 2015 var det i overkant av 4,3 millioner inkassosaker til behandling og dette representerer en oppgang på 4,6 prosent sammenlignet med utgangen av første halvår 2014.

Figur 7: Hovedstol til inndrivelse i mer enn 18 måneder

Tall per 30.06.2015
Kilde: Finanstilsynet

Tilsyn og overvåking

Ved stedlige tilsyn blir inkassoforetakenes generelle saksbehandlingsrutiner for inndrivelsesprosessen og avtaler med oppdragsgivere gjennomgått. Saksbehandlingen i enkeltsaker blir kontrollert ved stikkprøver. Foretakets risikostyring, internkontroll og generelle rutiner for behandling av klientmidler blir også vurdert.

Inkassolovgivning er i stor grad utformet for å ivareta forbrukerhensyn. I Finanstilsynets tilsynsvirksomhet legges det derfor stor vekt på å kontrollere de deler av inkassovirksomheten som har betydning for den enkelte forbrukerskyldner. Dette omfatter blant annet kontroll av inkassosalærer, beregning av forsinkelsesrente, betalingsfrister og foretakenes innsigelseshåndtering. Finanstilsynet følger særlig opp foretak som det er hyppige klager på.

I 2015 gjennomførte Finanstilsynet seks stedlige tilsyn. Det ble avdekket store mangler i flere av foretakenes dokumentasjon og etterlevelse av risikostyringsforskriften. Dette har gitt seg utslag i systematiske og langvarige saksbehandlingsfeil og regelbrudd, f.eks. for korte betalingsfrister i lovpålagte kravbrev og feil i salærberegningen. Det ble også konstatert feilaktig avkreving og behandling av rettsgebyrer, som medførte sammenblanding av klientmidler med foretakenes egne midler. Videre var det tilfeller av manglende sammenslåing av krav, som har medført at skyldnere har blitt avkrevd for høye inkassosalærer. I tillegg har et tema for tilsynene vært å undersøke inkassatorenes rutiner for behandling av innsigelser.

Finanstilsynet inndro inkassobevillingen til Oslo Credit-service AS i 2014, etter at det i forbindelse med tilsyn i foretaket året før ble avdekket alvorlige overtredelser av kravene til god inkassoskikk. Vedtaket ble påklaget, og iverksettelsen ble utsatt. Justis- og beredskapsdepartementet opprettholdt Finanstilsynets vedtak om å tilbakekalle inkassobevillingen i begynnelsen av mars 2016. Finanstilsynet politianmeldte foretaket, men forholdet ble henlagt. Finanstilsynet påklaget henleggelsen, men Statsadvokaten besluttet ikke å ta klagen til følge.

Finanstilsynet gjennomførte også kontaktmøter med fire av de større inkassoselskapene i 2015.

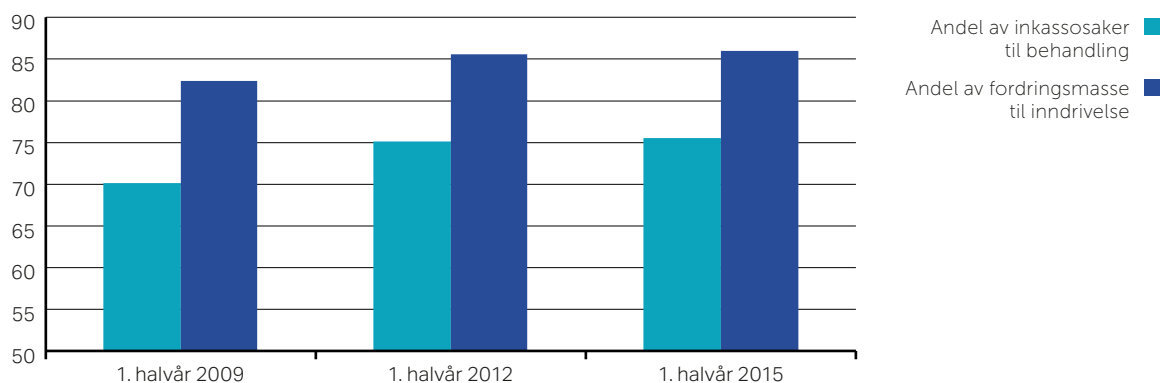
Finanstilsynet vil også i tiden framover legge stor vekt på kontroll av foretakenes risikostyring og internkontroll i tilsynsvirksomheten med inkassobransjen.

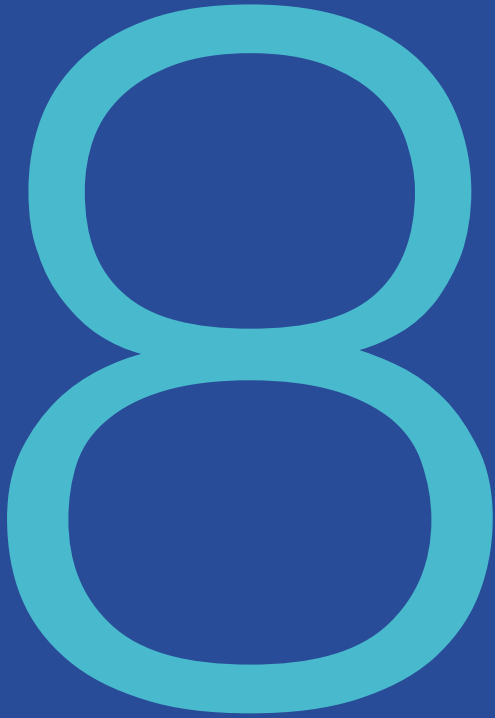
Retningslinjer

Finanstilsynet utarbeidet i løpet av året et generelt informasjonsskriv til inkassobransjen, som presiserer retningslinjer gitt i Finanstilsynets tidligere rundskriv 5/2014 (om «pay-back»).

Figur 8: Samlet andel av inkassomarkedet for de 10 største inkassoforetakene

Tall per 30.06.2015
Kilde: Finanstilsynet

INTERNASJONALT SAMARBEID

INTERNASJONALT SAMARBEID

Finanstilsynet og Noreg er påverka av prinsipp og regelverk i EU og globalt. Finanstilsynet samarbeider òg om tilsynsarbeid både globalt og innanfor EØS. Eit viktig formål med tilsynssamarbeidet på tvers av landegrensene er å kunne identifisere risikofaktorar i føretak og marknader i den internasjonale finansmarknaden på eit tidleg tidspunkt. Tilsynssamarbeidet gjer det òg mogleg å setje i verk samordna tiltak for å handtere risiko.

EØS-avtalen inneber at finansinstitusjonane i EØS-området opererer i ein marknad med like rammer for regelverk, handheving og tilsynspraksis. For dei fleste av områda som Finanstilsynet fører tilsyn med, er det norske regelverket i stor grad ei innføring av EU-regelverk. Handhevinga av regelverket og tilsynspraksisen blir òg samordna i heile EØS-området.

Tilsynssamarbeid i EU/EØS

Finanstilsynet sitt samarbeid med finanstilsynsmyndigheitene i EU

EU har tre overnasjonale tilsynsmyndigheiter på finansområdet:

- EBA – European Banking Authority
- ESMA – European Securities and Markets Authority
- EIOPA – European Insurance and Occupational Pensions Authority

Formålet med tilsynsmyndigheitene er mellom anna å bidra til effektiv regulering og effektivt tilsyn i den indre marknaden. Tilsyna skal bidra til velfungerande marknader med like konkurransevilkår, hindre tilsynsarbitrasje og betre forbrukarvernet. Dei tre tilsyna samarbeider i ein felleskomité (Joint Committee) om sektorovergripande saker, til dømes arbeidet mot kvitvasking og tilsyn med finansielle konglomerat.

Arbeidet med å innføre regelverk, mellom anna EU-regelverk, basert på internasjonale initiativ etter finanskrisa heldt fram i 2015. Delar av arbeidet blei forseinka grunna forhold knytte til om Noreg skulle gi frå seg suverenitet til EU sine finanstilsynsmyndigheiter. Hausten 2014 blei det etter forhandlingar i lengre tid politisk semje om ei løysing der myndigheita til å fatte bindande vedtak overfor tilsyn og finansinstitusjonar i EFTA-landa i EØS blir lagd til EFTA sitt overvaksingsorgan (ESA). Det er teke atterhald om samtykke frå Stortinget.

I 2015 har EØS/EFTA-statane og EU-kommisjonen forhandla for å få på plass forslag til juridiske tekstar som skal takast inn i EØS-avtalen. Dei juridiske tekstane er utarbeidde på bakgrunn av den politiske semja i 2014.

Når det er oppnådd uformell semje mellom EU-kommisjonen og EØS/EFTA-statane om dei juridiske tekstane, blir det ein formell prosess hos alle partar før avtalen kan tre i kraft.

Mens ein ventar på ei formell løysing, er det i dag ei rekkje EU-rettsakter på finansområdet som ikkje er tekne inn i EØS-avtalen. Trass i at Noreg ikkje er forplikta gjennom EØS-avtalen, har vi gjennomført det materielle innhaldet i fleire av desse rettsaktene i norsk regelverk, slik at aktørane i marknadene i Noreg og andre EØS-land skal ha tilnærma like rammevilkår. Så snart EU og EØS/EFTA-landa har ei løysing på plass for korleis finanstilsyn i EØS/EFTA-landa skal vere knytt til EU sine finanstilsyn, vil arbeidet starte med å innlemme dei andre rettsaktene på finansområdet i EØS-avtalen.

EU har òg eit europeisk råd for systemrisiko – European Systemic Risk Board (ESRB). ESRB har det overordna ansvaret for makroøkonomisk overvaking av finanssystemet i EU. Risikorådet skal medverke til at oppbygging av risiko i det finansielle systemet ikkje truar den finansielle stabiliteten.

Finanstilsynet har sidan opprettinga av dei tre tilsynsmyndigheitene i EU i 2011 vore invitert som Noregs observatør i styra i tilsynsmyndigheitene og deltek i arbeidet i styret og undergrupper, både med regelverksutvikling og tilsyn med marknader og føretak. Finanstilsynet har frå 2013 òg delteke som observatør i Advisory Technical Committee (ATC), som er eit rådgivande organ for styret i ESRB.

Regelverksutvikling og forvaltning i EØS

Finanstilsynet deltek i ei rekkje arbeidsgrupper under EU-kommisjonen og tilsynsmyndigheitene som førebur ulike EU-reguleringar.

Når EU har vedteke regelverk på finansområdet, skal det innlemmast i EØS-avtalen før det blir gjennomført i norsk rett. Finanstilsynet deltek saman med Finansdepartementet og Noregs Bank i EFTAs arbeidsgruppe for finansielle tenester. Grappa koordinerer synspunkta EØS/EFTA-landa har på å skulle innlemme rettsakter på finansområdet i EØS-avtalen.

Aktuelle regelverkssaker frå EU er nærmare omtalte i kapitla for dei enkelte tilsynsområda i årsmeldinga.

For å ha velfungerande marknader legg EU stor vekt på at ikkje berre regelverket, men òg handhevinga av regelverket samsvarer i heile EØS-området. Finanstilsynsmyndigheitene i EU fastset derfor tilrådingar for tolking og forvaltning av EU-reglar. Finanstilsynet følgjer som regel tilrådingane som kjem frå EUs finanstilsyn.

Tilsyn og tilsynspraksis

I tillegg til å delta i det europeiske tilsynssamarbeidet, har Finanstilsynet tett samarbeid med andre nasjonale tilsyn for å vere betre i stand til å identifisere risikoar i føretak og marknader og for å kunne samordne tiltak med andre nasjonale tilsynsmyndigheiter som er omfatta. Mellom anna rapporterer Finanstilsynet ei rekkje data til EUs finanstilsynsmyndigheiter for å gjere det mogleg å analysere og samanlikne i den interne EØS-marknaden.

Tilsynsmyndigheitene i EU (EBA, ESMA og EIOPA) legg òg til rette for at nasjonale finanstilsyn i EØS-området generelt skal samordne tilsynspraksisen sin, lære av kvarandre og slutte seg til ein «beste praksis». Slik samordning skjer gjennom deltaking og diskusjonar i ekspertgrupper, gjennom såkalla «peer reviews», der nasjonale tilsyn reviderer kvarandre, og gjennom fastsetjing av tilrådingar for korleis ein skal drive tilsyn.

Når det gjeld tilsyn med enkeltføretak, er det etablert tilsynskollegium for føretak med grensekryssande verksamd (colleges). Kollegia består av dei nasjonale tilsyna i landa der eit føretak er etablert, og den relevante overnasjonale tilsynsmyndigheita i EU. Etter opprettinga av EUs bankunion deltek òg den europeiske sentralbanken i dei aktuelle tilsynskollegia.

Nordisk og nordisk-baltisk samarbeid

Finansmarknaden i Norden er godt integrert, og fleire finansinstitusjonar sel tenester i andre nordiske land gjennom etablerte dotterselskap og filialar. Den omfattande grensekryssande verksemda i regionen inneber at det er viktig med tett samarbeid for å nå måla om velfungerande marknader og finansiell stabilitet. Tilsynssamarbeidet dekkjer tilsynet med dei enkelte finansinstitusjonane, overvaking av risikoar som truar den finansielle stabiliteten, regelverksutviklinga, handhevinga av reglar og utviklinga av tilsynspraksis.

Dei nordiske landa har faste årlege møte på direktørnivå og faste møte på avdelingsnivå for dei ulike tilsynsområda.

Finanstilsynet deltek i Nordic-Baltic Stability Group. Grappa består av finansdepartement, sentralbankar og finanstilsyn i dei nordisk-baltiske landa. Grappa har utarbeidd rammeverk for å koordinere tiltak på tvers av landa ved ein eventuell krisesituasjon i systemviktige grensekryssande finansinstitusjonar.

Finanstilsynet deltek òg i Nordic-Baltic Macroprudential Forum og undergrupper av dette. Forumet består av leiinga i sentralbankar og finanstilsyn og drøftar makro-økonomisk overvaking og anna tilsynsarbeid i det nordisk-baltiske området. Det er etablert eit tilsvarande nordisk samarbeid på revisjonsområdet der regelverksutvikling og utvikling av tilsynspraksis står sentralt.

Samarbeid med andre tilsyn globalt

I kjølvatnet av finanskrisa har globale institusjonar, med G20-landa i spissen, teke initiativ til og koordinert prinsipp for reformer i finansmarknadene. Financial Stability Board (FSB) overvaker korleis reformene blir gjennomførte. I Europa har FSB etablert det rådgivande organet FSB, Regional Consultative Group Europe, der Finanstilsynet deltek saman med Finansdepartementet og Noregs Bank. I tillegg legg Finanstilsynet opp til å følgje prinsippa for tilsyn som er fastsette av Basel-komiteen for banktilsyn, den internasjonale forsikrings-tilsynsorganisasjonen IAIS og den internasjonale verdipapirtilsynsorganisasjonen IOSCO. Det globale samarbeidet mellom revisortilsynsmyndigheitene skjer gjennom International Forum of Independent Audit Regulators (IFIAR). 51 land, inklusive Noreg, er representerte i IFIAR.

For å følgje utviklinga i marknadene og for å delta og bidra i arbeidet med prinsipp for regelverk og tilsynspraksis deltek Finanstilsynet i globale tilsynsorganisasjonar for dei fleste av ansvarsområda til Finanstilsynet. Ei oversikt over Finanstilsynet si deltaking i internasjonale organisasjonar finst på side 88.

Noreg er omfatta av Det internasjonale valutafondets (IMF) prinsipp, vedteke i 2010, om at dei 25 viktigaste landa skal ha ein obligatorisk finansiell gjennomgang kvart femte år. I 2015 gjennomførte IMF ein artikkel IV-konsultasjon og dessutan eit omfattande «Financial Sector Assessment Program» (FSAP) i Noreg. Sjå omtale av IMF's FSAP-vurdering av norsk finanssektor i kapitlet Bank og finans på sidene 47 og 48.

Tabell 16: Finanstilsynet deltek eller er observatør i følgende internasjonale organisasjoner og EU/EØS-relaterte komitear:

Sektorovergripande

- EFTA Working Group on Financial Services
- Financial Stability Board (FSB) – Regional Consultative Group Europe
- Integrated Financial Supervisors Conference
- FinCoNet – Financial Consumer Network
- Project Link – FNs årlege makroøkonomiske møte
- Nordiske tilsynsdirektørmøte
- Nordic-Baltic Macroprudential Forum
- Nordic-Baltic Stability Group
- EU Commission Expert Group on Banking, Payments and Insurance
- The Legal Entity Identifier Regulatory Oversight Committee (LEI ROC)

Bank/finans

- Basel Consultative Group
- Macroprudential Supervision Group (Basel Committee)
- International Conference of Banking Supervisors (ICBS) – den internasjonale konferansen for banktilsyn som Baselkomiteen arrangerer annakvart år
- OECD's Financial Markets Committee – OECDs kapitalmarknadskomiteé
- European Banking Committee (EBC) – EU-kommisjonens komitologikomiteé, bank
- European Banking Authority (EBA) – den europeiske banktilsynsmyndigheita
- Nordiske banktilsynsmøte
- European Systemic Risk Board – Advisory Technical Committee (ESRB ATC)

Forsikring

- International Association of Insurance Supervisors (IAIS) – den internasjonale organisasjonen for forsikringstilsyn
- International Organisation of Pension Supervisors (IOPS) – den internasjonale organisasjonen for pensjonstilsyn
- OECD's Working Party on Private Pensions (Task Force on Private Pensions)
- European Insurance and Occupational Pensions Committee (EIOPC) – EU-kommisjonens komitologikomiteé, forsikring og tenestepensjon
- European Insurance and Occupational Pensions Authority (EIOPA) – den europeiske tilsynsmyndigheita for forsikring og tenestepensjon
- International Forum of Insurance Guarantee Schemes (IFIGS) – Finanstilsynet deltek som sekretariat for Garantiordninga for skadeforsikring
- Nordiske forsikringstilsynsmøte

Verdipapir og prospekt

- International Organization of Securities Commissions (IOSCO) – den internasjonale organisasjonen av verdipapirtilsyn
- Enlarged Contact Group on Supervision of Collective Investment Funds (ECG) – den utvida kontaktgruppa for tilsyn med kollektive investeringsfond
- European Securities and Markets Authority (ESMA) – den europeiske verdipapir- og marknadstilsynsmyndigheita
- Nordiske verdipapirtilsynsmøte

Rekneskap og revisjon

- International Forum of Independent Audit Regulators (IFIAR) – internasjonalt forum for revisortilsyn
- Audit Regulatory Committee (AuRC) – EUs revisjonskomité
- European Group of Auditors' Oversight Bodies (EAOB) – EUs revisjonstilsynskomiteé
- European Audit Inspection Group (EAIG) – samarbeid mellom europeiske revisortilsynsmyndigheiter
- European Securities and Markets Authority (ESMA) – den europeiske verdipapir- og marknadstilsynsmyndigheita
- Nordisk samarbeid

Kvitvasking og terrorfinansiering

- Financial Action Task Force (FATF) – internasjonalt samarbeidsforum for tiltak mot kvitvasking og terrorfinansiering, med sekretariat i OECD
- Joint Committee's Subcommittee on Anti-Money Laundering – samarbeid mellom EBA, ESMA og EIOPA om tiltak mot kvitvasking

IKT-tilsyn

- Information Technology Supervision Group (ITSG)
- Tryggleiksgruppa i den internasjonale dataforeininga IFIP
- ETSI ESI – internasjonale standardiseringsgrupper for bank- og tryggleiksstandardar og standardisering av elektroniske signaturar
- Financial Information Sharing and Analysis Center (FI-ISAC) – forum der banksektoren, påtalemyndigheitene og IKT-beredskapsgrupper (CERTs) deler informasjon om nettkriminalitet i finanssektoren
- European Central Bank – SecuRe Pay (mobile payment security)
- Nordiske IT-tilsynsmøte

Finanstilsynets organisasjon

NÆRMERE OM ÅRSRAPPORTERINGEN

Direktoratet for økonomistyring (DFØ) har innført endringer i økonomiregelverkets bestemmelser om årsrapporteringen, blant annet med krav til rekkefølge og titler i årsmeldingen. Finanstilsynet har etter søknad fått dispensasjon fra disse kravene i tre år fra Finansdepartementet. Tilsynet tar sikte på å innrette seg etter kravene fra og med rapporteringsåret 2016.

I årsmeldingen for 2015 er informasjonen under de fem hovedpunktene i regelverket fordelt på denne måten:

- I Leders beretning**
Årsmeldingens forord har denne funksjonen og er skrevet i fellesskap av finanstilsynsdirektøren og finanstilsynets styreleder (side 4–5).
- II Introduksjon til virksomheten og hovedtall**
Den generelle omtalen av virksomheten er fordelt på side 2 (formål, virksomheter under tilsyn), side 6–7 (strategi), side 29–30 (sentrale tall fra tilsynsvirksomheten), side 33 (relasjonskart) og side 89 (organisasjonskart).
- III Årets aktiviteter og resultater**
Aktiviteter og oppnådde resultater er beskrevet i kapitlene Måloppnåelse (side 7), Noen viktige hendelser i 2015 (side 11–13), Organisasjon, ressursbruk og regnskap (side 14–28), Informasjon og kommunikasjon (side 31–32), Forbrukervern (side 34–35), Hvitvasking (side 36–37), Bank og finans (side 39–48), System for betalingstjenester (side 49–50), Forsikring og pensjon (side 51–55), Verdipapirområdet – Verdipapirforetak, Fond og kollektive investeringer, Infrastrukturen i verdipapirmarkedet, Atferdsreglene i verdipapirmarkedet, Prospektkontroll – omsettelige verdipapirer, Regnskapstilsyn – noterte foretak (side 56–70), Revisjon (side 71–74), Regnskapsførervirksomhet (side 75–78), Eiendomsmegling (side 79–81), Inkassovirksomhet (side 82–83) og Internasjonalt samarbeid (side 84–88).
- IV Styring og kontroll i virksomheten**
Omtalen av styring og kontroll inngår i kapitlet Organisasjon, ressursbruk og regnskap (side 19).
- V Vurdering av framtidsutsikter**
Framtidsutsikter er omtalt i et eget kapittel (side 8–10).
- VI Årsregnskap**
Årsregnskapet er en del av kapitlet Organisasjon, ressursbruk og regnskap (side 22–28).

FINANSTILSYNET

Revierstredet 3
Postboks 1187 Sentrum
0107 Oslo

Telefon 22 93 98 00
Faks 22 63 02 26
post@finansstilsynet.no
finansstilsynet.no

